

Тази публикация е подготвена с финансовата подкрепа на Програма “Права, равенство и гражданство” на Европейския съюз. Отговорност за съдържанието на тази публикация е единствено на Сдружение „Институт по социални дейности и практики” и по никакъв начин не може да се счита, че отразява позицията на Европейската комисия.

НАРЪЧНИК ОТНОСНО ТЕЛЕСНОТО НАКАЗАНИЕ

Автори:

Проф. Нели Петрова-Димитрова

Даринка Янкова

Иван Георгиев

Петя Димитрова

Билчна Койчева

Венета Господинова

Вера Рангелова

Законодателството на всяка страна, както и обещаващите практики са подготвени и предоставени от: АПДЕС и Католическия университет, Португалия; Камино, Германия; Университета Аликанте, Испания и ИСДП, България

Този наръчник е разработен в рамките на проект JUST/2015/RDAP/AG/CORP/9182 – “Ръцете горе – Насърчаване на ефективното премахване на телесното наказание срещу деца”, съфинансиран по програма “Права, равенство и гражданство” на Европейския съюз

СЪДЪРЖАНИЕ

<u>МОДУЛ 1: МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ</u>	4
<i>Политически инициативи</i>	6
<i>Цели за устойчиво развитие на ООН и Програма 2030</i>	8
<i>СЗО и INSPIRE</i>	10
<i>Съвет на Европа</i>	11
<i>Европейски съд за правата на човека</i>	15
<i>Европейски съюз</i>	18
<i>Други международни документи</i>	19
<u>МОДУЛ 2: НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО</u>	22
<i>България</i>	22
<i>Германия</i>	28
<i>Португалия</i>	35
<i>Испания</i>	41
<u>МОДУЛ 3: ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА</u>	48
<i>Защо е важно да мислим за ефектите</i>	49
<i>Развитие на изследванията по темата телесно накарзание</i>	51
<i>Що е то „телесно накарзание“?</i>	57
<i>Фактори, благоприятстващи употребата на телесно накарзание</i>	58
<i>Какви са ефектите върху децата</i>	63
<i>Превенция</i>	73
<u>МОДУЛ 4: ОБЕЩАВАЩИ ПРАКТИКИ</u>	79
<i>Обещаващи практики от България</i>	79
<i>Обещаващи практики от Испания</i>	105
<i>Обещаващи практики от Германия</i>	114
<i>Обещаващи практики от Португалия</i>	120
<u>БИБЛИОГРАФИЯ</u>	123

МОДУЛ 1

МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ

През някои исторически периоди телесното наказание е било приемано като подходящ метод за възпитание на децата – в къщи, в училище, в полицията. Едва преди 40 години различни проучвания посочват отрицателните последици от това явление, или поне липсата на доказателства за някакво положително влияние.

Първият международен документ, споменаващ насилието над деца, е *Декларацията за правата на детето. Приета от Общото събрание на ООН с Резолюция 1386 (XIV) от 20 ноември 1959 г.* Принцип 9 постановява защита срещу всички форми на пренебрежение, жестокост и експлоатация.

Конвенцията на ООН за правата на детето от 20 ноември 1989 г. (Резолюция 44/25 на Общото събрание на ООН) признава неотменимите права на децата и задълженията на държавата, публичните институции, родителите и обществото като цяло. В **член 19 Конвенцията постановява, че** Държавите - страни по Конвенцията, предприемат всички необходими законодателни, административни, социални и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на физическо или умствено насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления, докато то е под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което то е поверено. Дълго време телесното наказание е било приемано като част от по-широкия термин „насилие”. Комитетът на ООН по правата на детето приема *Общ коментар №8 (2006) "Право на детето на закрила от телесно наказание и други жестокости или унижителни форми на наказание (член 19; член 28, параграф 2; и член 37, наред с други)*. Въпреки, че този документ не е обвързващ, той предоставя политически насоки по отношение на това, което се приема за **телесно или физическо наказание на непълнолетни и го забранява**. Сред целите, които си поставя, са: а) Насоки на държавите страни по тълкуване на разпоредбите на Конвенцията, свързани със защита на непълнолетните от всички форми на насилие и специално срещу телесното наказание; б) Признаване на

правата на непълнолетните, като обръща особено внимание на зачитане на тяхното човешко достойнство и физическа неприкосновеност; с) Забрана и премахване на всякакви телесни наказания на непълнолетни във всичките им форми; d) Законодателни промени с цел премахване и/или защита от всяка форма на телесно наказание на непълнолетни; е) Приемане на мерки, планове, протоколи, и др. инструменти за повишаване на осведомеността и чувствителността и/или обучение с цел премахване на телесното наказание на непълнолетни.

Като “телесно” или “физическо” наказание се определя всяко наказание, при което се използва физическа сила, и което цели да предизвика някаква степен на болка или дискомфорт, независимо колко лека е тя¹. Повечето физически наказания включват удряне на децата („плесници“, „шамари“, „шляпване“) с ръка или с посobie – камшик, пръчка, колан, обувка, дървена лъжица и пр. Те обаче могат да включват например ритане, разтърсване или хвърляне на децата, драскане, щипане, хапане, скубане или едновременно силни удари с длани по двете уши, принуждаване на децата да стоят в неудобно положение, горене, попарване или насилствено поглъщане (напр. промиване на устата на детето със сапун или принуждаването му да поглъща лютив подправки). Според Комитета телесното наказание неизменно е унижително. Освен това има други, нефизически форми на наказание, които също са жестоки и унижителни и съответно – несъвместими с Конвенцията. Те включват например наказания, които омаловажават, унижават, хулят, превръщат в изкупителна жертва, заплашват, плашат или осмиват детето.

Приемането на Конвенцията на ООН за правата на детето стимулира многобройни международни и правителствени действия за прилагането на чл. 19.

¹ UN Committee on the Rights of the Child, General Comment №8 “The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment”, para. 11, 2006 г. <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/407/71/PDF/G0740771.pdf?OpenElement>.

ПОЛИТИЧЕСКИ ИНИЦИАТИВИ

“Световна среща за децата”

Участието на 71 държавни и правителствени ръководители и на 88 други висши служители, основно на министерско ниво, определя Световната среща като едно от най-значимите събития, посветени на правата на детето. На Срещата е приета Декларация за оцеляването, закрилата и развитието на децата и План за действие за прилагане на Декларацията през 1990-те. На тази среща участниците обещаха винаги да поставят на първо място най-добрите интереси на децата, и в добри, и в лоши времена, но насилието не е взето под особено внимание.

Специална сесия на ООН за децата

След Световната среща дойде време правителствата да помислят за своите нови обещания за следващите 15 години. През м. май 2002 г. представители на правителствата се събраха и решиха какво да правят, за да подобрят живота на децата през следващите 10 години. Резултатът от тяхното обсъждане е Резолюцията на Общото събрание на ООН „Свят, подходящ за деца”, A/RES/S-27/2, от 10 май 2002 г., която представя обещанията, които правителствата са дали и действията, които те ще предприемат, за да подобрят живота на децата. Определени са четири ключови области: здраве, образование, HIV/СПИН и защита на децата от насилие, злоупотреба и експлоатация.

“(6) Защита на децата от насилие и експлоатация: Децата трябва да се защитават от насилие, тормоз, експлоатация и дискриминация, както и от всички форми на тероризъм или взимане на заложници.”

Проучване на ООН на насилието над деца, 2006

Една от водещите инициативи на ООН бе **Докладът на независим експерт за проучване на ООН на насилието над деца през 2006 г.** Този доклад посочва, че в много страни телесното наказание все още се възприема като нормална

практика за възпитание. Телесното наказание се използва и в училище, и като като наказание за извършено престъпление.

Докладът предупреждава, че “общественото приемане на насилието е също важен фактор: и децата, и насилниците може да възприемат физическото, сексуалното и психочогическото насилие като неизбежно и нормално. Дисциплинирането през физическо и унижаващо наказание, тормоз и сексуално насилие често се приема като нормално, особено ако няма „видими” или дълготрайни последици от физически наранявания. Това се вижда и в липсата на изрична законова забрана.”

2 от основополагащите препоръки на доклада се отнасят до телесното наказание:

1. Забрана на всяко насилие над деца

98. **Призовавам държавите да забранят** всяка форма на насилие над деца, **във всички среди, включително всяко телесно наказание**, увреждащи традиционни практики, като ранни и принудителни бракове, генитално осакатяване на жени, осакатяване и т. нар. престъпления на честта, сексуално насилие и мъчение, и друго , жестоко, нехуманно или унизително отношение или наказание, съгласно международните договори, включително Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание и Конвенцията за правата на децата. Насочвам внимание към Общия коментар No. 8 (2006) на Комитета по правата на детето за защита от телесното наказание и други жестоки или унижителни форми на наказание (член 19; член 28, параграф 2; и член 37, наред с други)) (CRC/C/GC/8).

.....

4. Насърчава ценности на ненасилие и повишаване на осъзнатостта и осведомеността

100. Препоръчвам държавите и гражданското общество **да се стремят към промяна на нагласите, които оправдават или нормализират насилието над деца, включително** стереотипните полови роли и дискриминация, **приеманете на телесното наказание** и увреждащите традиционни практики. Държавите трябва да гарантират, че за правата на децата има достатъчно информация и те са разбрани, включително и от децата. **За да се създаде обществена**

чувствителност за увреждащото влияние на насилието над децата, трябва да се провеждат информационни кампании. Държавите следва да поощряват средствата за масова информация да популяризират ценности на ненасилие и да използват насоки, които гарантират пълно зачитане на правата на децата при всяко отразяване.”

Общото събрание се съгласява с препоръките на проучването и изиска Генералният секретар на определи Специален представител по насилието над деца, който да действа като високо авторитетен, всеобщ, независим застъпник за превенция и премахване на всички форми на насилие над деца (Резолюция 62/141).

<http://srsg.violenceagainstchildren.org/>

От тогава насилието винаги присъства като тема в политическите документи, като важен въпрос при мониторинг на КПД, и е обект на специална загриженост за всички правителства.

ЦЕЛИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ (ЦУР) НА ООН И ДНЕВЕН РЕД 2030

Последният общ документ на ООН за светвното развитие за следващите години разглежда и борбата с насилието, специално в Цел 16

“16.1 Значително намаляване на всички форми на насилие и свързаната с тях смъртност навсякъде.

16.2 Прекратяване на злоупотребата, експлоатацията, трафика и всички форми на насилие и мъчение над деца”

Но темата е представена и в други Цели:

“4.a Изграждане и разширяване на образователни условия, ориентирани към потребностите на децата, децата с увреждания и особеностите на пола, и предоставяне на сигурна и включваща среда без насилие за ефективно учене за всички.

5.2 Премахване на всички форми на насилие над жените и момичетата в публичната и семейната среда, включително трафик и сексуална или друга експлоатация”

ГЛОБАЛНА ИНИЦИАТИВА ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ВСЯКО ТЕЛЕСНОТО НАКАЗАНИЕ НАД ДЕЦА

Глобалната инициатива за прекратяване на всяко телесно наказание над деца подкрепя всеобща забрана и прекратяване на телесното наказание. Поддръжници на тази цел са УНИЦЕФ, ЮНЕСКО и много международни и национални организации и видни личности. Инициативата проследява напредъка на забраната на телесното наказание по света и призовава за реално изпълнение на законовата забрана в страните, които са приели съответното законодателство.

ВСЕОБЩО ПАРТНЬОРСТВО ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА НАСИЛИЕТО НАД ДЕЦА

Като обединява правителства, представителства на ООН, международни организации, гражданското общество, включително религиозни групи, частния сектор, благотворителни фондации, изследователи и преподаватели, и самите деца, Партньорството има за цел да надгради върху постигнатите до момента успехи, извлечените поуки и работата на други партньорства, за да:

- Повиши чувствителността и осведомеността относно значението на постигането на ЦУР 16.2 и на други цели за прекратяване на насилието над деца, и да гарантира правото на децата да живеят свободни от страх и да им позволи да се възползват от всички страни на новия дневен ред за устойчиво развитие.
- Надгради над съществуващите усилия за обединяване на активно движение зад една обща стратегия за прекратяване на насилието, укрепви политическата воля, която е необходима за изграждане на амбициозни,

- базирани на доказателства, политики и програми, които ще доведат до значимо, устойчиво и измеримо намаляване на насилието.
- Работи за прекратяване на насилието в страни от всички региони и всред групи с всякакви доходи, като съсредоточава ресурси и сили към децата, чиято уязвимост на насилие прави по-вероятно да не бъдат достигнати от новия дневен ред за устойчиво развитие.
 - Разчита на уменията и силите на всички обществени области, като се уверява, че всички сектори играят съответстваща роля в борбата с насилието
 - Използва успеха ни в постигане на измеримо намаляване на насилието, за да продължи да подкрепя каузата за засилено инвестиране в превенция и реакция на насилие, и за да увеличава непрекъснато разбирането ни за това кое помага да осигурим безопасност на децата.

СВЕТОВНА ЗДРАВНА ОРГАНИЗАЦИЯ И INSPIRE: СЕДЕМ СТРАТЕГИИ ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА НАСИЛИЕТО НАД ДЕЦА

INSPIRE е най-новата глобална инициатива, насочена към подпомагане на страни и общности за постигане на ключовите приоритети на Целите за устойчиво развитие (ЦУР). (Виж по-горе) INSPIRE представлява основан на доказателствата ресурс за всеки, отдаден на превенция и реагиране на насилието над деца и възрастни – на правителствено и местно равнище, от гражданско общество до частния сектор. Предоставя подбрана група от стратегии, основани на най-добрите достъпни доказателства, които да са от помощ на страните и общностите да се насочат към програми и услуги за превенция с най-добър потенциал за намаляване на насилието над деца. Седемте стратегии са: Прокарване и прилагане на закони; Норми и ценности; Безопасна среда; Подкрепа на родители и полагащи грижи; Подкрепа на доходите и икономическото положение; Услуги за спешно реагиране и за подкрепа; и Образование и житейски умения. В допълнение, INSPIRE включва две взаимосвързани дейности, които заедно подмагат свързването и укрепването на – и оценяват напредъка към – седемте стратегии.

Подготовката на програмата INSPIRE е инициирана от Световната здравна организация (СЗО), в сътрудничеството с Центъра за контрол над заболяванията и преведия на Съединените щати (ЦКЗ), Прекрати насилието над деца : Глобално партньорство (End Violence Against Children: The Global Partnership), Панамериканска здравна организация (ПЗО), Извънредна програма на президента за подобряване на положението с AIDS (PEPFAR), Заедно за момичето, Фонд на ООН за децата (UNICEF), Служба на ООН по наркотиците и престъпността (UNODC), Агенция за международно развитие на Съединените щати (USAID) е Световната банка (агенции с дълга история на подкрепа на устойчив подход, базиран на доказателства за превенция на насилието над деца).

СЪВЕТ НА ЕВРОПА

Подобно на световните международни организации, като ООН и СЗО, които насочват усилията си към насилието, действия предприемат и регионални международни организации като Съвета на Европа.

Усилията на От тогава Комитетът на министрите е приел редица препоръки с цел изграждане на законова рамка, предпазваща децата от телесно наказание в цяла Европа. Комитетът на министрите на Съвета на Европа осъди телесното наказание и предложи забрана и чрез други препоръки: относно социалните мерки, касаещи насилието в семейството(1990), относно медико-социалните аспекти на злоупотребата с деца (1993) и относно политиката за подкрепа на позитивното родителство (2006).

На последната **Препоръка REC (2006) 19A** относно **„Политики за подкрепа на позитивното родителство”** трябва да се обърне особено внимание. Препоръка Rec (2006)19 определя позитивното родителство като: *“родителско поведение, основано на най-добрия интерес на детето, което възпитава, овластява, не използва насилие, признава постижения и насочва, като също така поставя ограничения, за да подпомогне пълното развитие на детето”* и призовава правителствата да предприемат действия за промяна на негативните родителски нагласи. Препоръката цели да повиши осведомеността и чувствителността на

страните членки за нуждата родителите да имат достатъчно механизми за подкрепа, във връзка с техните сериозни отговорности при отглеждането на децата им. Държавите членки са окуражавани да предприемат всички необходими законодателни, административни и финансови мерки, за да създадат най-добрите възможни условия за позитивно родителство.

Член 17 на Европейската социална харта задължава държавите да защитават децата от всички форми на малтретиране. Децата и младежите имат право на подходяща социална, правна и икономическа защита. **Европейският комитет за социални права (ECSR)**, който наблюдава Европейската социална харта, заяви, че телесното наказание не е в съответствие със стандартите за човешки права, определени в Социалната харта. Тълкуването на Европейският комитет за социални права на този член е, че той изисква законодателна забрана срещу всяка форма на насилие над деца, включително телесно наказание, на всички места (дом, училища, институции).

В последното си решение по тази тематика, Асоциация за защита на всички деца (APPROACH) срещу Франция, Комитетът отбелязва широкото споделеното единомислие, и на европейско, и на международно ниво, че телесното наказание , над деца трябва да бъде изрично забранено със закон.

В следните решения на Световната организация срещу изтезанията, на основание на Допълнителния протокол към Социалната харта, посочва нарушения на чл.17 на Социалната харта поради липса на адекватни законодателни разпоредби, забраняващи телесното наказание.

Асоциация за защита на всички деца (APPROACH) ООД срещу Ирландия, Жалба No. 93/2013, решение по същество от 2.12.2014 г.

Асоциация за защита на всички деца (APPROACH) ООД срещу Италия, Жалба No. 94/2013, решение по същество от 5.12.2014 г.

Асоциация за защита на всички деца (APPROACH) ООД срещу Словения, Жалба No. 95/2013, решение по същество от 4.12. 2014 г.

Асоциация за защита на всички деца (APPROACH) ООД срещу Белгия,
Жалба No. 98/2013, решение по същество от 20.01.2015 г.

Междувременно **Парламентарната асамблея (PACE) прие Препоръка 1666 (2004) Европейска забрана на телесното наказание на деца**, която приканва Комитета на министрите на Съвета на Европа да стартира координирана и концентрирана кампания във всички страни членки за тотално изкореняване на телесното наказание над деца. Асамблеята призовава организацията да работи, за да направи Европа възможно най-скоро зона без телесно наказание над деца и обявява подкрепата на ПАСЕ за Глобалната инициатива за прекратяване на всички телесни наказания над деца, като заявява, че ПАСЕ счита, че телесното наказание на деца нарушава основното им право на човешко достойнство и физическа неприкосновеност. Асамблеята също така "приканва Комитета на министрите и другите заинтересовани органи на Съвета на Европа спешно да създадат стратегии, включително техническа помощ, за постигането на тази цел съвместно с държавите-членки и по-специално за:

- 8.1. повишаване на информираността на децата, на тези, които живеят и работят с тях и на широката общественост, за пълната забрана на телесното наказание и други форми на унизително, нечовешко и унизително отношение към децата;
- 8.2. осигуряване на обща информираност за основните права на децата, и по-специално тяхното право на човешко достойнство и физическа неприкосновеност;
- 8.3. насърчаване на позитивни, ненасилствени форми на отглеждане на деца и разрешаване на конфликти между бъдещи и съществуващи родители, всички останали, които се грижат за децата, както и за широката общественост;
- 8.4. да предложи на децата и младите хора възможност да изразят своите виждания и да участват в планирането и осъществяването на дейности за ликвидиране на телесното наказание;
- 8.5. да се гарантира, че родителите, особено тези, които изпитват затруднения при отглеждането на деца, получават необходимите съвети и подкрепа;
- 8.6. предлагат на децата конфиденциални съвети, консултиране и правно представителство, за да могат да реагират на насилието срещу тях;

8.7. гарантират ефективна и подходяща защита на децата, които са особено уязвими от вредни и унижителни наказания, като например деца с увреждания и деца в институции или места за задържане;

8.8. гарантират, че телесното наказание и други вредни и унижителни форми на дисциплина, нанесени върху децата, са включени в определението за домашно или семейно насилие и че стратегиите за борба с насилственото наказание на децата са неразделна част от стратегиите срещу домашното или семейно насилие.

9. Накрая, Асамблеята приканва Комитета на министрите да препоръча на държавите-членки:

9.1. да приеме подходящо законодателство, забраняващо телесното наказание на децата, особено в семейството;

9.2. да наблюдава ефективността на премахването чрез редовни изследвания на опита на децата от насилие у дома, в училище и другаде, ефективността на услугите за закрила на детето и опита и нагласите на родителите към насилието срещу деца;

9.3. да гарантира, че съответните решения на Европейския съд по правата на човека и заключенията на Европейския комитет за социални права се прилагат изцяло. "

Съветът на Европа съща така стартира своята инициатива срещу телесното наказание на деца "Вдигни ръка срещу шамара!" през 2008. Въпросът беше включен в тогавашната стратегия за правата на детето на Съвета на Европа. В Стратегията на Съвета на Европа имаше 3 основни приоритета: правна реформа; насърчаване на позитивните родителски политики; и повишаване на осведомеността относно феномена "телесно наказание". По този начин Съветът на Европа въведе концепциите за "положително родителство" или "родителство в най-добрия интерес на детето", за да подчертае важната роля на семействата за гарантиране на благосъстоянието на децата. Позитивното родителство изисква родителите да отглеждат децата си по начин, който зачита техните права и създава най-оптималните условия за тяхното развитие, без да пренебрегва нуждите на родителите. Основната отговорност за грижата за децата принадлежи

на семейството, но държавата и обществото имат задължението да подкрепят семейството и родителите да изпълняват своите функции чрез подходящи политики и мерки.

Програмата “Да изградим Европа за и със децата” бе отговор на мандат, връчен на Съвета на Европа за гарантиране на интегриран подход за насърчаване на правата на децата и за лансирана на програма, която обхваща социалното, правното, образователното и здравното измерения на различните форми на насилие срещу деца. През 2006, **Комисарят по правата на човека на СЕ, Thomas Hammarberg**, публикува нарочен документ за телесното наказание: **“Правото да не бъдеш удрян е също и детско право”**. В своето обръщение през 2007 г. към Парламентарната асамблея той заяви, че "първата необходима стъпка е законното забрана на всякакъв вид насилие срещу деца, независимо дали насилието е извършено в училище, институция или у дома".

Настоящата Стратегия на Съвета на Европа за правата на детето 2016-2021 отново поставя насилието в центъра на вниманието чрез своята Стратегическа цел 3 "Живот без насилие за всички деца". Съветът на Европа ще продължи да насърчава ефективното премахване на телесното наказание и други жестоки или унижителни форми на наказание на децата във всички ситуации, включително в дома. Той ще определи конкретни предизвикателства по пътя към универсална забрана и премахване на телесното наказание и как те могат да бъдат преодоляни. Държавите-членки ще бъдат подкрепени в правната реформа, за да се постигне пълна забрана и да се постигне по-висока колективна осведоменост относно правото на децата на равна защита от нападение, опасностите от насилствено наказание, както и при насърчаване на ненасилствена дисциплина и позитивно възпитание в съответствие с Препоръка относно политиката за подкрепа на положителното родителство. Крайната цел на стратегията е да се постигне пълна правна забрана на телесното наказание.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА (ЕСПЧ)

Решенията на Европейския съд по правата на човека (Съдът) постепенно осъждат телесното наказание и са силен инструмент за неговото премахване. Първите

решения на Съда осъдиха телесното наказание в наказателните системи и училищата, а в последно време в дома. Други решения също така изясняват, че забраната на всички телесни наказания не нарушава неприкосновеността на семейството или религиозните права. Съдът все повече прилага стандартите на Конвенцията на ООН за правата на детето в съдебните решения, свързани с деца.

Първият случай на Европейският съд по правата на човека за телесното наказание на децата е бил през 1978 г. В Т. Тугер срещу Великобритания Съдът е постановил, че съдебно постановеното телесно налагане (бой с пръчка) на 15-годишно момче е нарушило правото му на защита от унижително наказание. През следващите две десетилетия Съдът осъжда училищното телесно наказание, най-напред в държавните училища с решение по делото Campbell и Cosans срещу Великобритания, а по-късно и в частни училища в решението си Costello-Roberts срещу Великобритания.

Първият случай на телесно наказание в дома е разгледан от Съда през 1998 г. в делото „А. срещу Великобритания”. То е подадено срещу Великобритания от младо момче, което е било пребито от пастрока си с бастун. Бащата е бил оправдан поради обичайната защита на "разумно наказание". Европейският съд по правата на човека единодушно установява, че Обединеното кралство е нарушило член 3 от Конвенцията, като не е защитила правото на детето на защита от унижително наказание. Наказателното преследване на пастрока в британския съд се е провалило на основание, че наказанието е "разумно наказание". Европейският съд установява, че правителството на Обединеното кралство е отговорно, защото вътрешният закон, позволяващ "разумно наказание", не е осигурил на децата подходяща защита, включително "ефективно възпиране". Съдът нарежда на Обединеното кралство да изплати обезщетение в размер на £ 10 000 на момчето, което многократно е било удряно с градински бастун. Решението „А. срещу Великобритания” цитира членове от Конвенцията на ООН за правата на детето, включително член 19, който изисква от държавите да защитават децата от "всички форми на физическо или психическо насилие", докато са в грижи за родители и други.

Съдебната практика на Европейския комитет по социални права, която следи за спазването на Европейската социална харта и ревизираната Европейска социална харта изисква всички държави-членки да забранят всички телесни наказания и други унижителни грижи или наказания за деца и да насърчават други енергични административни и образователни мерки за признаване и реализиране на правата на децата на закрила.

Агенцията по основни права на ЕС и СЕ издадоха Наръчник по европейско право в онластта на правата на детето, където сещо така се анализирана и темата за телесното наказание.

http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ENG.PDF. В този документ се посочва, че по силата на закона на СЕ, ЕСПЧ е анализирал жалбите за телесно наказание като форма на дисциплинарна мярка главно съгласно член 3 от ЕКПЧ. Когато мярката достигна степента на тежест, изисквана съгласно член 3, ЕСПЧ установчва, че третирането нарушава тази разпоредба.

“Когато телесните наказания не достигат прага на тежест, изискван съгласно член 3, те могат въпреки това да попаднат в обхвата на член 8 относно правото на физическа и морална неприкосновеност. До момента обаче ЕСПЧ не е констатирал нарушения по същество на член 8 в случаи, отнасящи се до телесни наказания. Използването на телесни наказания в държавните училища може да представлява и нарушение на правата на родителите да отглеждат децата си в съответствие със своите философски убеждения, което е гарантирано в член 2 от Протокол № 1 към ЕКПЧ.

Пример: Делата *Campbell* и *Cosans* срещу Обединеното кралство²⁷⁰ се отнасят до временно изключване от училище на две момчета, затова че са отказали да приемат телесно наказание. ЕСПЧ се произнася, че не е налице нарушение на член 3 от ЕКПЧ, тъй като децата в действителност не са подложени на телесно наказание. Той обаче установява нарушение на член 2 от Протокол № 1 към ЕКПЧ, като приема, че допускайки телесното наказание, държавата ответник е отказала да зачете философските убеждения на родителите. ЕСПЧ установява също така, че е нарушено правото на образование на едно от момчетата,

гарантирано от член 2 от Протокол № 1 към ЕКПЧ, в резултат на неговото временно изключване от училище.

ЕСХ не съдържа пряка забрана на телесното наказание. Въпреки това ЕКСП приема, че такова задължение се съдържа в разпоредбата на член 17 от ЕСХ.²⁷¹ В изпълнение на своите надзорни правомощия по отношение на спазването на член 17, осъществявани както чрез процедурата за национални доклади, така и чрез процедурата за колективни иски, ЕКСП е установил, че няколко договарящи държави са нарушили тази разпоредба, като не са забранили всички форми на телесно наказание.”

Наред с това, ЕКСП постановява, че законодателните актове, забраняващи телесното наказание на деца, трябва да се прилагат и към такива форми на алтернативна грижа като институционалната грижа, приемната грижа и детските градини. Във връзка с това трябва да припомним също така, че през 2004 г. Парламентарната асамблея на Съвета на Европа прие препоръка, с която призова всички договарящи държави да забранят телесното наказание.”

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

Някои от основните правно задължаващи документи на ЕС са:

Договор за Европейския съюз, Маастрихт, 7 февруари 1992 г. (консолидирана версия на 2010 г.) (DOUE бр 83, 30 март 2010 г.).

Харта за основните права на ЕС Съгласно член 24 „Деца *имат право на закрила и на грижите, необходими за тяхното благоденствие. Те могат да изразяват свободно своето мнение. То се взема под внимание по въпросите, които ги засягат, в зависимост от възрастта и зрелостта им.*” Втора алинея гласи, че „при всички действия, които се предприемат от публичните власти или частни институции по отношение на децата, висшият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение.”

Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и

защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета

Директива 2016/800/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 година относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство

Други политически документи:

Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите „Програма на ЕС за правата на детето”, 15.2.2011

10 принципа за интегрирани системи за закрила на детето

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/10_principles_for_integrated_child_protection_systems_en.pdf

5. Обществото е наясно и подкрепя правото на детето на свобода от всякакви форми на насилие. Съществуват съгласувани усилия за информиране на обществеността, включително на децата, за правата на децата и за насърчаване на действията за предотвратяване на насилието срещу деца и за предотвратяване на стигматизирането на децата жертви на насилие.

Насърчаване на стандартите за политики за закрила на детето

ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ МЕЖДУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

Правила на ООН относно минималните стандарти, отнасящи се до младежката престъпност (Пекински правила).

Третият Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето, относно процедурата за подаване на жалби, приет и отворен за подписване,

ратификация и присъединяване бе приет от Генералната асамблея с резолюция A/RES/66/138 на 19 декември 2011 и влезе в сила на 14 април 2014..

Протоколът признава "най-добрия интерес на децата" в области, където ресурсите се използват за компенсиране на нарушения на техните права. Настоятелно призовава процедурите да бъдат приспособени към непълнолетните във всички случаи. Държавите страни трябва да установят подходящи национални механизми, за да гарантират, че непълнолетните, чиито права са били нарушени, имат достъп до ефективни правни средства за защита в техните страни. Признава важната роля, която националните институции за защита на правата на човека и други специализирани институции с мандат да насърчават и защитават правата на децата имат. Упълномощава Комитета по правата на детето да изпълнява функциите, предвидени в Протокола.

Конвенция за защита на децата и сътрудничество в областта на международното осиновяване, сключена на 29 май 1993.

Конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца, сключена на 25 октомври 1980 .

Декларация относно социалните и правни по отношение на закрилата и благосъстоянието на децата, със специално внимание към настаняването в приемна грижа и осиновяването в страната и в чужбина, A/RES/85, 3 Декември 1986, 95th Plenary Meeting.

Резолюция, приета от Генералната асамблея „Права на детето“ (по доклад на Трети Комитет, A/RES/61/146, 19 декември 2006.)

Конвенция относно властта на институциите и приложимото право по отношение на закрилата на малки деца, 5 октомври 1961 .

Конвенция за юрисдикция, приложимо право, признаване, влизане в сила и сътрудничество във връзка с родителската отговорност и мерки за защита на децата, сключена на 19 октомври 1996г.

Конвенция на СЕ на превенция и борба с насилието срещу жени и домашното насилие, Истанбул, 11 май 2011. Особено важен е член 26: регламентира защитата и подкрепата на децата, изложени на насилие. Там конвенцията настоятелно призовава държавите да предприемат законодателни (или други) мерки, за да гарантират, че предоставянето на услуги за защита и подкрепа на жертвите взема предвид специфичните права и нужди на децата

ИНИЦИАТИВИ НА ДРУГИ МЕЖДУНАРОДНИ ОРГАНИЗАЦИИ

Африкански експертен комитет по правата и хуманното отношение към детето, Изявление за насилието срещу деца (2011 г.)

Междуамериканска комисия по правата на човека, Доклад относно телесното наказание и правата на човека на деца и юноши (2009 г.)

Декларацията от Киото, мултирелигиозен ангажимент за борба с насилието над деца (2006 г.)

Модул 2: НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В БЪЛГАРИЯ, ГЕРМАНИЯ, ПОРТУГАЛИЯ И ИСПАНИЯ

България

В Република България се смята, че на практика телесното наказание е забранено по отношение на всички граждани². Макар че като термин телесно наказание не съществува в нормативната уредба, чрез използването на понятията насилие, вреда, повреда се смята, че се изчерпва възможността то да бъде допустимо.

Забрана за телесно наказание за първи път се появява в **Семейния кодекс**, където се посочва, че „родителят няма право да използва насилие, както и методи на възпитание, които уронват достойнството на детето”(чл. 125, ал. 2 от СК). Както се вижда, текстът забранява не само физическото насилие над детето, но и използването на неподходящи методи на възпитание, които биха могли да причинят психическо нараняване на детето.

Наказването на телесното наказание може да се извърши според разпоредбите на **Наказателния кодекс** на Република България, когато то съставлява престъпление. Телесното наказание на практика е криминализирано в случаите, когато е причинена телесна повреда, чл.128 – 134 на НКЗ, според чл. 161. (1) За лека телесна повреда по чл. 130 и 131, ал. 1, точки 3 - 5, за лека и средна телесна повреда по чл. 132, за престъпленията по чл. 144, ал. 1, 145, 146 - 148а, както и за телесна повреда по чл. 129, 132, 133 и 134, причинена на възходящ, низходящ, съпруг брат или сестра, наказателното преследване се възбужда по тѣжба на пострадалия.

² <http://www.endcorporalpunishment.org/>

³ <http://lex.bg/laws/ldoc/1589654529> изм. и доп. ДВ. бр.95 от 29 Ноември 2016г.

(2) За престъпления по чл. 133, чл. 135, ал. 1, 3 и 4 и чл. 139 – 141 наказателното преследване от общ характер се възбужда по тѣжба на пострадалия до прокуратурата и не може да се прекрати по негово искане.

Наказателният кодекс класифицира като по-тежко престъпление причиняването на телесна повреда на малолетни лица – чл. 131, ал.1, т. 4, което означава деца, ненавършили 14 години.

Във връзка с реалната забрана на телесното наказание и наказването за неговото прилагане, трябва да се спомене и това, че Наказателният кодекс, чл. 187 предвижда наказание лишаване от свобода до три години или с пробация, както и с обществено порицание за този, „който изтезва малолетно или непълнолетно лице, намиращо се под негови грижи или чието възпитание му е възложено, ако извършеното не представлява по-тежко престъпление.”.

Защита от телесно наказание може да се извърши и според разпоредбите на **Закона за защита от домашно насилие (ЗЗДН)**, когато то е определено като насилие. Според ЗЗДН, Чл. 2. „(1) Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство.(2) За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.”

В новоприетия **Закон за предучилищно и училищно образование** също няма изрична забрана на телесно наказание, но в чл. 171. (1) като право на децата се определя правото им „1. да бъдат обучавани и възпитавани в здравословна, безопасна и сигурна среда;” а в чл. 174. (4) на закона се предвижда, че „при работата с децата и с учениците институциите в системата на предучилищното и училищното образование основават дейността си на принципа на позитивната дисциплина, който се свързва с мерки и подходи, гарантиращи изслушване на

детето и ученика, осъзнаване на причините за проблемното му поведение и предоставяне на възможност за усвояване на добри поведенчески модели спрямо себе си и останалите.”

Според акона за закрила на детето (ЗЗД) насилие е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда. Законът също въвежда забраната за използване на физическото наказание като метод за възпитание на детето, чрез формулиране на правото на детето „на закрила срещу нарушаващите неговото достойнство методи на възпитание, физическо, психическо или друго насилие и форми на въздействие, противоречащи на неговите интереси” (чл.11, ал.2 от ЗЗД).

Философията на ЗЗД е насочена не толкова към наказанието на тези, които извършват насилие над дете и не полагат грижи за детето, колкото е ориентирана към закрила на децата чрез прилагане специални мерки, предвидени в този закон, и включващи също оказване на помощ и поддръжка на родителите в отглеждането и възпитанието на децата.

Прегледът на нормативната уредба показва ясна тенденция към поставяне на принципа на най-добрия интерес на детето и правата на детето като водещи принципи във всички политики, дейности свързани с деца. Разпоредбите на ЗЗД все повече се интегрират в практиката на прилагане на другите закони, в случаи на деца – например в СК.

Заключение

Едновременно с това прегледът на нормативната уредба поставя някои сериозни въпроси, свързани с действителната забрана и санкциониране на проявите на телесно наказание в България:

- Липсата на забрана на телесно наказание и приета легална дефиниция за него води до възможност за субективност при определяне или не на едно или друго телесно наказание като физическо или друго насилие, за да бъде санкционирано;
- На практика се приема за престъпление само причиняването на тежка физическа вреда или изтезаване, в другите случаи може да има санкция само по жалба на пострадалия, което в случаите на деца у нас не е гарантирано.

Съдебна практика в България

Както вече беше отбелязано, в българското национално законодателство няма специален нормативен акт, който да третира и по някакъв начин да урежда въпроса с телесните наказания. Независимо от това, отделни разпоредби на множество закони въвеждат различни ограничения във връзка с посегателството над личността⁴. Именно при прилагането на тези законови разпоредби съдебната практика е имала възможността да постави на обсъждане въпроса за допустимостта на налагането на телесни наказания с възпитателна и/или образователна цел.

Видове съдебни дела

Телесните наказания се обсъждат често в съдебната практика по наказателни дела. Основният проблем в този случай, е че голяма част от престъпленията, водещи като резултат до нанасяне на телесни повреди, се преследват след подадено оплакване от пострадалия и доколкото последният поддържа жалбата. Става въпрос за т.нар. „дела от частен характер“, за които законите предвиждат, че се образуват и преследват само по инициатива на пострадалото лице. В много

⁴ Вж. **Петрова-Димитрова, Н.** (ред.) Превенция на телесното наказание за най-малките деца в България. С.: Институт за социални дейности и практики, 2011, с. 17-19.

случаи, когато пострадалият е низходящ, съпруг, брат или сестра, наказателното преследване се образува само по тѣжба на пострадалия – чл. 161, ал. 1 НК.

Независимо, че не толерира извършването на насилие с възпитателна цел, съдът е имал възможността да отбележи, че посегателството над деца може да представлява престъпление само когато е достигнато определено ниво на обществена опасност, каквато не винаги е налице.

Прегледът на актуалната съдебна практика показва, че въпросът за налагането на физически наказания с възпитателна цел има значение не само в областта на наказателното право, но така също и в гражданското право. Така например, практиките по осъществяване на телесни наказания, се отчитат от съдилищата при преценка на родителския капацитет, в случаите на домашно насилие, лишаване и ограничаване на родителските права и т.н. В по-голямата част от разглежданите хипотези става въпрос за производства, защитаващи интересите на децата, при които съдът събира доказателства по своя инициатива и служебно изследва и въпросите за осъществяването на насилие, пък било то и под формата на възпитателна мярка.

Най-често съдилищата са коментирали различните форми на телесни наказания именно когато насилието се осъществява от страна на родителите. Последователно е разбирането на съдебната практика, че независимо от преследваните цели, родителите не разполагат с власт да наказват физически децата си.

В съдебната практика се срещат често и случаи на осъществени телесни наказания от трети лица – най-често учители и възпитатели⁵ или пък случайно озовали се на мястото лица⁶.

По отношение на учителите конкретно се приема, че следва да избират възпитателен подход, който да отговаря на изискването за максимален възпитателен ефект при запазване на човешкото достойнство на детето. Ударът

⁵ Вж. например *Решение № 924 от 9.09.2014 г. по в. н. ч. х. д. № 812/2014 г. на Софийския градски съд.*

⁶ Вж. например *Присъда от 13.01.2010 г. по н. ч. х. д. № 169/2009 г. на Районния съд – Ямбол* и *Присъда № 337 от 26.11.2012 г. по н. ч. х. д. № 1290/2012 г. на Районния съд – Плевен.*

(шамар, плесница) и евентуално проявената словесна грубост биха могли да имат еднакво стресиращо въздействие върху детската психика⁷. В практиката също така се приема, че е без значение дали възрастният е бил предизвикан по някакъв начин или не. И в двата случая телесното наказание не е оправдано⁸.

Последователност и предвидимост на съдебната практика

Съдилищата рядко и по-скоро по изключение разпознават телесните наказания като допустима форма на възпитателно въздействие. При извършения преглед на практиката беше открито едно единствено решение, в което съдът приема, че инцидентните прояви на физическо насилие не се отразяват на възпитателските качества на родителя. Съдът приема, че независимо от удрянето на няколко шамара „[л]ипсват данни, обаче, да се касае за физическо посегателство, което да сочи на насилие над детето, с оглед неговия характер и последици, нито за възприет от [съответния родител] траен метод на такова поведение и отношение спрямо детето. [...] [Н]а този етап от развитието си, с оглед неговата пубертетна възраст и пол, [детето] има нужда от авторитетна фигура, която самото то да възприема за такава и да допуска влиянието ѝ за неговото позитивно развитие, каквато роля в живота му се установява да е тази на [съответния родител]“⁹. Все пак трябва да се има предвид, че разглежданата хипотеза касае случай на спор за родителски права, при който е налице информация за осъществяване на физически наказания и от двамата родители, но при сериозен превес и значителни тежки последици в резултат на поведението на другия родител.

Като цяло в съдебната практика не се откриват решения, в които каквато и да било форма на телесно наказание да се оправдава или поощрява.

⁷ Вж. например *Решение № 54 от 15.05.2014 г. по а. н. д. № 43/2014 г. на Районния съд – Девня, Решение № 12573 от 14.12.2006 г. по адм. д. № 6875/2006 г., VI отд. на ВАС.*

⁸ Вж. например *Решение № 127 от 24.01.2011 г. по адм. н. д. № 5074/2010 г. на Районния съд – Варна, както и Решение № 46 от 30.01.2013 г. по в. гр. д. № 1095/2012 г. на Окръжния съд – Плевен.*

⁹ Вж. *Решение № 573 от 03.04.2009 г. по гр. д. № 341/2009 г. на Окръжния съд – Пловдив.*

Германия

В Германия телесното наказание на децата е забранено. Законодателството относно физическото насилие в образованието и злоупотребата и negliжирането на деца е част от конституцията, гражданското, наказателното и социалното законодателство (вж. Galm / Dett 2011, 16f), както следва:

- **Гражданският кодекс**, раздел 1631, въведен през 2000 г., гарантира на децата правото на ненасилствено възпитание. Физическото наказание, психологическите наранявания и други унижителни мерки са забранени.
- В **Наказателния кодекс** пренебрегването, физическото малтретиране и сексуалното насилие се определят като престъпления. Законът определя следните престъпления в областта на малтретирането, злоупотребата и пренебрегването на деца: нарушаване на задълженията за грижи или образование, физическо малтретиране, причиняващо телесна повреда / причиняване на телесна повреда чрез опасни средства, злоупотреба с доверието, сексуална злоупотреба с деца, сексуално насилие над деца, сексуално малтретиране на деца, причиняващо смърт, принуждаване на непълнолетни лица да извършват сексуална дейност, сексуално малтретиране на непълнолетни, както и разпространение, придобиване и притежаване на детска порнография.
- В **социалния кодекс** се регулират системата за деца и младежи и услугите за деца и родители в случаите на злоупотреба и небрежност от деца (Социален кодекс, книга VIII - Услуги за деца и младежи, Sozialgesetzbuch VIII - Kinder- und Jugendhilfegesetz). , Изменението на Закона за закрила на детето ("Bundeskinderschutzgesetz") от 2012 г. въведе новаторски процедури за закрила на детето по отношение на застрашаването на деца. Той беше допълнен от редица допълнителни мерки на федерално ниво.

Така наречените "провинции" ("Länder"), които са държави в германската федерална система като Бавария или Берлин, също регулират някои аспекти на закрилата на детето. Законите на държавите ("Länder") уреждат например задължителните превантивни медицински прегледи на деца, местните мрежи за

закрила на детето, както и правата и задълженията на специалистите относно обмена на данни при съмнителни случаи на застрашаване на деца (вж. Galm / Derr 2011, 16f .)

По-долу са описани различните области на правото, които уреждат забраната на физическото насилие в образованието.

Конституция (основен закон)

Основните права, установени в Основния закон ("Grundgesetz") за Федерална република Германия - защитата на човешкото достойнство (член 1, параграф 1 от Основния закон) и правото на физическа неприкосновеност (член 2, параграф 2 от Основен закон) - очевидно съставляват директива, която да бъде въведена от законодателната.

Гражданско право

Освен това, правото на бащата, а по-късно, поради равенството между половете, също така и правото на майката на телесно наказание първоначално е включено в раздел 1631 от германския Граждански кодекс. През 1980 г. раздел 1631 е изменен, за да включи забрана за "унизителни мерки" в образованието.

В резултат на това използването на телесното наказание за образователни цели все още е легитимно - стига да не е унижително. Това се основава на идеята, че образованието е насочено към ученето на децата да зачитат достойнството на другите и че не бива да е унижаващо само по себе си поради същата тази причина (Salgo 2007).

Едва през 1992 г., когато бе подписана Конвенцията на ООН за правата на детето, правото на родителите на телесно наказание стана недействително.

През 2000 г. най-накрая бе приет законът за забрана на насилието в образованието ("Gesetz zur Ächtung der Gewalt in der Erziehung"). Този закон установява, че "децата имат право на ненасилствено възпитание" и че не е позволено телесното

наказание. Този закон обаче е част от Гражданския кодекс, но не е от наказателното право и е създаден с цел да намали употребата на насилие в образованието без да криминализира родителите. Тя има за цел основно да промени нагласите и има за цел да привлече вниманието на родителите, за да ги убеди, че насилието не е подходящо средство за образование.

В същото време дефинирането на този закон за това, кое е законно и което не се различава съществено от това, което се посочва в наказателното право. Телесното наказание е забранено, макар и фината линия между лекото наказание, от една страна, и малтретирането и / или физическата травма, от друга да не се пресича.

Законът има две специални особености: изрично посочвайки, че децата имат право на ненасилствено възпитание, се дава приоритет на основните права на децата, вместо да се поощрява правото на родителите да избират свободно образователните мерки, които считат за подходящи (член 6, параграф 2 от Основния закон). Освен това забраната се комбинира с задължителна правителствена подкрепа, което означава, че родителите трябва да получат помощ в съответствие с раздел 16, параграф 1, стр. 3 от Социалния кодекс, Книга VIII. Само ако тази оферта не бъде приета, ако подкрепата не успее да има желания ефект или ако физическото насилие, приложено за образователни цели, има някоя от характеристиките, изброени в раздел 223 или раздел 225 от Наказателния кодекс, семеен съд ще се намеси в съответствие с раздел 1666 или с наказателно преследване. Раздел 1666а от Гражданския кодекс ограничава дейността на семейните съдилища, т.е. възможностите за намеса на държавата, до ситуации, при които няма друг начин за предотвратяване на риска.

Наказателно право

Злоупотребата с деца, пренебрегването и физическото малтретиране също са престъпления. Въпреки това "не всеки инцидент на застрашаване на деца автоматично представлява престъпление, нито пък всяко наказуемо действие води

до застрашаване на детето" (Hagemann-White et al., 2010, 43). Както вече беше посочено, въведените през 2000 г. промени целят социално да възпират насилието в образованието, без да криминализират семейството.

Наказателните престъпления, свързани с малтретирането и пренебрегването на деца, са преди всичко:

Физическо малтретиране (Наказателен кодекс, раздели 223 и 224)

Само телесното наказание е престъпление, ако причинява телесна повреда. Разделът "Настъпване на телесна повреда" (раздел 223) и "Причина за телесна повреда с опасни средства" (раздел 224) не са конкретни престъпления срещу деца, а по принцип за хора. ("Pfaeffgen 2005"). В правната практика това включва случаи, при които физическото насилие причинява ефекти като постоянно треперене, пристъпи на неконтролируем плач, екстремна тревожност или безсъние - което дори би могло да бъде доведено около с лека шамарка в лицето (Pfaeffgen 2005).

Социално право

Социален кодекс, книга VIII - Услуги за деца и младежи ("Sozialgesetzbuch VIII - Kinder- und Jugendhilfegesetz") регулира предлаганите услуги за деца и родители - също и в случаите на злоупотреба с деца и небрежност.

Тъй като през 2000 г. бе приет законът за забрана на насилието в образованието ("Gesetz zur Ächtung der Gewalt in der Erziehung"), задачите, предоставени на службите за закрила на детето и младежта, бяха разширени, за да включат помощ при решаване на конфликти в рамките на семейството.

Законът за закрила на детето ("Bundeskinderschutzgesetz") от 2012 г. регламентира процедурата в случаи на застрашаване на деца.

Тук трябва да разграничим структурната закрила на детето от острите случаи. Последните представляват ситуации, при които децата са изложени на

непосредствени рискове и поради това трябва да бъдат поставени под грижи, ако рисковете не могат да бъдат отстранени. Тъй като отнемането на дете от семейството му обикновено означава значителна степен на травматизация, то се счита за "последна инстанция", само за да се вземе предвид, ако нищо друго не може да бъде направено. Като цяло службите за социално подпомагане на младите хора ще се опитат да накарат родителите да осъзнаят, че не са в състояние да се справят с настоящата ситуация и че задържането на децата си въкъщи не им прави никаква полза. Родителите трябва, ако е възможно, да се съгласят да поставят децата си в грижи, като разбират, че това е начин да останат във връзка с тях и да дадат на своите взаимоотношения шанс да останат непокътнати.

В случай, че децата са изложени на структурни рискове, т.е. в случаи, които не са дефинирани като застрашаване на деца, на родителите ще бъде предложена помощ, а службата за благосъстоянието на младежите ще отговаря за мониторинга на ситуацията. Ако е необходимо, тя ще наложи задължения, които родителите трябва да изпълнят и да контролират времето, когато го правят.

Заключение

Германия полага сериозни усилия за установяване на правна рамка, която забранява телесното наказание срещу децата и предоставя на децата правото на ненасилствено възпитание. Основната идея на различните закони в гражданския, наказателния и социалния кодекс е да подпомага родителите при изпълнение на техните задачи и задължения.

Правната рамка отменя всички правни защиты, обосновки и разрешения за използване на телесно наказание при отглеждане на деца. Изрично се посочва, че това изключва използването на телесно / физическо наказание. То се прилага за всички форми на телесно наказание без никакво изключение.

Съдебна практика в Германия

За следващия анализ беше разгледана специализирана литература за случаите, в които през 2000 г. бе приет Законът за забрана на насилието в образованието - включително леко физическо наказание ("Gesetz zur Ächtung der Gewalt in der Erziehung"). Бяха избрани три случая; те са описани и обсъдени по-долу.

Невъзможно е обаче да се анализират съдебните досиета, тъй като в Германия този вид анализ е сложен и обременен с няколко вида трудности.

Първото препятствие се дължи на факта, че файловете не се съхраняват на централно място и дори не са достъпни онлайн. Досиетата по наказателни дела, разглеждани в държавен съд, обикновено се съхраняват от прокуратурата, а тези по дела, които се разглеждат от местните съдилища, се съхраняват от тези съдилища. Затова искането за инспектиране на досиетата трябва да бъде изпратено до всички съдилища и прокуратури в цялата страна или в избрани региони. Те на свой ред ще трябва да търсят одобрение от висшите власти. Често отнема няколко седмици, докато съответната заявка бъде обработена.

Дебатът в Германия

Въпреки че Наказателният кодекс забранява телесното наказание, наказателното обвинение не е основното средство за закрила на детето в Германия. Напротив, в германската дискусия експертите по закрила на детето категорично твърдят, че налагането на наказателни обвинения може в някои случаи действително да навреди на благосъстоянието на детето. Поради това намесата на държавните институции при определени условия се стреми основно да спечели доверието на семействата. "Защитата на децата се основава на мнението, че за ефективна защита и съдействие е изключително важно да се спечели сътрудничеството на семействата, когато е възможно. Доказването на престъпление е особено трудно, ако децата са единствените свидетели, а тези деца са по-малки от 11 години, толкова по-трудно е положението, тъй като извършителят и извършването на престъпление трябва да бъдат установени без съмнение в съда". (Hagemann-White et al., 2010, 43)

На практика това означава, че повечето от случаите, в които обичайното право на родителите на телесното наказание би се прилагало преди приемането на закона за забрана на насилието в образованието през 2000 г., все още остават ненаказани. С други думи, шамарче в лице или удар по дупето са наказуеми, но обикновено остават ненаказани. Причината да се оправдае това е, че присъдата, основана на шамар в лицето, би засегнала семейния мир и връзката между родителите и тяхното дете много по-сериозно, отколкото самият шамар.

Обикновено случаят, отнасящ се до шамар в лице или подобно, се отхвърля като малка вина дори преди обвинението. Ако са образувани съдебни производства, те често са закрити в полза на други мерки, като например семейно консултиране, тъй като съгласно Насоките за наказателно и административно производство ("Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren" (RiStBV)) общественият интерес на прокуратурата вече не е наличен и е възможно оттегляне на случая в съответствие с член 153 от НПК. От правна гледна точка това, разбира се, е постоянно балансиращо действие.

Независимо от това, законът за забраната на насилието в образованието има ефект в няколко области на юрисдикция. Първоначално разглеждан като "беззъбен тигър", сега може да се наблюдава въздействието му в областта на семейните и наказателното правосъдие, където ефективно означава, че възможните оправдания за определени форми на поведение са отхвърлени (Рол 2010): Вече не е въпросът за това кое поведение от страна на детето е довело до насилствена реакция при възрастните, тъй като последното обикновено се счита за недопустимо.

Съответните тенденции могат да бъдат открити на нивото на (редките) присъди и те също са отразени в тяхната оценка от практикуващите юристи, експертната аудитория, широката общественост и медиите.

Като цяло това становище отразява значителна промяна по отношение на отношението към физическото насилие над деца в образованието, въпреки че (все още) няма общо съгласие, при все че се прилага последователно.

ПОРТУГАЛИЯ

Връзката между родителите и децата се характеризира с взаимно уважение. Въпреки това родителите трябва да ръководят образованието на децата и децата да се подчиняват на тях. Коригиращата сила на родителите не е нито абсолютна, нито подчинението на децата трябва да бъде сляпо.

Според това - и на точка 2 на член 1878 от Гражданския кодекс - родителите трябва да предоставят на децата степен на автономия, която е адекватна на тяхната възраст и етап на развитие. Португалската конституция също така установява правото на децата на закрила срещу злоупотребата с власт в семейството

В Португалия прилагането на телесно наказание може да доведе до наказателна и гражданска отговорност. Това означава, че има два паралелни начина на намеса, които в крайна сметка биха могли да бъдат кумулативни или алтернативни.

Член 152 от Наказателния кодекс, който установява престъплението домашно насилие (Закон № 59/2007, 4 септември), наказва телесното наказание и го квалифицира като малтретиране. Това решение е напълно адекватно и в съответствие с ратификацията от Португалия на Конвенцията за правата на детето и други международни задължения, които обвързват страната. От друга страна - и в случаите, когато малтретирането се извършва извън дома и семейния контекст, като институционалната област (напр. физическо наказание, практикувано от член на персонала) - член 152-А е този, който трябва да се приложи. Престъплението „домашно насилие” (член 152) срещу деца изисква съжителство с агента в контекста на насилие.

Всички други случаи на телесно наказание срещу деца, които не са конкретно установени от гореспоменатите членове, следва да бъдат разглеждани като престъпления за физическа неприкосновеност.

Важно е да се направи разграничение между престъплението домашно насилие и престъпленията физическа неприкосновеност: единичен шамар не се счита за домашно насилие, а по-скоро за телесно престъпление, с изключение на случаите

на насилствена връзка. Само в случай на леко телесно престъпление (когато става въпрос за член 143^о) е възможно да се изключи наказателното значение на поведението на родителите въз основа на неговата образователна цел.

Въпреки това, по отношение на телесните престъпления, които не трябва да се третират като домашно насилие (баща, който бие сина си, но не живее с него) чл. 145 може да бъде приложен в ситуации на значителна осъдителност и извратеност. Португалският законодател създаде набор от примери в точка 2 на член 132 от Наказателния кодекс, за да изясни концепциите за значителна осъдителност и нечестност. Простата проверка на посочените примери обаче не е достатъчна, за да се определи естеството на престъплението. С други думи, това са само индикатори за сериозно нарушение. По този начин винаги е необходимо да се доказва осъдителността и извратеността, дори когато се определя естеството на ситуацията. Като казваме това, един от тези примери се свързва с факта, че извършителят е възходящото лице на жертвата.

Както бе споменато по-горе, гражданското право включва и механизми за защита на жертвите на телесно наказание, дори и компенсаторни - различните форми на обезщетение, изплащани на жертвите. Обезщетението се използва за компенсиране на жертвата и намаляване на претърпените вреди. Важно е обаче да се отбележи, че посочената компенсация може да има наказателен характер за извършителя.

За да упражни правото си на обезщетение, по време на наказателното производство жертвата може да подаде граждански иск за обезщетение. Неподаването може да доведе до отхвърляне на това право. Въпреки това, непълнолетните и техните представители рядко изискват плащането на всякаква форма на парично обезщетение, което е лесно разбираемо.

В този смисъл неотдавнашен закон (закон номер 130/2015, 4 септември) създаде автоматичен механизъм за компенсиране, за да се защитят жертвите на наказателното производство, а именно тези, които са особено уязвими, като

например децата. С други думи, ако една особено уязвима жертва не поиска плащане на гражданско обезщетение по време на наказателното производство, това няма да изключи посоченото обезщетение (освен ако жертвата или неговият представител се откажат от това право).

Португалското законодателство установява инкриминирането на телесното наказание съгласно членове 152 и 152-А от Наказателния кодекс. Тези юридически видове престъпления обаче не са свързани единствено с деца, нито са създадени, за да попречат на "лекото" телесно наказание за образователни цели. Както беше споменато по-горе, този вид престъпление изисква наказание, което отговаря на престъпленията за малтретиране, които се възприемат като значително по-сериозни. Въпреки това, телесно наказание, което не съответства на реквизитите на тези членове, може да бъде наказано в рамките на чл. 143° (или дори 145°).

Заключение

Португалското законодателство е много ясно в забраната на телесното наказание, в случаите на домашно насилие (член 152), малтретиране (152-А), телесна повреда (член 143°) и квалифицирана телесна повреда (член 145°). Ето защо е лесно да се отбележи, че няма закономерности по отношение на двусмислието.

Яснотата на тези понятия обаче се смекчава от две обстоятелства. На първо място, фактът, че са установени обвинения за забрана на прилагането на "леко" телесно наказание за образователни цели; второ, чрез признаването на задължението на родителите за образование / поправяне на техните деца.

Съдебна практика в Португалия

Всички съдебни решения на Върховните съдилища, запознати с прилагането на телесно наказание срещу деца за образователни цели, бяха анализирани при следните обстоятелства:

- 1). Цифровите бази данни за съдебната практика в Португалия включват решението на апелативните съдилища, а не решенията на първоинстанционния съд.
- 2). Тъй като броят на решенията на върховните съдилища по тази тема не е много висок, ще бъде възможно само да се определи съществуването или несъществуването на моделите за вземане на решения, като се анализират всички споменати решения. Ето защо бяха анализирани 23 решения от 8 съдилища.

Важно е да се спомене, че дискусията относно инкриминирането на прилагането на телесното наказание срещу деца е съвсем скорошна в Португалия. Ето защо този въпрос не беше дискутиран по отношение на юриспруденцията и прилагането на телесното наказание беше прието като част от коригиращото поведение на родителите. Следователно само 2.3% от анализираните решения са преди 2000 г., а 91.3% след 2004 г.

Съдилищата вземат решения за широк спектър от действия с различна степен на сериозност: от шамар до ситуации на крайно насилие. Те не трябва да се разглеждат леко, а като тревожни социални проблеми, които засягат децата и изискват съдебни действия. По-сериозните нарушения обикновено се възприемат като престъпления на домашното насилие, докато по-малко сериозните престъпления се считат за телесни престъпления (определени въз основа на връзката на извършителя с жертвата). Съществуват обаче сериозни ситуации, които не се възприемат като престъпления на домашното насилие, тъй като жертвата и извършителят не живеят заедно

Важно е да се направи разграничение по отношение на връзката между извършител и жертва: може да бъде член на семейството или трета страна (преподаватели, членове на училищния персонал, учители и др.). По отношение на първото, по-голямата част от решенията на върховните съдилища признават правото на родителите да прилагат леко телесно наказание за образователни цели, доколкото тези действия са адекватни и пропорционални. Същото важи и за бабите и дядовците и евентуалните членове на семейството. Това се разбира като

предаване на задължението за корекция, което е възможно, ако агентите имат тясна връзка с детето или родителите им имат доверие.

Що се отнася до третите страни, висшите национални съдилища не признават никаква власт за възпитаване чрез телесно наказание. Всъщност тези хора не могат да прибегват до телесно наказание, дори когато имат разрешение от родителите. Следователно задължението на третите страни за коригиране е твърде ограничено; всяко неправомерно поведение или нарушение на физическата неприкосновеност на детето може да доведе до наказателни обвинения.

Според Организацията на обединените нации концепцията за телесно наказание обхваща всички видове наказания, които прибегват до физическа сила, за да предизвикат болка или дискомфорт. Въпреки това според португалските върховни съдилища съществуват два отделни субективни плана: когато телесното наказание се прилага от родители и близки членове на семейството или от трети лица.

По отношение на първата, португалската юриспруденция и правните писания предоставят компенсация на дефиницията, установена от ООН, като признават задължението на родителите да прибегват до "леки" действие срещу физическата неприкосновеност на децата. Въпреки че тези престъпления трябва да бъдат адекватни и могат да бъдат прилагани само за образователни цели (напр. леко дърпане на ухото на дете). Освен това има широко разпространено схващане, че колкото по-голямо е детето, толкова по-малко е необходимо и адекватно прилагането на телесно наказание.

Що се отнася до втория план, португалската юриспруденция не признава определение, различно от определението, установено от ООН. Необходимо е обаче да се спомене, че концепцията за телесно наказание, приета от ООН, едва ли ще повлияе на решенията на португалските съдилища. Всъщност нашите съдилища не признават задължението на третите страни за възпитание, а само тези от родителите и близките членове на семейството.

По-голямата част от националните законови органи признават законосъобразността на родителите при прилагането на леки телесни наказания за образователни цели; в действителност 82,6% от анализиранията решения подкрепят тази позиция. Ние обаче сме свидетели на промяна в парадигмата, тъй като португалските съдилища се застъпват за ползите от позитивното родителство, основавайки се на въздействието на думите и примера, а не на шамари или други наказателни практики. В това отношение е и цитираното решение на Апелативния съд в Коимбра (19 юли 2013 г.) "е необходимо да се подчертае коригиращата сила на убеждаване, пример и думи и отрицателното въздействие от причиняването на физическа болка, за да се осигури по-ефективна решение на този нарастващ социален проблем. "

Според тази идея, решенията на Апелативния съд на Коимбра на 7 октомври 2009 г. и Апелативния съд от 12 октомври 2016 г. могат да се разглеждат като кулминацията на нов път, следван от националните органи на правото:

„Задължението за коригоране (а не правото на коригиране) трябва да се възприема като част от правото на възпитание; обаче то не трябва да се разбира като правото на насилие и обида на децата, нито да нарушава тяхната физическа неприкосновеност и психическо здраве.”¹⁰

Всяко насилствено поведение на родителите или на други лица трябва да се счита за нарушение на правото на децата на възпитание и задължението на родителите да възпитават. Възпитанието не означава наказание. Това означава преподаване и коригиране без прибегване до физическо или психическо насилие. От друга страна, важно е да се прави разграничение между легитимните корективни действия по време на някои етапи на развитие на децата (детство или ранно юношество) и практиките в по-късните етапи на юношеството.

¹⁰ Cristina Dias, 'A Criança como sujeito de direitos e o poder de correção', JULGAR magazine, number 4, 2008, pp. 95 and 101.

Според няколко документа, разработени от УНИЦЕФ, ние вярваме, че все още има голямо разпространение на практиките на телесното наказание като възпитателни мерки; следователно е важно да се промени състоянието на нещата, като се създаде култура на ненасилие към децата и да се повиши осведомеността на хората, така че възрастните никога няма да изразят своята воля или чувство на неудовлетвореност чрез насилието срещу деца.

ИСПАНИЯ

От направения анализ може да се каже, че в Испания е постигнат голям напредък в защитата на непълнолетните и малолетните и по-специално в забраната на телесното наказание на деца от родителите. Ключовият момент за този прогрес е постигнат през 2007 г., когато е приет Закон 54/2007, който премахва от правната система така нареченото "право на корекция" в член 154 от Гражданския кодекс. Понастоящем в гражданската област има два ключови параграфи, които трябва да бъдат споменати в настоящия доклад:

- На първо място, член 154 от Гражданския кодекс, наскоро изменен с Закон 26/2015, който урежда родителските права и функциите, които тази институция има. В този смисъл може да се каже, че родителската власт е нормативно формулирана като "родителска отговорност" и винаги трябва да се упражнява в интерес на децата, в съответствие с тяхната личност, като се зачитат правата на децата, както и тяхната физическа неприкосновеност и интегритет. Сред функциите, които упражняването на родителска власт придава на родителите, са да наблюдават децата, да ги отглеждат в дома си, да ги хранят, да ги образоват и да им предоставят цялостно възпитание.
- Второ, е възможно да се позовем на член 155 от Гражданския кодекс, който регламентира "задължението за послушание" на децата към родителите.

Въпреки това, наказателното третиране на действията за малтретиране до ранната детска възраст не е специфичен подход, а е включено в испанското законодателство, свързано с насилието в семейството от края на 80-те години, включващо както извършване на неправомерно действие, така и въздържане от действия. Независимо от гореизложеното, следва да се подчертаят две членове от Наказателния кодекс, които са ключови в тази област: членове 153 и 172 от Наказателния кодекс. Член 153 от Наказателния кодекс, който криминализира всяко психическо увреждане или незначителни наранявания, както и наранявания и малтретиране, без да причинява нараняване в домашната сфера.

Някои от аспектите, които представляват интерес за нормативния, доктриналния (научна литература) и юриспруденциалния (съдебна практика) анализ в Испания, са изброени по-долу:

1. От нормативна гледна точка формулировката на член 154 от Гражданския кодекс след изменението, въведено през 2007 г., дава възможност да се твърди, че така нареченото "право на корекция" на родителите върху децата, включени във факултетите и правомощия за родителска власт и като възпитателна мярка, е "формално и нормативно" извън нашата правна система на национално ниво, в съответствие с член 19 от Конвенцията за правата на детето и коментар № 8 на Комитета по Конвенцията за правата на детето от 2006 г.

2. По отношение на нормативното ограничаване на родителската власт (и нейните функции) чрез член 154 от Гражданския кодекс трябва да се обърне специално внимание на промените, въведени в буквалния текст на наказанието чрез Закон 26/2015 (цитирано в предишните редове). В този смисъл е възможно да се има предвид как родителската власт е нормативно формулирана - понастоящем - като "родителска отговорност", която винаги трябва да се упражнява в интерес на децата и според тяхната личност. Във връзка с изричните ограничения на родителската власт формулировката на член 154 е нова, тъй като за пръв път се отнася до "зачитането на правата" на децата, както и на тяхната физическа

неприкосновеност и психическа цялост. Важна точка в новата нормативна формулировка на подителската власт се крие във функциите, които съдържа тази фигура. Функциите не са формулирани във всички случаи като родителски права, а като задължения и правомощия на родителите. Списъкът от такива задължения и способности се конкретизира в наблюдението върху децата, в отглеждането им, в храненето им, в образованието им и в предоставянето им на интегрална развитие.

3. Независимо от казаното по отношение на официално премахване на "правото на корекция" в испанската правна система, може да се отбележи, че на нивото на автономна законодателството в различните части на страната все още съществува изрично съдържание "правото на корекция". В рамките на така наречения "родителска институция". Такъв е случаят с автономните общности като Каталония, Навара и Арагон.

4. С оглед на изложеното по-горе и по отношение на това дали е възможно да се посочи ясно и категорично, че така нареченото "правото на коригиране" на родителите е извън закона, е възможно да се цитира член 155 от Гражданския кодекс. Това правило регулира "Задължение на подчинение" на децата във връзка с родителите си и за определен доктринален сектор тази алюзия оправдава определена степен на (лека) корекция от страна на родителите на децата.

5. В същия ред на тълкуване могат да се цитира и член 9 от Закон 26/2015 от 28 юли, в които се споменават задълженията на децата и по-специално техните задължения в семейната среда¹¹.

11

В тази връзка вижте ALGARRA PRATS, E., и BARCELÓ DOMÉNECH, J. (2016). "Свобода на децата в семейството: задълженията на децата и правото на поправяне на родителите." Положението в испанския закон ", в Legal News Iberoamerican, бр. 4, февруари 2016 г., стр. 59-74.

6. Решението, може би, би било да не се идентифицира "правото на корекция" на родителите с телесни наказания, както нормативно (и традиционно) се идентифицира.

7. В рамките на наказателната сфера трябва да се отбележи, че въпреки че членове 153 и 173 от Наказателния кодекс криминализират малките наранявания и нечовешкото и / или унизително отношение в домашната сфера - когато телесното наказание може да бъде наложено на деца - след последователни изменения в 2003 г., 2004 г. и 2015 г., истината е, че има сектор, който не желае да наказва определени поведения, които могат да бъдат класифицирани като "леки", когато не причиняват наранявания. От тази гледна точка наказателната отговорност за престъпление е включена в член 20.7 от Наказателния кодекс, с аргумента, че той действа "при изпълнение на задължение или при законно упражняване на право".

8. В същата интерпретативна линия, която има за цел да сведе до минимум и / или да натурализира (в даден социално-културен контекст) непълнолетно телесно наказание на непълнолетни от родителите, би било възможно да се позове и на принципите на незначителност и минимална намеса в наказателната сфера, и да се използва за освобождаване от и / или снемане на наказателната отговорност на родителите.

9. Други аспекти, които трябва да бъдат разгледани и / или взети предвид във връзка с предложенията за подобрене в нормативната област (и по-специално в наказателното право), са следните: а) Положението за действие в състояние на необходимост и / или "самозащита", където употребата на физическо насилие би била отбранителна, а не корективна и / или образователна; б) практическите проблеми, свързани с налагането на задължителното допълващо наказание за "откъсване" във всички присъди за домашно насилие по смисъла на член 57.2 НК; в) Прибягване до помилване, когато след наказателното осъждане наказателното наказание е изцяло или частично без ефект.

10. Значителни разлики се наблюдават при анализа на научната доктрина и в доктриналния анализ на съдебната практика. Това показва по-голямо нежелание за премахване на "правото на корекция" в нашата правна система на научна доктрина във връзка с юриспруденциалната еволюция. Освен това, от научната доктрина, криминализирането на поведението, което би било класифицирано като леко и което не причинява физически наранявания, се поставя под съмнение по повече или по-малко постоянна величина. От друга страна, в областта на нормативното прилагане на съдебно решение от нормативното изменение на 2007 г. е разработена важна линия от съдебни дела, които отхвърлят телесното наказание във всички случаи и в никакъв случай не ги оправдава като част на "правото на корекция", освен това има много изречения, които говорят за "способността за поправяне", като уточняват, че във всеки случай това телесното наказание не е правилно. Също така е възможно да се направи препратка към важна група от решения, в които, като се вземат предвид различните тълкувателни критерии, те поставят "правото на корекция" в рамките на института на родителската власт, като формулират това право въз основа на редица ограничения, физическата и / или психическата неприкосновеност на децата и съгласно критериите за пропорционалност и коригираща цел.

Съдебна практика в Испания

Понастоящем на равнище съдебна практика има напредък по отношение на разглеждането на забранената за телесно наказание и тя не се приспособява към прилагането на телесно наказание на деца чрез традиционното легитимирани в така нареченото "право на корекция" на родителите върху децата. Следователно, се е развила линия на съдебната практика, която не разглежда адаптираните или пропорционални телесни наказания като образователна мярка или като право в рамките на институтите за упражняване на "родителска власт". Доказателство за това е неотдавнашното решение на Наказателния съд № 4 от Малага на 28 септември 2016 г., където се осъжда една жена да извършва работа в полза на общността в продължение на 31 дни и повечен да не комуникира с или да

приближава по-малката си дъщеря на по-малко от 300 метра за година, тъй като се счита, че тя е отговорна за престъпление, свързано с малтретиране в рамките на член 153.2 от Наказателния кодекс.

Анализът на съдебната практика показва промяната в отношениято и как от гледна точка на нормативното приложение започва да се консолидира - непротиворечиво - неприемането на телесно наказание на деца в рамките на „правото на коригиране“.

Независимо от казаното във връзка с неотдавнашни решения от 2016 г. и 2015 г., интересно е да се позовем и на едно от ключовите и референтни изречения по въпроса и което – по онова време – комуникира новостите, които въвежда в традиционното схващане за връзките между бащинството и майката. Това е присъдата на провинциалния съд в Хаен от 22 януари 2009 г., осъждаща майка на основание член 153 от Наказателния кодекс. За целите на настоящия доклад е уместно да се обръща специално внимание на правното основание. Второ, когато то определя целта на жалбата в следните термини: "(...) Въпросът по случая не се отнася не само до разбиването на семейния мир или до положението на господство или тирания на един от членовете на семейството над други, а дали има право на коригиране на родителите на деца, които легитимират физическо насилие, и ако обвиняемият е превишен при упражняването правото-задължение на възпитание на детето, когато бие сина си в отговор на насилствено минало поведение на детето."

С оглед на гореизложеното и от гледна точка на анализа на случая чрез съдебната практика може да се заключи, че доктрината на мнозинството от съдебните решения отрича, че има право на корекция, която защитава и / или легитимира телесното наказание над деца. Въпреки това, въпреки че това е основната линия, е възможно да се очертае една малцинствена (и по-консервативна) доктрина, която счита, че е възможно лекото телесно наказание да се разглежда в рамката на правото на корекция като измерение на правото на възпитание на родителите и в

рамките на факултетите за упражняване на родителска власт. В този ред може да се намери т.нар. "Лек изолиран коректив".

Като примери за двете линии на съдебните дела (и без да се засягат юриспруденциалните препратки, анализирани и цитирани в предходните параграфи), би било възможно да се отнасят следните решения в областта на нормативното прилагане и / или тълкуване:

- Решенията, които считат, че упражняването на насилие (под каквато и да е форма) не е обхваната от правото на коригиране (и / или възпитание).

- Решение на Върховния съд, Втората камера на наказателния съд, 8 ноември 2015 г. Аналитичен преглед: Правото на коригиране не се счита за оправдано, защото човекът, който удря шамар на непълнолетния, не е родител, а партньор на бащата. Ето защо не е оправдано да се твърди, че посочената шамарка е била приложена на непълнолетния в рамките на упражняването на родителска власт. Класификацията на квалифициращите съставите е включена в параграфи 2 и 3 на член 153 от Наказателния кодекс.
- Решение на Върховния съд по наказателни дела от 10 юли 2014 г. Аналитичен преглед: Използването на насилие за порицание в случай на неподчинение на непълнолетен не се счита за оправдано.
- Решение на провинциалния съд на Балеарските острови, раздел 1 от 7 април 2015 г. Аналитичен преглед: Счита, че последователните регулаторни реформи, предприети както в гражданския, така и в наказателния съд, изключват правото на корекция. И в случай на съществуване, се счита, че това хипотетично право не оправдава използването на насилието.
- Решение на провинциалния съд в Саламанка, раздел 1, от 20 ноември 2013 г. Аналитичен преглед: Счита, че правото на възпитание не може да бъде оправдание за престъпно поведение. Това се отнася до заличаването от законодателя на всякакво изрично позоваване на правото на коригиране чрез последователни регулаторни реформи.
- Решение на Наказателния съд в Памплона / Iruña, 12 юли 2013 г. Аналитичен преглед: Въпреки че има автономно законодателство в гражданските дела, когато

се говори за правото на корекция, то не е абсолютно и има интерпретативни граници и приложения от гледната точка на националните и международните разпоредби.

- **Решения, които считат, че един шамар няма достатъчно тежест, за да представлява престъпление.**

- Решение на провинциалния съд на Vizcaya, раздел 6, от 28 януари 2015 г. Аналитичен преглед: Не заслужава наказателно обвинение за деянието на баща, предичвикан от отношението на дъщеря му.
- Решение на провинциалния съд на Албасете, раздел 2, от 23 декември 2010 г. Аналитичен преглед: Счита, че точното действие на удрянето на детето в лицето на неуважителна и мрачна реакция на бащата към детето и не е престъпно осъдителна. Шамарът в името на възпитанието е оправдан.

МОДУЛ 3.

ПРЕГЛЕД НА НАУЧНАТА ЛИТЕРАТУРА

Доказано е, че телесното наказание се прилага по различни начини и все още е социално приемливо в дадени общности. По света повечето деца (80%) са пляскани или наказвани телесно по друг начин от техните родители (УНИЦЕФ, 2017 г). Тази част е посветена на събраните научни доказателства за ефектите на телесното наказание и защо в крайна сметка е важно да бъде въведена пълна забрана на всички форми на телесно наказание, като забраната трябва да бъде последвана от правилното прилагане и изпълнение на закона. **Важно е да се разясни концепцията на телесното наказание и всичките негови последствия, както и да се насърчи приемането на практиките на позитивната дисциплина.**

Защо е необходимо да мислим за тези ефекти?

Много често и много родители смятат, че телесните наказания, включително някой шамар, напляскване имат позитивно влияние върху детето, когато то „не разбира по друг начин”. Аргумент за това често е фактът, че тези практики имат сериозна история на употреба и разпространение сред семейства с различен социален статус, различни разбирания и нагласи. Идеите за спиране на този тип наказания обикновено се свързват с ненужна модерност, ненужно отхвърляне на старите, изпитани похвати. Доста често при срещи с родители, които бият децата си, сме чували – „и мен баща ми е ме бил, и станах човек”, „само желязната дисциплина и боят могат да те вкарат в правия път”. Един приемен родител, който сам сподели, че е удрял настаненото при него дете, най-искрено ме убеждаваше, че той всъщност дълбоко вярва в правилността на такова поведение, самият той като дете е бил бит и много добре си спомня, че това е имало добър ефект върху него. В действителност това беше още един пример за последиците от телесното наказание върху едно дете и после върху възрастния.

Забраната на телесното наказание все още не е световна практика, все още има висока толерантност към употреба на насилие с добри намерения, въпреки ратифицирането на Конвенцията на ООН за защита правата на детето. Сякаш то престава да бъде насилие, когато е насочено към постигане на желано поведение. По света има нарастващ прогрес към забраната на телесно наказание във всички ситуации: в 53 страни съществува пълна забрана, а повече от 56 страни са изразили ангажимента си да въведат пълна забрана. ([//www.endcorporalpunishment.org](http://www.endcorporalpunishment.org), 2018/)

Толерантността към телесното наказание проличава и по повод неговата интензивност, т.е. твърде често „едно пляскане”, „един шамар” от време на време се приемат за нещо по-скоро естествено, и по-скоро ефективно за постигане на желано поведение. В действителност тази интензивност има значение за последиците при детето, но също е важно и индивидуалното преживяване на детето, индивидуалното значение, което то му дава.

Телесното наказание обичайно се свързва с възпитателното поведение в семейството и повечето изследвания са насочени към проучване на факторите, механизмите, ефектите именно в тази среда. В действителност негативните ефекти от телесното наказание се увеличават и от употребата му като възпитателно средство в детските градини, училищата, домовете и другите структури за настаняване на деца в риск.

Защитата на правата на децата предполага и дейности, свързани с превенция на употребата на телесното наказание, с подкрепата на деца, жертви на такива „възпитателни намеси“. Ето защо е важно да може да се подкрепи професионалната позиция с данни и доказателства за последиците от използване на телесно наказание като възпитателен метод.

Важно е също да се работи за спиране на телесното наказание, за неговата забрана чрез нормативната уредба и съдебната практика. Както се посочва в преглед на изследванията, направен от Глобалната инициатива за спиране на всяко телесно наказание на децата в тази сфера. "Проучвания във Финландия установяват, че след забраната през 1983 г. е налице явно намаляване на всички форми на телесно наказание и други насилствени действия срещу децата, както и че спада на физическото наказание е свързан със същия спад в броя на убитите деца (Österman, K. et al, 2014,). В Германия, която постигна пълна забрана през 2000 г., изследванията показват значително намаляване на насилственото наказание, което е свързано с намаляването на насилието от страна на младите хора в училище и другаде и с намаляването на дела на жените, претърпели физическа травма поради домашно насилие, (Pfeiffer, C., 2012, , Centaur, C., 2013), (Corporal punishment of children: summary of research on its impact and associations, 2016).

В същия преглед се посочва: "В няколко държави, които са забранили изцяло телесното наказание, положителните ефекти от намаленото използване на физическо наказание стават видими (www.endcorporalpunishment.org). Изследванията в Швеция откриват огромни спадове в разпространението на телесното наказание, тъй като забраната е била постигната през 1979 г. Проучване от 2000 г., в което се изследва въздействието на забраната, показва, че е имало

намаляване на броя на 15-17-годишните, участващи в кражба, престъпления, свързани с наркотици, нападения срещу малки деца и изнасилване, както и намаляване на самоубийствата и употребата на алкохол и наркотици от младите хора. (Durrant, J., 2000), (Corporal punishment of children: summary of research on its impact and associations, 2016).

Развитие на научните изследвания по темата „телесно наказание“

Много проучвания показват, че физическото наказание - включително пошляпването, удряне и други средства за причиняване на болка - може да доведе до повишена агресия, антисоциално поведение, физически наранявания и психични проблеми за децата.

Ако се върнем назад с 25-30 години, ще открием, че телесното наказание е било широко разпространен и утвърден метод за възпитание на деца.

Тази перспектива обаче започна да се променя, тъй като проучванията установяват връзка между "нормативно" телесно наказание и детска агресия, делинквентност и съпругеско насилие в по-късен етап от живота. Някои от тези проучвания включват големи представителни извадки от Съединените щати, а други следят за потенциални съпътстващи фактори, като например стреса на родителите, социално-икономическия статус. Някои от проучванията изследват потенциала на родителските доводи и доколко повлияват връзката между физическото наказание и детската агресия. По същество, без изключение, тези проучвания установяват, че физическото наказание е свързано с по-високи нива на агресия срещу родители, братя и сестри, съученици и съпрузи.

До 90-те години на XX век се признава, че методът, чрез който причинно-следствената връзка обикновено се показва в научните изследвания - рандомизираното контролно проучване - има ограничено приложение за изучаване на физическото наказание на децата. Въпреки че може да се използват

рандомизирани контролни опити за проучване на ефекта от намаляване на физическото наказание, те не могат да бъдат използвани за проучване на ефекта от налагането на такова наказание, тъй като би било неетично да се използват групи деца, при положение, че изследванията показват, че такава болка създава вреда. Малкото съществуващи рандомизирани контролни опити показаха, че физическото наказание не е било по-ефективно от другите методи за предизвикване на съответно поведение. В едно такова проучване е необходимо средно по 8 шамара в една сесия, за да се стигне до спазване на изискванията и "няма никаква подкрепа за необходимостта от физическо наказание" (Roberts M., 1983).

Злоупотребата с деца е рисков фактор за здравословно развитие, което предсказва много емоционални, психологически, поведенчески и междуличностни проблеми в юношеството и зрелостта (Crouch, Milner, & Thomsen, 2001; Felitti et al., 1998; Milner et al. 2010, Santini & Williams, 2011). Използването на телесното наказание има за цел да приложи физическа болка, за да дисциплинира или да коригира поведение, което се счита за неподходящо. До 90-те години на 20-ти век телесното наказание се счита за приемлив дисциплинен метод, който не се е считал за злоупотреба (Durrant & Ensom, 2012). Последните изследвания обаче откриват връзка между историята на телесното наказание в детството и по-големия риск от появата на агресивно поведение, проблеми с обучението, престъпност и домашно насилие в зряла възраст (Durrant & Ensom, 2012; Gershoff, 2013). В резултат на това, използването на телесно наказание срещу децата е рисков фактор за физическо насилие и според експертите е възприет начин на злоупотреба (Durrant & Ensom, 2012; Straus, 2000).

През 2002 г. Елизабет Гершоф извършва метаанализ на 88 проучвания за ефекта от "обикновеното" телесно наказание, като специално изключва проучванията за "злоупотреба" (т.е. действия, налагащи държавна намеса). През 2008 г. констатациите са актуализирани и описани в доклад „Отчет за физическото наказание в Съединените щати: какви изследвания ни разказват за ефекта му върху децата”. Мета-анализът показва силен консенсус за много отрицателни

резултати на физическото наказание, включително разрушаване на връзките родител-дете, слаба интернализация на моралните стандарти, повишена детска агресия, насилие в по-късния живот и влошено психическо здраве. Дванадесет от изследванията разглеждат връзката на физическото наказание с психическите проблеми на децата, като тревожност и депресия, а осем изследват връзката му с проблемите на психичното здраве в по-късния живот. Без изключение, тези 20 проучвания разкриват, че физическото наказание е свързано с повишена вероятност от проблеми с психичното здраве. Тринадесет проучвания са изследвали антисоциалното поведение. В 12 от 13-те проучвания е установено, че физическото наказание е свързано с по-голяма вероятност от престъпно и антисоциално поведение. Същото почти единодушно (четири от пет) е заключението за изследване на връзката между физическо наказание като дете и по-късно престъпно поведение за възрастни.

Докладът препоръчва родителите и лицата, които се грижат за тях, да положат всички усилия, за да избегнат физическото наказание, и призовава за забрана на физическата дисциплина във всички училища в САЩ. Докладът е одобрен от десетки организации, сред които Американската академия по педиатрия, Американската медицинска асоциация и психолозите за социална отговорност.

След метаанализа през 2002 г. и неговото актуализиране през 2008г. са публикувани редица други проучвания за физическо наказание, потвърждаващи тези нежелани резултати или асоциации. Например, лонгтитудално изследване в САЩ за дисциплинарните практики на над 2 573 родители с ниски доходи установява, че "шамаросването" на едногодишни деца води до по-агресивно поведение и по-малко сложно когнитивно развитие през следващите две години дори след като фактори като: семейство, доходи и структурата им, раса и етническата принадлежност на майката, възраст и образование, както и детският пол са взети под внимание.

Д-р Алън Каджин, професор по психология на университета в Йейл и директор на Центъра за възпитание на деца на Йейл и Клиника за детско поведение твърди, че шамаросването не работи. "Вие не можете с наказание да промените нежеланите

от вас поведения", казва Каджин. "Няма доказана чрез изследвания нужда от телесно наказание. Ние не се отказваме от ефективна техника. Казваме, че това е ужасно нещо, което не работи." Елизабет Гершоф твърди: „Телесното наказание не кара децата да изпълняват точно нормите, затова родителите решават, че трябва да го увеличат. Ето защо то е толкова опасно.”

„Физическото наказание може да работи за момент, за да спре проблематичното поведение, защото децата се страхуват да бъдат ударени, но не работят в дългосрочен план и могат да направят децата по-агресивни”, казва Грeъм-Берман.

Негативните ефекти от физическото наказание може да не станат видими за известно време, казва Гершоф. "Детето не се изплъзва и след това веднага да отиде и да ограби магазина", казва тя. "Има непреки промени в начина, по който детето мисли за нещата и чувства нещата."

Изследване, публикувано в списание "Насилие и пренебрегване на деца", разкрива междупоколенчески цикъл на насилие в домовете, където се използва физическо наказание. Изследователите интервюирали родители и деца на възраст от 3 до 7 години от повече от 100 семейства. Децата, които са били физически наказани, са по-склонни да подкрепят удара като средство за разрешаване на техните конфликти с връстници и братя и сестри. Родителите, които са изпитвали често физическо наказание по време на детството си, са по-склонни да вярват, че това е приемливо и те често помагат на децата си. Техните деца, на свой ред, често вярват, че шамаросването е подходящ дисциплинарен метод.

Както и в много области на науката, някои изследователи не са съгласни относно валидността на изследванията върху физическото наказание. Робърт Ларзелере, професор в държавния университет в Оклахома, който изучава родителската дисциплина, е член на специалната работна група на Американската педиатрична асоциация, издава свой доклад, защото не е съгласен с научната основа на препоръките на работната група. Той се съгласява, че родителите трябва да намалят използването на физическо наказание, но също така казва, че повечето от цитираните изследвания са корелационни и не показват причинно-следствена

връзка между физическото наказание и дългосрочните отрицателни ефекти за децата. "Изследванията не правят добро разграничение на ненасилническите от прекомерно тежките видове телесно наказание", казва Ларзелере. "Вие получавате по-лоши резултати от телесното наказание, отколкото от алтернативни дисциплинарни техники, само когато се използват по-тежките му форми или когато телесното наказание е основен дисциплинарен метод."

В метаанализ на 26 проучвания Ларзелере и негов колега откриват, че подход, който те описват като "условно пошляпване", води до по-голямо намаляване на детското противопоставяне или антисоциално поведение, отколкото 10 от 13 алтернативни техники на дисциплина, включително разсъждения, премахване на привилегиите и почивка/изчакване (Larzelere, Clinical Child and Family Psychology Review, 2005). Larzele дефинира условното пошляпване като дисциплинарна техника за 2- до 6-годишни деца, в които родителите използват удрянето на два шамара с отворена длан по дупето, едва след като детето се възпротиви на по-лека дисциплинарна мярка, като например изчакване.

Гершоф твърди, че всички изследвания върху физическото наказание имат някои недостатъци. "За съжаление, всички изследвания на родителската дисциплина ще бъдат корелационни, защото не можем да използваме случайна извадка от деца за експеримент. Но не мисля, че трябва да пренебрегваме всички извършени изследвания ", казва тя. "Мога само да разчитам на изследванията, които са открили нещо".

Въпреки че някои проучвания не са открили връзка между физическото наказание и отрицателните резултати (Bradley RH, Corwyn RF, Burchinal M, et al., Child Dev 2001), други са установили, че връзката може да бъде косвено повлияна от други фактори (Gunnore ML, Mariner CL, Arch Pediatr Adolesc Med, 1997), нито едно проучване не е установило, че физическото наказание има дългосрочен положителен ефект и повечето проучвания са открили отрицателни ефекти (Grogan-Kaylor A, Soc Work Res, 2004).

Но дали физическото наказание и детската агресия са статистически свързани, защото по-агресивните деца предизвикват по-високи нива на физическо наказание? Макар че това беше възможност (Straus MA, J Marriage Fam 1971), изследвания започнаха да показват, че физическото наказание предизвиква агресия. Ранни експерименти показаха, че болката предизвиква рефлексивна агресия (Azrin NH, Hake DF, Hutchinson RR. Elicitation ,1965). В едно ранно научно моделиране (Fairchild L, Erwin WM, Genet Psychol 1977) момчета от първи клас, които са гледали едноминутен видеоклип на момче, на което крещат, разтърсват го и го пляскат с гребло за лошо поведение, показали по-голяма агресия по време на игра с кукли, отколкото момчета, които са гледали едноминутно видео с ненасилствени отговори на лошо поведение. В друго проучване Forgatch показва, че намаляването на тежката дисциплина, използвана от родители на момчета, изложени на риск от антисоциално поведение, е последвано от значително намаляване на агресията на децата им (Orgatch MS, Липсва година?.) Тези и други открития стимулират изследователите да идентифицират механизмите, свързващи физическото наказание и детската агресия.

За да се отговори на въпроса за причинно-следствената връзка в рамките на етичните граници, изследователите изготвят проспективни проучвания, включващи деца, които имат еквивалентни нива на агресия или антисоциално поведение в началото на изследването. В допълнение, се прилагат все по-сложни техники за статистическо моделиране за корелационни проучвания, за да се подпомогне разбирането на резултатите. Тези проучвания променят начина, по който телесното наказание ще бъде изследвано през следващото десетилетие и ще се преосмисли обстановката на дебата. Все повече се налагат проспективните проучвания, а рандомизирани контролирани опити се прилагат по посока намаляване на телесното наказание.

Кое наказание е телесно?

Както вече бе споменато в модул 1, според международно приетите права на човека децата имат право на защита от всички форми на насилие, включително телесното наказание, във всяка среда. В Общия коментар №8 (параграф 11) на Комитета по правата на детето към ООН от 2006 г., озаглавен „Правото на детето на закрила от телесни наказания и други жестоки или унижителни форми на наказание”, „телесното” или „физическо” наказание е определено като **всяко наказание, при което се използва физическа сила, целяща да предизвика някаква степен на болка или дискомфорт, колкото и леко да е то**. Най-често това включва: удряне („потупване“, „пошляпване“, „напляскване“) на деца, с ръка или с някакво „помощно” средство – камшик, тояга, колан, обувки, дървена лъжица и т.н. Но също така може да включва ритане, разтърсване или хвърляне на децата, издраскване, щипане, хапане, дърпане на косата или ушите, принуждаване на деца да останат в неудобни позиции, изгаряне, попарване или принуждаване към поглъщане. По мнение на Комитета, телесното наказание винаги е унижаващо. В допълнение на това има други нефизически форми на наказание, които също са жестоки и унижителни и по този начин са несъвместими с Конвенцията. Те включват, например, наказание, което омаловажава, унижава, охулва, заплашва, плаши или осмива детето. Комитетът отбелязва, че телесното наказание е незаконно в дома, в училище, в наказателно-правната система, при алтернативните форми на грижа и при полагане на труд, но въпреки това има основания за притеснение, че децата все още стават жертви на телесно наказание в горепосочените места.

Изследвания показват, че в западното общество дефинирането на телесното наказание се разполага между малтретирането и физическото насилие, като се прави препратка към връзка на това насилие с възпитанието (La punition corporelle des enfants en Suisse et en Russie <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-l-education-familiale-2006>). При определяне на едно поведение като телесно наказание се посочват критерии като интензивност и контекст на отношения,

едновременно с това се посочва значението на намерението, т.е. използване на болка и страх, за да се постигне желано поведение или желана промяна в поведението на детето. С други думи, малтретирането и насилието се проявяват като телесно наказание, когато се използват като възпитателно средство, с намерение да се промени или моделира поведението на детето по желан от родителите начин.

Фактори, благоприятстващи употребата на телесно наказание

Все повече изследвания показват, че има връзка между употребата на телесното наказание и други видове насилие към деца. Можем да допуснем, че по-често децата, които биват наказвани с телесни наказания, са обект и на други форми на насилие, най-малко на емоционално насилие, доколкото телесното наказание причинява и емоционално страдание. Много често то е съпътствано с употреба на обидни думи, на нагрубяване, което детето приема като отхвърляне, унижаване, обезценяване. Често телесното наказание се свързва и с negliжиране на детето, с липса на нагласа и умение у родителите да разпознават нуждите му. Изследователи от университета в Харвард са проучили последствията от унижителните думи. През 2009 г. Jeewook Choi показва, че болезнените, унижителни или презрителни думи имат вредно въздействие върху мозъка на детето и променят функционирането на невронни вериги и области, които участват в езиковото разбиране. Тези атаки са в основата на соматизации, депресии, тревожност и разстройство на развитието (нарушения на идентичността, деперсонализация). Други проучвания показват, че тези обидни думи имат потенциално толкова сериозни последици, колкото физическото насилие, и са свързани със значителни рискове от престъпност и агресия. Децата, които ги изпитват, могат да развият нарушения на личността: гранична личност, нарцистична, натрапчива и параноична.” (Dr. Catherine Gueguen (pédiatre), Les punitions ont-elles un effet sur le cerveau ? <https://pepsmagazine.com/les-punitions-ont-elles-un-effet-sur-le-cerveau/>, 2014)

Използването на телесното наказание обичайно е сред възпитателния арсенал на авторитарното възпитание, което предполага силен контрол и твърде малка чувствителност, приемащо като ценност отношенията, основани на власт и зависимост. Нагласата е не към уважение на детето, а към постигане на послушание. (Duclos, Germain, 2009. Montréal, 2009). Понякога родителите заедно „възпитават” детето си през властта, която упражняват, което при всички случаи означава и емоционално/психическо насилие. Използването на обидни, на груби думи при назоваването или обръщане към детето. Телесното наказание „е сякаш между възпитанието и насилието” (Bélanger-Sabourin, Catherine (2011), *La punition corporelle comme pratique éducative parentale: représentations sociales d'intervenants sociaux et implications pour la pratique*). Телесното наказание често е сред „арсенала” на лошата родителска грижа, която все повече се идентифицира като родителското малтретиране или насилие. Най-често става дума за възпитание - дресиране на детето, за поставяне на дисциплината като най-важна цел, като самоцел. Грижата, ориентирана към стриктно спазване на правила, е грижа за себе си, не за детето. Този тип малтретиране често е съпроводен с физическо насилие, проявено като наказание. Наказанията са опит да се въздейства върху поведението на детето като се предизвиква у него болка, страх или страдание, които ще са мотива за отказ от нежеланото от родителите поведение. Телесното наказание се прилага по-модерирано като възпитателно средство „в контекста на поддържащите взаимоотношения между родител и дете” (Baumrind, D. Larzelere, R. E., Cowan, Comment on Gershoff, 2002).

Според изследване на Статистическия институт в Квебек от 2012 г. на насилието в семейството (Gouvernement du Québec, Institut de la statistique du Québec, 2013 *La violence familiale dans la vie des enfants du Québec*, 2012) 35 % от децата са преживели физическо малтретиране с ниска интензивност като пошляпване, шамар и за 11 % от тях те са били повторени (три пъти или повече), като телесното наказание се проявява по-специално чрез удари с ръка върху задните части, голите ръце или крака на детето; 6% от децата са преживели тежко физическо насилие, което включва действия като разтърсване на дете под 2

години или удряне на детето по седалище или на друго място с твърд предмет; около 0.9 % от децата са били жертви на тези три посочени поведения един път или повече”. Интересното е, че това изследване сравнява данните от изследването през 2012 г. с тези от проведено изследване през 1999 г. и през 2004 г., което позволява да се очертаят тенденции в отношението на родителите към телесното наказание, да се измерят ефектите от различни дейности и програми.

Проблемът при употреба на телесни наказания е също и в това, че те изразяват неуважение към детето като към мислещо същество, като към ценно същество.

Много изследвания показват връзка между телесното наказание като възпитателен метод и домашното насилие към деца или между партньорите. Цитираният по-горе преглед на изследвания (Corporal punishment of children: summary of research on its impact and associationsp 2016) посочва, че „телесното наказание и насилието между партньорите са тясно свързани.” Проучванията установиха, че социалните ситуации, в които преобладава телесното наказание, са социални настройки, в които насилието на партньорите преобладава (Levinson, D.,1989). Епидемиологичното наказание и интимното партньорско насилие често съществуват съвместно: проучванията установяват, че родителите в домакинства, в които е извършено насилие от близки партньори, са по-склонни да нанесат телесни наказания върху децата си (Taylor, C. A. et al, 2012), и че одобрението на съпрузи, удрящи техните съпруги, е свързано с убеждението, че телесното наказание е необходимо за отглеждане на децата (Lansford, J. E. et al, 2014). Бяха установени връзки между детство, в което е прилагано телесно наказание и извършване на насилие срещу партньора като възрастен (Gershoff, E. T. 2000), преживяване на насилие от партньор като възрастен (Bott, S. et al, 2012, Washington DC, 2012), поддържане на неравнопоставеност на половете (Contreras, M. et al, 2012, Washington DC, 2012), (Gouvernement du Quйbec, Institut de la statistique du Quйbec, 2013La violence familiale dans la vie des enfants du Quйbec, 2012. Les attitudes parentales et les pratiques familiales, <http://www.stat.gouv.qc.ca/statistiques/sante/environnement-social/violence->

familles/violence-familiale-2012.pdf) и вербално принуждаване или физическо принуждаване на партньор да прави секс като възрастен.

При тези случаи ефектите върху децата идват от директното причиняване на болка, от страха за себе си и за родителя, жертва, от омразата и лоялността към родителя насилник. Не е случайно разбирането, че при домашно насилие детето винаги е жертва на насилие, дори да няма директно насочени към него действия. Изследване на 90 малки общности, (Schoebi, D. Plancherel B, Tchumakov, M, , 2006 La punition corporelle des enfants en Suisse et en Russie <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-l-education-familiale-2006-1-page-53.htm>) извън западното общество, установява връзка между физическо наказание на децата и биенето на жената, (Levinson, D.,1988), като показва, че „13,3% от физическото наказание на децата е много често, 21% често, 40% случайно и 26,5% много рядко или отсъстващо. Тенденцията към физическо наказание на децата изглежда корелирана ($r = .64$) с тенденцията да се бият жените. Убийството, макар и много рядко, се среща в 78,5% от изследваните общества, а също така е свързано с насилието в семейството ($r = .60$ биене на жени, $r = .11$ с физическо наказание). деца).”

Съществуват различни изследвания, които се опитват да открият връзка между родителство, използващо телесно наказание и различни социални, културни и етнически характеристики на семействата. Изследвания върху етническа принадлежност показват, че влияние имат по-скоро социалните фактори, отколкото етнически, ((Schoebi, D. Plancherel B, Tchumakov, M, , 2006 La punition corporelle des enfants en Suisse et en Russie <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-l-education-familiale-2006-1-page-53.htm>), и установяват връзка (Éthier, Louise S. 1999. « Réflexions sur la violence subie et perpétrée ». Actes du colloque du 66ième congrès de l'ACFAS Violence subie et violence perpétrée des liens à établir) със социалните условия, социалните и общностите норми към насилието, трансгенерационното повторение на модела на възпитание.

Едновременно с това употребата на телесно наказание към уязвими деца (цветнокожи, от малцинствени групи, с увреждания) в публичните структури е по-разпространено (Corporal Punishment in Schools and Its Effect on Academic Success” Joint HRW/ACLU Statement, 2010), Според автори на друго изследване (Dietz, T. L, 2000) основният модел, който може да се идентифицира при родители, които използват телесно наказание като метод за възпитание, е т.нар. ситуационен модел, т.е. модел на стрес и на социализация, т.е. често се среща при семейства, принадлежащи към ниски социални слоеве, с ниско образование, т.е. те живеят в постоянно безпокойство и стрес, и където нормата улеснява отговор на стреса да е чрез насилие. Изследването е ориентирано към оценка на социалния ситуационен модел на семейното насилие чрез проверка на характеристиките, свързани с използването на обикновени и тежки телесни наказания, като се измерва тактиката за конфликти между родители и деца. То е национално представително, използва логистична регресия за проверка на валидността на модела и показва, че семейства, които имат по-малко ресурси (по-ниски доходи, по-ниски образователни постижения), са по-склонни да използват телесно наказание. Изследването показва и връзка между социализация, включваща насилие и склонност в използване на тежко телесно наказание към своите деца, както и значима връзка между ежедневиия стрес, неудовлетвореността на родителите и честота на използване на телесно наказание. Изследването стига до извода, че „социалният ситуационен модел на насилието в семейството е подкрепен, което предполага, че трябва да се положат повече усилия, да се дават на тези родители ресурсите, от които се нуждаят, за да прилагат алтернативни стратегии за дисциплина” (Dietz, T. L., 2000). Връзка между насилието в семейните възпитателни практики и социалната удовлетвореност от живота се установява и в изследвания (Gouvernement du Quйbec, Institut de la statistique du Quйbec, 2013. La violence familiale dans la vie des enfants du Quйbec, 2012. Les attitudes parentales et les pratiques familiales, <http://www.stat.gouv.qc.ca/statistiques/sante/environnement-social/violence-familles/violence-familiale-2012.pdf>) в Канада.

Сравнително изследване на употреба на телесно наказание в Швейцария и Русия също не доказва сериозни различия, произтичащи от културата, разликите в нивото на общостен стрес и различния етнос, но показва, че честотата на използване на телесното наказание намалява с възрастта на родителите и децата, че малките деца и момчетата, доколкото изискват повече внимание от своите родители, биха могли по-често да са „обект” на телесно наказание, „родителите, защитаващи телесното наказание съобщават за по-често налагане на телесно наказание, особено в руската извадка, където тази връзка е по-силна от тази в швейцарската извадка. От друга страна, само в швейцарската извадка бащите съобщават, че наказват децата си по-често от майките, а майките съобщават за по-кратки наказания.”(La punition corporelle des enfants en Suisse et en Russie <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-l-education-familiale-2006-1-page-53.htm>)

Като обобщение от резултатите от тези изследвания бихме могли да посочим като рискови фактори за родители, които биха ползвали телесно наказание към децата си: нагласи и разбиране в родителите в подкрепа на телесните наказания; социален стрес, бедност, изолация, култура на толерантност към физическото насилие, като отношение в семействата и като форма на възпитание; твърде младите и незрели родители на малки деца; родители, които са възпитавани от своите родители чрез насилие и наказания.

Какви са ефектите върху децата?

Последиците за децата биха могли да бъдат изключително тежки в краткосрочен и в дългосрочен план. Последиците, както и всяка последица от насилие и малтретиране, има поне два удара (Сирюльник, Б. Грозните патенца, София, 2016г.), първият е директната болка от преживяването, „вторият в представата за реално преживяното...”. Именно тази представа е свързана с дългосрочните последици от насилието, които се съотнасят към представата на юношата, на младия човек за себе си, към неговата идентичност. Голяма част от децата, преживели насилие и малтретиране, се възприемат като обекти без стойност, имат

ниско самоуважение, което не им позволява да уважават и другите и често тези деца също извършват насилие или имат други девиантни прояви.

Основополагащият метаанализ от 88 проучвания през 2002 г. открива връзки между законното телесно наказание от страна на родителите и десет отрицателни резултата (Gershoff, E. T., 2002, *Psychological Bulletin*, 2002; виж също E. T. Gershoff (2008), а основният мета-анализ от 2016 г., който използва 75 проучвания, публикувани в продължение на повече от 50 години, включващи общо 160 927 деца (Gershoff, E. T. & Grogan-Kaylor, A., 2016, *Journal of Family Psychology*, advance online publication 7 April 2016), потвърждава констатациите от предишния метаанализ и намери доказателства за връзки с още пет негативни резултата. Големият и последователен набор от доказателства по темата включва проучвания, използващи сложни техники, които изследователите са използвали, за да се справят с аргументите, изтъкнати от няколко противници на забраната (The Global Initiative's review of research on the impacts of and associations with corporal punishment, of which this document is a summary). Сера наборът от доказателства е огромен - повече от 250 проучвания показват връзка между телесното наказание и широк спектър от негативни резултати, докато няма проучвания, които да са открили доказателства за някакви ползи (Corporal punishment of children: summary of research on its impact and associationsp 2016).

Анабел Тейлър (Section 59: Crimes Act 1961: The impact of corporal punishment on children and young people) прави преглед на последните изследвания в областта на въздействието на телесното наказание върху децата и младите хора, и посочва, че „голяма част от тях предлагат доказателства за емоционални и поведенчески проблеми, които могат да се развият вследствие на тежко физическо наказание (Strassberg, Dodge, Pettit & Bates, 1994; Straus, Sugarman & Giles-Sims, 1997). Съществува широко съгласие, че суровото физическо наказание е неприемливо и има последици като: антисоциално поведение, ниско самочувствие, интернализиране на симптомите (безпокойство, отпадане и депресия) и външни действия (агресия, неподчинение и импулсивност) (Gerschoff, 2002; Larzelere, 1996; McLeod & Shanahan, 1993; Strassberg et al. , 1994; Turner & Finkelhor, 1996).”

Нараняванията на децата като ефект от телесното наказание

Това е най-видимият ефект от физическото насилие, от телесните наказания. Понякога при много малки деца те могат да доведат и до смърт на детето. Телесното наказание води до убийството на хиляди деца всяка година, наранява много повече и води директно до физическо осакатяване на много деца (Krug E. G. et al, 2002, Geneva, 2002). Изследванията във всички страни във всички региони свидетелстват за тежестта на физическото насилие, което децата изпитват в името на "дисциплината". Телесното наказание включва децата да са удряни с ръце и предмети; да бъдат ритани, раздрусвани и принуждавани да стоят в неудобни позиции; и широк спектър от други болезнени и унижителни лечения (Committee on the Rights of the Child, 2006) (CRC/C/GC/8).

Преглед на изследванията (Corporal punishment of children: review of research on its impact and associations, 2016), посветени на тази тема, посочва връзката между множеството физически инциденти при децата и телесното наказание, както и нарастването на риска от ескалацията на употребата на телесни наказания, която се установява от много изследвания.

Телесното наказание също има много вредно въздействие върху мозъка. Изследване с ядрено-магнитен резонанс през 2010г. в Университета в Уисконсин, „изучава мозъка на деца, които са били подложени на различни физически наказания и установява, че техният орбито-фронтален кортекс показва намаляване на обема му. Както се знае, тази част от мозъка играе първостепенна роля в способностите ни на обич, съпричастност и в морален смисъл и участва в регулирането на нашите емоции, което обяснява трудностите, които тези деца срещат в релационния си живот.” (Hanson J and al.,2010), Journal of Neuroscience, 2010).

Както посочва френският педиатър Dr. Catherine Gueguenp (Dr. Catherine Gueguenp) в La mémoire de travail a en charge le traitement et le stockage des informations à court terme (Ndlr), цитирайки изследване в Харвард, през 2009 г., „направено за млади хора, които са "коригирани" с колани, ремъци или други

предмети средно два пъти в годината в продължение на три години като малки, за да "бъдат възпитани", установява, че при мозъка им се наблюдава намаляване на обема на сивата материя в префронталната област. Засегнатата област е най-предната част на префронталната кора, която е съществена област за социалния живот, ангажирана със самоосъзнаването, емпатията и разбирането на другите". През 2010 г. екипът на Мартин Тейхър в Харвард показва, че телесното наказание нарушава допаминергичните пътища (система за стимулиране и възнаграждение), което може да доведе до висока уязвимост към наркотиците и алкохола. Като прави интересен анализ на различни изследвания, авторката обобщава „Детето не е тиранин, то просто има незрял мозък като цяло. Възрастните биха искали децата да бъдат мъдри, разумни, да се подчиняват незабавно. Мнозина се оплакват, че детето им на три години проявява капризи, гняв, крещи, има кошмари, не иска да спи само и т.н. Но това е нормално в тази възраст! Частта от кората на главния мозък, която контролира нашите емоции и импулси, започва да зрее между пет и седем години. Преди петгодишна възраст, архаичната емоционалност на мозъка доминира и самоконтролът е труден: детето изпитва силна емоционална буря, за да получи това, което иска, и в тази буря се включват неконтролирани страхове и много мъка, тя не е нито каприз, нито патологично разстройство на развитието, а резултат на нормалната незрялост на мозъка му.” (Пак там)

Голямо канадско проучване (Clément ME, Bouchard C, Jetté M, et al., 2000 Institut de la statistique Québec; 2000) установява, че за децата, които са шамаросвани от родителите си, е седем пъти по-вероятно да бъдат сериозно наранени от родителите си (напр. ударени с юмрук или ритани) от децата, които не са шамаросвани. В едно американско проучване (<https://www.scholars.northwestern.edu/en/publications/injury-in-the-first-year-of-life-risk-factors-and-solutions-for-h>) за новородени, пише, че при бебета, които през първата си година са били шамаросвани от родителите си, има 2,3 пъти по-голяма вероятност да претърпят нараняване, изискващо медицинска грижа, отколкото кърмачетата, които не са били шамаросвани.

*Агресивното поведение на детето към други деца като ефект
от телесното наказание*

Една от най-валидираните през изследвания последици от използването на телесно наказание е проявата на агресивно поведение при децата. Важно е да се има предвид, че невинаги агресивното поведение е симптом за насилие върху детето, но много често е. Прегледът (Corporal punishment of children: review of research on its impact and associations, 2016) на изследванията на последиците от телесното наказание показва, че „има редица доказателства, че телесното наказание е свързано с повишена агресия при децата. Всичките 27 проучвания по темата, включени в мета-анализа от 2002 г., откриха връзка (Gershoff, E. T., 2002). Това се потвърждава от мета-анализа от 2016 г., който разглеждаше седем изследвания по темата (Gershoff, E. T. & Grogan-Kaylor, A., 2016). Всички други многобройни изследвания по темата също потвърдиха връзката (aus, M. A. et al, 2014). Децата, които са претърпели телесно наказание, са по-склонни да бъдат агресивни спрямо своите връстници (Ani, C. C. & Grantham-McGregor, S, 1998, Journal of Adolescent Health, 1998), да одобряват употребата на насилие в партньорските взаимоотношения, да насилват и да изпитат насилие от своите връстници, да използват насилствени методи за разрешаване на конфликти (Ulman, A. & Straus, M. A, 2003, Journal of Comparative Family Studies, 2003).

Механизмите за поява на агресивно поведение още на двегодишна възраст са добре описани от Даниел Голман (Голман, Даниел. Емоционалната интелигентност, 2000г.), като прояви на деца, които са малтретирани в семейството си и които използват същия модел на отношение към другите деца, какъвто са изпитвали върху себе си.

Болката, страданието, страхът предизвикват емоционално и телесно напрежение у детето, което то не може само да разтовари чрез думи, обяснения, а чрез „преминаване в действие”. Опитва се през игри, рисунки, приказки, които обаче възрастните би трябвало да споделят с него. В действителност това се случва рядко и още по-рядко с нужното търпение и добри думи от учители и други

възрастни. По-често агресивното поведение увеличава изолацията от другите деца, неприемането в детската група, санкционирането от учителите, провокира мотивацията за учене, увеличава безпокойството и напрежението.

Например, първият цикъл на канадското проучване за честотата на инцидентите на докладваната злоупотреба и пренебрегване на деца (http://www.phac-aspc.gc.ca/publicat/cisfr-ecirf/pdf/cis_e.pdf) (CIS 1998) показва, че 75% от доказаната физическа злоупотреба с деца се е случила по време на епизоди на физическо наказание. Тази констатация е възпроизведена във втория цикъл на проучването (CIS 2004) (<http://www.stat.gouv.qc.ca/statistiques/sante/environnement-social/violence-familles/violence-familiale-2004.pdf>).

Трудности в ученето като ефект от телесното наказание

Трудностите в ученето при децата от началното училище могат да бъдат провокирани от неприемането в детската група, отсъствието на приятели, недоброто отношение на учителите към тях, които често очакват само прояви на агресивно поведение, не инвестират очаквания за постижения. В период, в който мотивацията за учене е силно свързана с одобрението на възрастните, може да се очаква, че тя не е много силна при агресивните деца.

Емоционалният блокаж, породен от несигурност, страх, недоверие към другите и към себе си, (SCHILTZ, L. Le blocage cognitif, émotionnel et motivationnel des élèves surdoués en situation d'échec scolaire grave. Résultats d'études cliniques et expérimentales sur la « résignation apprise »). https://www.researchgate.net/publication/234046780_Le_blocage_cognitif_emotionnel_et_motivationnel_des_eleves_surdoues_en_situation_d'echec_scolaire_grave_Resultats_d'etudes_cliniques_et_experimentales_sur_la_resignation_apprise) също може да доведе до трудности в когнитивното развитие и забавяне на това развитие, до неспособност за концентрация, за разбиране и усвояване на новото знание. На

практика тези деца, сякаш не са на същата възраст на когнитивно развитие, не могат да усвояват, да напредват.

"Изследванията показват, че телесното наказание може да има отрицателно въздействие върху развитието на когнитивното развитие на децата. Метаанализът от 2016 г. разглежда осем проучвания, свързани с когнитивното развитие и открива връзка между опита на телесното наказание и нарушената когнитивна способност (Gershoff, E. T. & Grogan-Kaylor, A.2016). Други проучвания са открили асоциации между телесното наказание и по-ниските точки за IQ (Smith, J. R. & Brooks-Gunn, J.,1997), по-ограничените речници (MacKenzie, M. J. et al., 2013), по-слабите когнитивни способности (Straus, M. A. & Paschall, M. J., 2009), ("Corporal **Punishment by Mothers and Development of Children's Cognitive Ability: A Longitudinal** Study of Two Nationally Representative Age Cohorts"), по-бавното когнитивно развитие (Straus, M. A. et al,2014), и по-слаби оценки в училище (Cherian, V. I., 1994, Psychological Reports, 1994). Подобни асоциации са открити за училищното телесно наказание (Ogando Portela, M. J. & Pells, K., 2015, Florence, 2015), (Corporal punishment of children: review of research on its impact and associations, 2016).

Много често ефектът на изоставане влияе върху развитието на абстрактното мислене, което има своя отпечатък и върху уменията за мислене. Рискът при тези деца от зависимости, депресия или криминално поведение в юношеството е висок.

Трудности в юношеството – криминално поведение, зависимости, изолация

Много изследвания посочват, че криминалното поведение в юношеството е една от най-честите последици. Причините за това могат да се търсят в няколко посоки.

Децата, при които се използва наказанието за да се регулира поведението, често наистина разбират кое поведение е нежелано, но нямат достатъчен репертоар от поведения, които са „както трябва”. Когато родителите разчитат на страха, не на ученето, обяснението, разбирането и разговорите с детето, то в крайна сметка има твърде беден поведенчески репертоар, което по един парадоксален начин го кара да ползва именно познатото неприемливо поведение. В действителност чрез телесното наказание децата биват отдалечавани от това, което то цели да ги научи (Corporal punishment of children: review of research on its impact and associations, 2016).

Голямо проспективно проучване от 1997 г. изследва началните нива на детското антисоциално поведение и пол, семейно социално-икономическо състояние и нива на емоционална подкрепа и когнитивна стимулация у дома.

(<https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/article-abstract/518458?redirect=true>). Дори при този контрол, физическото наказание извършено срещу дете на възраст от шест до девет години прогнозира по-високи нива на антисоциално поведение две години по-късно. Следващите проспективни проучвания дават сходни резултати, независимо дали се наблюдават родителска възраст, детска възраст, раса и семейна структура (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9265877>)

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3447048/> - b12-1841373, бедност, детска възраст, емоционална подкрепа, когнитивна стимулация, пол, раса и взаимодействието между тези променливи (Grogan-Kaylor A1., 2005), или други фактори (Mulvaney MK1, Mebert CJ., 2007 , Catherine A. Taylor, PhD, MSW, MPH, Jennifer A. Manganello, PhD, MPH, Shawna J. Lee, PhD, MSW, MPP, and Janet C. Rice, 2010, Slade EP1, Wissow LS, 2004, Andrew Grogan-Kaylor, PhD, 2004). Тези проучвания предоставят най-силните налични доказателства, че физическото наказание е рисков фактор за агресията на децата и антисоциалното поведение.

Насилието променя представата на едно дете за другите и развива враждебни, подозрителни нагласи, редуцира емпатията, което води до разбиране на множество ситуации като застрашителни, които предизвикват страх, обида и гняв, и са източник на агресия, насилие.

Една от ключовите причини е идентификацията с модела на насилника, когато това е родителят през трудните процеси на израстването в несигурност, болка и отхвърляне и на лоялността.

Изследванията на последиците от насилие и телесно наказание в детството отварят нов поглед към криминалното поведение в юношеството. Например, „ако тийнейджърът развие антисоциално и насилствено поведение, той вече не се счита просто за престъпен и опасен. Можем да разберем, че често съществува преживяна виктимизация преди насилието да бъде ектернализирано, (Éthier, Louise S., 1999), по същия начин, не всички деца, с които се злоупотребява, стават престъпници, но всички престъпници са били жертви на насилие в миналото си” (Pincus, Jonathan H. 2001).

Сред ефектите на телесното наказание изглежда са и трудности от психосексуален характер.

Ефекти върху психическото здраве

След 2000 г. научните изследвания върху телесното наказание излизат извън съсредоточаването върху детската агресия. Проучванията показват връзка между телесното наказание и психическото здраве, физическите наранявания, връзките между родител и дете и семейно насилие в зряла възраст.

Едно от първите такива проучвания (MacMillan HL, Boyle MH, Wong MYY, et al.?) е свързано с удари и пляскане в детска възраст и с последвали психиатрични разстройства в зряла възраст според голяма канадска извадка, чиито открития са

подкрепени от все по-голям брой проучвания. Физическото наказание е свързано с редица проблеми с психичното здраве при деца, младежи и възрастни, включително депресия, нещастие, безпокойство, чувство на безнадеждност, употреба на наркотици и алкохол и обща психическа неприспособяемост (Afifi TO, Brownridge DA, Cox BJ, et al. 2006), (Turner HA, Muller PA. Long-term effects of child corporal punishment on depressive symptoms in young adults: potential moderators and mediators.), (Javo C, Rønning JA, Heyerdahl S, et al. Parenting correlates of child behavior problems in a multiethnic community sample of preschool children in northern Norway), (Rodriguez CM. Parental discipline and abuse potential affects on child depression, anxiety, and attributions). Тези отношения може да допринесат за прекъсвания на привързаността родител-дете в резултат на болка, причинена от грижещ се (Coyle DD, Roggman LA, Newland LA., 2002), за повишени нива на кортизол (Bugental DB, Martorell GA, Barraza V. The hormonal costs of subtle forms of infant maltreatment) за химическо разрушаване на мозъчния механизъм за регулиране на стреса (McGowan PO, Sasaki A, D'Alessio AC, et al., 2009). Изследователите също установяват, че телесното наказание е свързано с по-бавното когнитивно развитие и неблагоприятно въздействие на академичните постижения (Raus MA, Paschall MJ. ,2000). Тези констатации идват от големи лонгитудални проучвания, които контролират широк спектър от потенциални смесени променливи (Bradley RH, Corwyn RF, Burchinal M, et al., 2001 Child Dev, 2001). В момента се появяват интригуващи резултати от изследванията на невроизображенията, които показват, че телесното наказание може да намали обема на сивото вещество на мозъка в области, свързани с представянето съгласно Скалата за интелигентност за възрастни на Wechsler, трето издание (WAIS-III). Освен това, телесното наказание може да доведе до промени в допамин-енергичните райони, свързани с уязвимостта към злоупотребата с наркотици и алкохол.

Превенция

Цели

Превенцията на телесното наказание обхваща различен набор от мерки и действия, които да постигнат цели като:

- промяна на нагласите на хората към възпитанието изобщо и преди всичко към възпитанието чрез насилие;
- повишаване на чувствителността на хората за вредата от телесното наказание, неговите последици върху децата в краткосрочен и в дългосрочен план;
- повишаване на познанията, уменията на родителите, учителите да използват алтернативни методи на възпитание, на поставяне на граници и стимулиране на социално приемливо поведение.

Дейности за превенция

Едни от важните стъпки за превенция са въвеждането на забрани на телесното наказание в нормативните рамки на всяка страна. Все още твърде много страни не са го забранили, на твърде много места по света продължава дискусиата за добрите възпитателни ефекти на „пошляпването”, на „някой и друг шамар”. В този контекст е особено важно и приемането на ясна дефиниция за това кое е телесно наказание. Едновременно с това е добре да се развиват и застъпнически дейности на национално ниво, както и на ниво конкретен случай, което да доведе до промяна на правната практика.

Провеждането на кампании, на обществени дискусии, кръгли маси и конференции по темата, въвеждане на темата в подготовката на студентите, бъдещи учители, стимулиране на провеждането на изследвания, на издания, публикации за

различни обществени групи са сред познатите действия за промяна на нагласи и на познания. Различни изследвания показват връзката между промяна на нагласите на обществото, на родителите и намаляване на използването на телесни наказания към децата. (Gouvernement du Quйbec, Institut de la statistique du Quйbec, 2013, La violence familiale dans la vie des enfants du Quйbec, 2012. Les attitudes parentales et les pratiques familiales, <http://www.stat.gouv.qc.ca/statistiques/sante/environnement-social/violence-familles/violence-familiale-2012.pdf>)

Сред тези дейности специално място заемат програмите, насочени към родители, и особено родители, при които има риск от използване на телесното наказание. Изследванията показват, че това се отнася преди всичко до млади родители на малки деца, родители, които живеят в по-висок социален стрес, родители, които са били жертви на малтретиране от своите родители, или от тези, които са се грижили за тях.

Необходими са програми за родители, които вече малтретират децата си, програми, които са насочени към превенция на раздялата на детето от неговото семейство. Невинаги закрилата на едно дете чрез настаняване извън родното му семейство се възприема и преживява от детето като закрила. Често това е още едно насилие върху неговата психика и е важно системите за закрила да инвестират повече усилия в работа със семействата за гарантиране на сигурността на децата и прилагане на настаняване наистина като крайна и кратковременна мярка. Изключително важно е развитието на интегрирани услуги за деца, жертви на насилие, които включват и действия към родителите, включително тези, които са насилници. Програми, които да поставят в центъра отношенията, връзките, уменията на родителите да се грижат по един „достатъчно добър“ начин за децата си.

Програми за родители

Да овластяват родителите

Програмите за превенция на телесното наказание за родители би трябвало те да отчитат ролята на родителския авторитет, страха на родителите от „детето цар”, страха от дете, което няма да бъде прието в обществото, от трудности, които ще има и пр. С други думи, тези програми би следвало да овластяват родителите, не да ги съдят и стигматизират. Резултатите от мета-анализ посочват, че най-ефективните програми в тази област са тези, които се използват за развитие на подход, центриран към действия, или към овластяване на родители (Brown, Ivan, et Sue Sullivan. 2004). Много важно послание на програмите би трябвало да бъде, че насилието ражда насилие и да са насочени към подкрепа на родителите да действат, да упражняват своя родителски авторитет, но без насилие. „По отношение на програмите за превенция и ранна намеса изглежда, че тези, "които учат родителите как да се прилагат последователно ненасилствени стратегии за управление на нежелано поведение на деца, имат по-положително въздействие върху намаляването на детската агресия.” (Warwick, Liz. 2003).

Да бъдат проактивни, да учат на алтернативни практики

Изследванията (Пак там) показват, че програмите за родители би трябвало да са ориентирани към учене на практики, на умения и тяхното прилагане. „Проактивните програми за развиване на положителни за семейството възпитателни практики са по-добри от реактивните програми, които се съсредоточават върху вредното поведение, което трябва да бъде коригирано. В допълнение, тези резултатите биха били склонни да останат по-дълги във времето”. Позитивното родителство, известно също като добронамерено възпитание, уважително възпитание, положително дисциплиниране или ненасилствено възпитание, е алтернативен подход към възпитанието, основаващ се на уважение към детето. „Позитивното възпитание изключва всички форми на насилие и вместо това предлага инструменти, основани на слушане, диалог, придружаване, взаимно уважение. Забравете заплахите, виковете, изнудването и

наказанията. Инструментите са напълно различни!” (Les concepts clés de la parentalité positive)

Партньорство и сътрудничеството със семейството е базово условие за успех на психо-социалните и обучителни интервенции (Madsen, William C. 2009).

За да се подкрепи ангажирането на семейството в процеса на помощ, интервенантите следва да постигнат познаване на семейството извън проблема и да приложат визия, центрирана към възможностите (Madsen, William C., 2009), не към проблемите.

Според много автори, интервенциите към родителите и техните близки трябва да се основава на убеждението, според което членовете на фамилията имат потенциала да подобрят ситуацията” (Ausloos, Guy., 1990.), (Guay, Jérôme., 2009), като е важно да се отчита социалният контекст (Lemay, Louise., 2005). Резилианс подходът като концепция би могъл да бъде много полезен за разбиране на механизмите на справяне и неповторение на травматични модели от детството, който се основава на потенциала на индивидите, на семействата и общностите. (Cygulnik, Boris, 1999).

Развитие на съпричастност и емпатия у младите хора, бъдещи и настоящи родители

Отсъствието на емпатия е характерно като дългосрочна последица от насилие и телесно наказание и в този смисъл с млади родители, които са били жертви на малтретиране в своето детство е добре да се работи за развитие на емпатия. Все повече изследвания и наблюдения на практиката показват „централната роля на съпричастността в развитието на младежките социални умения, просоциалното поведение и адаптивните способности. Емпатията ще бъде не само способността да бъдете чувствителни към нуждата или страданието на другите, но и способността да им предложите "подходящ отговор" (Decoster, 2009) (Decoster,

Jean, 2009). Изглежда, че семейният контекст играе централна роля в съзряването на съпричастността сред младите хора. Всъщност две родителски нагласи биха имали положителен ефект: родител, който е емпатичен (към това, което другите преживяват, техните нужди и особено когато става дума за тяхното дете) и склонни да изразяват своите положителни чувства. (Пак там)

Родител, който емоционално разбира и отговаря на потребностите на детето си, дава възможност на детето да развие сигурно отношение към своя родител. Този родител има успешно отношение с детето си и е удовлетворен от това. Той развива чувство на доверие в способностите си да има авторитет и да развие по-добро самоуважение. Тези чувства на увереност и компетентност също се усещат от детето. Те му позволяват да се чувства по-безопасно с родителя си, от когото той е напълно зависим (Duclos, 2009) (Duclos, Germain, 2009). Разбира се, не всички родители се възползват от опита си. Възрастните, които са имали сигурни ранни взаимоотношения, ще бъдат по-склонни към прояви на чувствителност и съпричастност. (Sabourin, C.B., 2011)

Какво спира повторението на насилствен родителски модел?

На първо място е важно да се подкрепят родителите да си дадат сметка за това, че най-вероятно повтарят свой травматичен опит.

Изпитването на болка в тялото през детството от родителите, които едновременно с това дават и любов на детето, може да доведе до връзка телесна болка - любов, телесна болка - удоволствие, което води до много трудности в сексуалните връзки на юношите. (Gershoff, Elizabeth T., 2002). „Ранният опит с телесно наказание може да моделира и легитимира много типове насилие по време на живота, особено насилие в романтичните взаимоотношения (White & Straus, 1981).

Повторение на родителския модел като възрастен

Както посочват някои изследователи, „телесното наказание в детството точно както и сериозното физическо насилие, е силно асоциирано с нагласи в пълнолетна възраст, фаворизиращи насилието при възпитанието на децата, нагласи, които от своя страна водят до употреба на насилие към техните собствени деца” (Clément, Marie-Ève et Édith Boileau, 2010). Психологическата схема е свързана с начина, по който се третира несигурността в детството и дали възрастният е готов да я преработи и отхвърли, или да я включи в схема за власт и подчинение. При втория случай, родителят може да възприеме поведението на детето като оспорващо властта му, като провокация, която естествено е следвана от наказание. Разбира се, не бива да се приема тази връзка като категорична и винаги проявяваща се. Според изследователи на трансгенерационната повторяемост на насилието в семейството сякаш има „консенсус относно това, че предаването между поколенията е приблизително за една трета от децата, те ще възпроизведат тези практики на свой ред, една трета ще остане уязвима на психосоциалния стрес и следователно ще бъде изложена на по-голям риск от употреба на неподходящи възпитателни практики.” (Pagé, Geneviève, et Jacques Moreau, 2007). Повечето специалисти, както и изследвания (l'Enquête québécoise sur la violence familiale dans la vie des enfants du Québec, 2004)) на семейства, или в областта на резилианса, показват, че не всяко дете, което е малтретирано, ще стане малтретиращ родител, но същевременно е ясно, че всеки родител, който малтретира децата си, е бил малтретиран в своето детство.

Модул 4. Обещаващи практики

ОБЕЩАВАЩИ ПРАКТИКИ ОТ БЪЛГАРИЯ

ПРОГРАМА „БЕЗ ШАМАР”

Обучителна програма за родители

Програмата „Без шамар: как с любов и уважение да наложим на детето си граници” е разработена от Фондация „Ничии деца” – Полша в рамките на проект „Дом без насилие”, който е реализиран съвместно от Институт по социални дейности и практики - България, Фондация „Ничии деца” – Полша, Център Дардедзе- Латвия, с финансовата подкрепа на Европейската комисия. Програмата е адаптирана на български език и от 2013г. се прилага за родители на деца в детски градини в градовете София, Шумен и Видин, с водещи обучители - експерти на Институт по социални дейности и практики.

а. Целева група

Обучителната програмата е насочена към родители на деца на възраст между 0 и 6 години.

б. Цел.

Основната цел е да се повиши информираността на родителите за дългосрочните последици от телесното наказание и друго грубо поведение в домашна среда, както и да се повиши осведомеността на родителите за позитивни методи на възпитание и отношение на добро третиране към децата.

Подцелите, които се поставят по време на реализиране на занятията по програмата към родителите, са:

- Да разберат и получат яснота за своите чувства, мисли, вярвания, убеждения и потребности;
- Да могат по - добре да разпознаят мотивите за своето поведение;

- Да придобият умения за разпознаване и контролиране на собствените си емоции;
- Да разширят и усъвършенстват собствените си умения, които да помогнат да възпитават децата си без насилие;
- Да се запознаят и да могат да упражняват по-благоприятни за детето модели на поведение.

3. Методи

Семинарите по програмата се провеждат в групов формат, като се препоръчва броят на участниците да не е по-малък от 8 и по-голям от 14 души, което ще позволи активното им участие. Като методи на работа в груповия процес се използват презентации, мозъчна атака (брейнсторминг), упражнения по двойки, ролеви игри, дискусия, споделяне на личен опит, домашни задачи и др. Водещите са професионалисти, които имат опит в работа с родителски групи и познания в такива области като: детско развитие, възпитателни методи, основани на поставяне на граници, разпознаване и разбиране на чувствата, изразяване и справяне с чувства, активно слушане, образование на детето, знание, че всяка постъпка има своите последствия, стимулиране на позитивно поведение.

4. Философия и принципи

Философията на програмата е насочена към по-осъзнато и отговорно родителство, при което възпитанието се постига без шамар и други уронващи достойнството на детето методи. В този смисъл участниците се очаква да претърпят промяна в отношенията със своите деца. Промените могат да са в посока на: повишена чувствителност към онова, което чувстват и мислят в трудни с детето ситуации, как да се справят със собствената си безпомощност, по-добро разбиране на преживяванията на детето, когато е наказано, използване на алтернативни поощрящи възпитателни методи. Промените зависят изцяло от ангажираността на родителите, тяхната себerefлексия и активност по време на занятията. Водещите

принципи, които се прокламират, са свързани с правата на децата, съгласно конвенцията на ООН.

5. Описание на съдържание, теми, часове

Обучението е разпределено в три тематични блока и занятията по програмата се провеждат с продължителност 12 часа, разделени на 6 двучасови сесии, в които са включени и 10-минутни почивки. Срещите се провеждат ежеседмично.

Блок 1 „Не” на шамарите-защо „не”? Търсейки отговор на така поставения основен въпрос, участниците могат да осмислят мотивите за използване на това възпитателно средство, както и да влязат в позицията на детето.

Първата среща с родителите е посветена на запознаване, представяне на водещия и програмата, представяне на участниците, споделяне на очакванията, приемане на правила. Още в тази първоначална среща, водещият проверява отношението на участниците към шамара като възпитателно средство и поставя задача всеки родител да посочи минимум пет фактора, които му помагат да се справи с възпитанието на детето си.

Темите, които се разглеждат в този блок са: Аз, детето ми и...шамара; Шамарът представлява ли насилие? Защо родителите бият децата си? Ключовите въпроси, които се дискутират, са свързани с ролята на родителя: Какво дете искаш да възпитаващ? Какви методи използваш? Доколко тези методи са подходящи за постигане на целите? Какви постъпки будят у теб желание да удариш детето? Защо родителите удрят децата си? Водещият модерира и обобщава. Най – честите отговори на въпроса: Защо родителите бият децата си са, например: от безсилие; защото не мога по друг начин; защото и аз съм ял бой и съм станал човек; защото детето трябва да разбере, че това е лоша постъпка; защото аз съм родителя и мога да правя всичко с детето си. Водещият предлага информация за последиците при децата от насилието и представя правната рамка, която има отношение към забрана на физическото наказание. Изводите, които се налагат, са свързани с това, че шамарът е „черна педагогика” и показва на детето как в човешките отношения е допустимо да има насилие, чрез което се разрешават различни житейски

проблеми, както и по-силният винаги е прав и физическата сила става ценност. Шамарът води до това, че детето не се научава да уважава родителите си, а само да се страхува от тях, влошава отношенията и доверието между родителите и децата, убеждава детето, че любимият му човек може да му причинява болка и го обърква като го поставя в позиция на двойна връзка.

Блок 2: Чувства - участниците се занимават с широката палитра от чувства, които ги водят към това да губят контрол и прилагат шамарите като възпитателен метод. Участниците търсят начините да разпознават тези чувства в себе си и околните и да развиват умения да се справят с тях в трудни ситуации.

Темите, които разглеждат в този блок, са: Банка от чувства; Порочен кръг; Родителски емоции и още нещо....как да ги владеем? Основната работна задача е насочена към разпознаване и назоваване на емоциите, които са в нас, да разпознаем мислите, които се появяват в главата ни, да контролираме поведението си чрез овладяване на чувствата и мислите, които автоматично ни върхлитат в дадена ситуация. Основният извод, който водещият прави е, че чувствата и мислите, породени от някакви събития, просто съществуват - ние ги преживяваме, единственото, което подлежи на контрол, е нашето поведение. На родителите се представя порочният кръг на гнева, т.е. когато родителите не се отнасят към децата си с разбиране и поощрение, децата се опитват да привлекат вниманието върху себе си с неприемливо "лошо" поведение. Тогава родители отговарят с агресивно поведение - повишаване на тон, шамар, с надеждата да научат детето да не прави така. На практиката обаче се получава друго - негативното поведение на детето се задълбочава и ескалира. Най-съществената работа в този блок е да се представят начини, които могат да помогнат на родителите да овладяват негативните си чувства, например: дишане дълбоко, стискане на юмруците, броене на ум от 10 до 0, да се назове на глас чувството, което родителят изпитва, да си помисли за нещо хубаво и приятно, да излезе от стаята и да се успокои, да даде време на детето за размисъл и др.

Блок 3: Вместо шамар. Участниците търсят и тренират поведение, различно от това да се раздават шамари, поведение, което насърчава детето към сътрудничество и го учи, че всяка негова постъпка и държание носи последици. Темите, които се разглеждат в този блок, са: Знам, че ще се справиш; Наказание и понасяне на последствията. Основната идея е да се въведе алтернативно позитивно поведение вместо шамара като отворената комуникация, назоваване на проблема без оценка и показване на детето как да го коригира, обяснение на детето за последиците от неговото поведение, писане на писмо до детето, посланието АЗ, което се състои от три елемента:

Аз...чувство, Когато ти...конкретно поведение, Защото...посочване на последиците за родителя и причините за преживяното чувство, например: Ядосвам се, когато ходиш без пантофи, защото след това чорапите ти се захавят и аз не мога да ги изпера. Важна тема, на която се отделя внимание и време, е разликата между наказания и последици. Ако детето се държи неприемливо, то трябва да усети последиците от това свое поведение. Разликата между „понасяне на наказание” и „поемане на отговорност” е в това, че отговорността учи, а наказанието само наранява. Както Фабер Маслиш казва: „Проблемът с налагането на наказания е в това, че те не дават резултат, тъй като предизвикват душевни травми и вместо да се замисли върху постъпките си и върху начина, по който да се коригира, детето мисли само и единствено за ответна реакция и отмъщение. С други думи казано, наказвайки детето, ние го лишаваме от много съществени вътрешни процеси, които му онагледяват лошото поведение”

Завършване на обучителната програма. Водещият благодари за усилията на участниците и всеки участник е помолен да сподели с какво си тръгва, от кои възпитателни методи би се отказал и какви нови би приложил в отношението с детето си.

Рефлексията на един учител

Водих обучителната програма в група от 10 родители, между които освен майки имаше двама бащи и едно семейство – майка и баща. Общото ми впечатление от

участниците беше, че се вълнуват от родителството и са загрижени как ще се развият и пораснат децата им. Повечето от тях бяха активни, задаваха много въпроси около това как да се държат в конкретни ситуации с децата си, четяха книги за родители и се питаха дали постъпват правилно. Когато в началото проверих отношението им към наказанията, всички показаха неприемливост към физическото наказание и шамара, както и отрекоха да го прилагат. След като създадохме атмосфера на доверие в групата и задълбочихме своята работа върху темите, наблюдавах една майка, която беше сравнително мълчалива, но беше много старателна, записваше всичко и доста се вълнуваше. Чудех се как да я предразположа да говори. При разглеждане на преживяванията и последиците за децата от наказанието, аз се върнах и повторих извода от групата, че всички те не приемат и не използват шамара. Тогава реших да обърна разговора като ги запитам кой от тях като дете е бил наказван и какви са приликите и разликите в тяхното родителско поведение с това на техните родители. Докато мислиха върху въпросите, мълчаливата майка се разплака и разказа, че тя е била малтретирана с тежки физически наказания от баща си. Отиде дори по-далеч и направи признанието, че наказва по подобен начин двете си малки деца. Това даде отправна точка на участниците в групата за искрено споделяне. Картината се промени, оказа се, че голяма част от родителите прилагат шамара като възпитателен метод. Без да ги осъждам, използвайки позитивната конотация, това че те идват в тази група доброволно и участват показва, че търсят друг път към отношението си с децата. Работата ни продължи в търсене на смисъла и вредите от наказанието, чувствата и мислите, които го провокират и трениране на заместващи приемливи родителски начини на поведение. След всяка среща родителите разказваха какво ново са опитвали, кое им е помогнало да са по-спокойни, какво работи и какво не с техните деца. При завършване на обучението родителите споделиха, че ценното за тях е било не само новата информация, но възможността да прилагат и обсъждат нови възпитателни методи в отношенията с децата си, вместо шамара. А аз си тръгнах с надеждата те наистина да имат силите да се откажат от физическото наказание.

РАБОТИЛНИЦА ЗА РОДИТЕЛИ „ДА ПОРАСНЕМ ЗАЕДНО”

Програмата „Работилница за родители – да пораснем заедно” е за подкрепа на родители на деца в ранна възраст, разработена от УНИЦЕФ в Република Хърватска и адаптирана за България. Тя се прилага в България от 2012г. в различни населени места в партньорство с читалища, детски градини, местни власти и неправителствени организации. До 2017 г., повече от 1500 родители са завършили успешно пълния цикъл на програмата.

1. Целева група

Програмата „Работилница за родители – да пораснем заедно“ е предназначена за родители или други лица, които се грижат за малки деца – деца от раждането до 4 години. Тя е насочена към всички родители, като основен критерий за участие е желанието и готовността на родителите да отделят време за посещение на цикъла от групови сесии, включени в програмата. В програмата могат да участват и родители на деца на 5 и 6 години, но като цяло съдържанието е ориентирано към специфичните аспекти на родителството през първите 3-4 години.

2. Цел

Програмата има за цел да подпомогне родителите да разширят своите знания, умения и нагласи за осигуряване на пълноценна грижа за развитие на децата в ранна възраст и за израждане на положителни взаимоотношения с тях. Основният фокус са взаимоотношенията родител-дете. Тя осигурява подкрепяща среда, в която родителите имат възможност да споделят своя опит, знания и притеснения, свързани с отглеждането и общуването с най-малките деца с други родители и специалисти, както и да придобият познания за детското развитие и психологическите потребности на детето в най-ранното детство с отчитане на най-новите научни данни в тази област.

3. Методи

Програмата използва методите на групова работа, като интегрира елементи и принципите на работа, използвани в групите за споделяне на опит и личностно развитие и обучителни групи. Състои се от 14 тематично и концептуално свързани семинари с обща продължителност от 28 часа, които се фасилитират от специално подготвен екип от двама специалисти (психолози, социални работници или педагози) с познания в областта на ранното детско развитие при активното участие на родителите. Провежда се с една група от 10 до 14 родители, веднъж седмично, в продължение на 3 месеца и половина.

4. Философия и принципи

В основата на програмата са залегнали съвременните разбирания за развитието на детето през периода на най-ранното детство и ролята на родителите и семейната среда за разгръщане на потенциала на детската личност в тази възраст. Основополагащо е разбирането, че родителството, като отношения, практики и ценности трябва да бъде насочено към най-добрия интерес на детето и да насърчава положителните отношения между възрастни и деца, които допринасят както за развитието на детето, така и на родителя.

Принципите, които са залегнали в Програмата, са съобразни с Конвенцията за правата на детето и Препоръка 2006/19 на Съвета на Европа за политика в подкрепа на позитивното родителство, които извеждат необходимостта родителството да уважава, насърчава и подкрепя правата на детето в семейството. Това включва предоставяне на грижа и закрила, норми и ръководство, уважение към личността на детето, както и окуражаване и подкрепа на детската автономия.

Основната отговорност за отглеждането на децата принадлежи на родителите, но родителите имат право на подкрепа от страна на държавата за изпълнение на техните отговорности. В този смисъл програмата има за цел да овласти и подкрепи родителите в техните грижи за децата. В този процес, родителите са равнопоставени партньори на специалистите, които водят сесиите и съвместно обменят опит, и си сътрудничат в търсенето на решения за изпълнение на родителските отговорности.

5. Описание - описание, теми, часове

Програмата включва 14 тематично свързани семинара за родители. Семинарите са подробно разписани и включват кратки лекции, образователни филмчета, презентации, дискусии, интерактивни занимания и работа в малки групи. Всеки семинар има продължителност 2 часа и се провежда веднъж седмично в удобно за родителите време. В сесиите са включени и забавни игри, които родителите могат да използват със своите деца у дома. Към всяка сесия има писмени материали, като участниците се насърчават да ги обсъждат със своите партньори, които не участват в програмата.

Сесия 1: Родителите на 21-ви век.

Запознаване с програмата и нейните цели. Разглежда основните предизвикателства пред съвременните родители и се изследва субективното изживяване на родителството от участниците.

Сесия 2: Четирите стълба на родителството.

Разглежда основните елементи на родителството в най-добрия интерес на детето, които включват: грижовно поведение (даване на любов, емоционална топлина и сигурност), даване на структури и ръководство (поставяне на граници, осигуряване на последователност и предвидимост в живота на децата), приемане на детето като личност (приемане на гледната точка на детето, изслушване, възможност да взима решения само) и окуражаване на детето (подкрепа за интересите на детето, засилване на самочувствието, стимулиране на неговата самостоятелност).

Сесия 3: Целите на родителите и психологическите потребности на децата.

Разглежда потребностите на децата през различните етапи от ранното детство и особеностите на тяхното развитие (как детето мисли, чувства и се развива през различните периоди), както и с начините за откликване на детските потребности и осигуряване на оптимални условия за развитие. Въвежда се теорията на Ериксън за психо-социалното развитие.;

Сесия 4: Нашите деца и как да ги обичаме.

Запознава с развитието на детето (физическо, социално и емоционално, интелектуално) и индивидуалните различия в него. Извежда се важноста от разбиране на психологическите състояния на детето и проявата на емпатия към детските преживявания; даването на любов и подкрепа от страна на родителя; изграждане на привързаност.

Сесия 5: Изслушването – важно умение за родителството.

Запознава с начините за ефективна комуникация и изслушване на малкото дете. Подпомага родителите да осъзнаят собствените си умения за активно изслушване, както и важноста на ефективното изслушване за установяване на качествени отношения с детето.

Сесия 6: Как детето учи за света около себе си.

Разглежда как родителят може да подкрепи и подпомогне процеса на учене на детето; развива се чувствителност и се насочва към използването на различни ежедневни ситуации за опознаване на заобикалящия свят от детето; подчертава се значение на играта за развитието на детето.

Сесия 7: Светът на една ръка разстояние.

Разглежда ролята на родителя за опознаване на заобикалящия свят от детето; значението на ранното четене и песничките за детското развитие. Дискутира се ранния контакт на детето със съвременните комуникационни технологии (телевизия).

Сесия 8: Поставянето на граници: Защо и как?

Запознава с начините, чрез които родителят може да подпомогне детето да развие самоконтрол и да регулира поведението си, както и да предостави ефективно ръководство на детето. Подпомага родителите да осъзнаят собствените си действия за ръководене поведението на детето, начините, по които се изразява позволение, очаквания към детето, одобрение и забрани. Роля на Аз-посланията.

Сесия 9: Конфликти с деца

Разглежда конфликтите между родители и деца; причини и начини за разрешаване. Осъзнаване на начините за реагиране в конфликтни ситуации, които имат позитивно въздействие върху собственото поведение на родителя и поведението на детето.

Сесия 10: Конфликти между децата

Начини за положително влияние върху поведението на децата при конфликти и развиване на умения у родителите за посредничество между децата в конфликтни ситуации.

Сесия 11: Търсим и избираме творчески решения.

Разглежда поставянето на правила и избягване на нежеланото поведение у детето без наказания и използване на сила; използване на обратната връзка и Аз-посланията за насочване поведението на детето, договаряне на правила на поведение с детето и използване на естествените и логически последици. Повишаване на разбирането за вредното въздействие на насилието (психологически и физическо) за развитието на детето.

Сесия 12: Родителска отговорност и някои други въпроси.

Запознаване и обсъждане на отговорностите на родителя и отговорностите на детето. Дискусия за собствените преживявания като родител.

Сесия 13: Да бъдеш родител – влияния и избор.

Осъзнаване влиянието на личния опит и преживявания на родителя по време на детството върху взаимоотношенията с детето, както и влиянието на отрицателните емоции на родителя върху взаимоотношенията му и развитието на детето. „Отровни“ и „топли“ послания към детето и тяхното въздействие. Управление на стреса, гнева и негативните емоции.

Сесия 14: Завършване и ново начало

Преглед на постигнатото. Оценка на програмата.

Обратна връзка от родителите за програмата:

„Станах по-спокойна, търпелива и разбираща майка.“

„Играя по-често с детето, опитвам се да му отделям повече време.“

„Имам по-реалистични очаквания към детето си, защото зная повече за неговото развитие. Научих се да разбирам потребностите на детето и особеностите на развитието ѝ, а не да го възприемам като недостатък на нейния характер.“

„Уважавам детето си като личност, научих се да зачитам мнението му, въпреки че е още малко.“

„Насърчавам и окуражавам детето си да бъде самостоятелно.“

„Опитвам се винаги да разбера какво чувства.“

УЧИЛИЩЕ ЗА БРЕМЕННИ

КСУДС - ШУМЕН

Интегративна групова програма, която предоставя медицинска, педагогическа и психологическа подготовка на бъдещи майки и татковци.

Груповата Програма "Училище за бременни" е част от дейностите в КСУДС по ранна превенция на изоставянето на бебета, превенция на телесни наказания и емоционално насилие над децата.

3. Целева група

Целевата група е от затворен тип и се състои максимум от 13 - 15 бременни жени в различен етап от бремеността.

2. Цел

- Целта на груповата програма е повишаване капацитета на родителите за успешно родителстване и изграждане на умения за разпознаване потребностите на децата им.
- Приемане и формиране на позитивна нагласа на бъдещите майки за настъпващите промени през различните етапи от бремеността.
- Добиване на знания за родовия и следродовия период;
- Създаване на увереност у родителите в собствените им сили и възможности за адекватно родителстване;
- Програмата има за цел да насърчи комуникацията между родителите и бебетата, както и да мотивира родителите за повишаване на личните им умения и възможности за справяне с трудностите, възникващи в процеса на отглеждане и възпитание на децата.

Задачи на груповата работа

- Разширяване на знанията относно разпознаването и посрещането на потребностите на бебетата в периода на ранното детско развитие.
- Повишаване на самооценката на бъдещите майки.
- Разглеждане и запознаване на основните етапи и промени през бремеността;
- Овладяване на начините за справяне с постродилните емоции на майките;
- Постигане на психическа подготовка за предстоящото раждане;
- Добиване на познания за здравословен начин на живот и пълноценно хране през периода на бремеността, както и след това;
- Приемане на бащата като родител и мястото и ролята му в отглеждането на детето;

- Разискване на въпроси, вълнуващи бъдещите майки от зачеването до общуването с бебето;
- Взаимопомощ.

с. Методи

- Занятията се провеждат всяка седмица - 1 среща седмично по 90 мин;
- Ролеви игри;
- Посещения на специалисти;
- Моделиране на нагласите;
- Дискусии;
- Обучителни материали;
- Даване на обратна връзка;

4. Описание - описание, теми, часове

Тема 1: Запознаване. Нагласи, ценности, приоритети, очаквания. Запознаване с груповите правила, представяне на цялата програма.

Тема 2: Как виждам себе си като бременна жена. Какви промени настъпиха с мен и моето тяло? Как ме възприемат околните?

Тема 3: Има ли разлика в моите чувства и чувствата на партньора ми към мен? Основни функции на родителството.

Тема 4: Дискусия с педиатър и отговор на въпросите на бъдещите майки по отношение на това какво представлява новороденото и първите грижи, които се полагат за него. Анатомио - физиологични особености на новороденото.

Тема 5: Дискусия с акушер-гинеколог и отговор на въпросите на бъдещите родители, свързани с това какви промени настъпват в развитието на плода през

различните периоди на бремеността, медицински изследвания, здравословен начин на живот, симптоми при рискова бременност.

Тема 6: Пътуване, хигиена на бъдещите майки, индикации за цезарово сечение – дискусия с акушер- гинеколог.

Тема 7: Кърмене. Новости при кърменето, подготовка на гърдите на бременната. Естествено, изкуствено и смесено хранене на малкото дете до тригодишна възраст – среща дискусия с ЦМДЗ „Уницеф“. Прожекция на филм за кърменето.

Тема 8: Масаж и гимнастика на бебето и малкото дете. Посещение от специалист – рехабилитатор. Дискусия.

Тема 9: Имунизации, реимунизации на децата. Разискване на основния имунизационен календар. Дискусия с педиатър.

Тема 10: Първи грижи за новороденото: практическо занятие, хигиенен тоалет на бебето и малкото дете. Необходими принадлежности, специален и основен тоалет.

Тема 11: Как си представям моето бебе? Мястото на бащата в отглеждането и възпитанието на детето. Ненасилствено отглеждане на децата. Стиллове на родителстване.

Тема 12: Посещение на специалист от НОИ във връзка с обсъждане на темата за „Краткосрочни плащания по време на временна нетрудоспособност. Права и задължения на бременната жена и бащата. Семейни помощи за деца.

Тема 13: Пренатално общуване и следродилни депресии- причини, разпознаване на признаците за депресивен период, начини за справяне и търсене на подкрепа. Дискусия.

Тема 14: Посещение на родилно отделение за подготовка на предстоящото раждане. Какво е необходимо да приготвя за родилния дом. Запознаване с обстановката в отделението. Страхувам ли се от предстоящото раждане? Дискусия на място в родилно отделение.

Пример от практиката

Първата група стартира своята дейност на 16.02.2006г. На 21.01.2006г. по идея на КСУДС бе поставено началото на Училище за бременни, чиято основна цел е подкрепа на бъдещите майки при подготовката за раждането и посрещането на бебето. С подкрепата на АГ специалисти, педиатри, рехабилитатор, психолози и социални работници от КСУДС. С тази подкрепа бъдещите майки и татковци научават повече за основните етапи от развитието на бременността и промените, които настъпват, създава се отворено пространство за изява на чувствата, които вълнуват бременните през различните етапи на бременността, дискутират се теми, свързани със следродилните депресии, появата на бебето, първите грижи за новороденото, къпане, специален тоалет, масаж и гимнастика на новородено, както и основни умения за грижа и общуване с бебето.

Традиция е съвместно с МБАЛ Шумен - АГ отделение да празнуваме Деня на родилната помощ 21 януари.

Споразумение за Партньорство с НОИ Шумен

Партньорство с ЦМДЗ- Седмица на кърменето.

Акцент

- Наблюдава се тенденция все повече бъдещи татковци да съпровождат съпругите си в групите;
- Бъдещите майки са все по-мотивирани и се включват с голямо желание в групата;
- Съществува голяма устойчивост след приключване на групата по отношение на контактите на майките с вече родените деца;

- Майките създават група във фейсбук пространството, където осъществяват ежедневна комуникация и взаимна подкрепа особено в зимните месеци, когато възможността за разходки на чист въздух е затруднена;
- Училището за бременни към КСУДС придобива популярност основно чрез подкрепата на АГ специалисти в областта, медиите, но освен медийната реклама най-добрата реклама е, когато самите майки предават информация за удовлетвореността си от контактите със специалистите и водещите на групата;
- Всяка група приключва с попълване на Обратна връзка отстрана на бъдещите майки;
- Майките подкрепят нуждаещите се други майки в неравностойно социално положение, например с дарения на дрехи или други бебешки консумативи;
- Към момента до края на 2017 г. са преминали общо 53 групи .

ПРОГРАМА „ОТНОВО РОДИТЕЛИ”

за работа с родители, извършители на насилие над децата си

1. Целева група

Програмата е предназначена за родители, на които е наложена от съда мярка по ЗЗДН или родители, за които в системата за закрила на детето има данни, че са упражнили насилие. Програмата е насочена и към родители, извършили насилие над децата си, които са готови да потърсят помощ за промяна на подхода на родителство и общуване. В програмата могат да участват семейни двойки или един от родителите.

2. Цел

Да се преодолее социалната изолация, в която се намират семействата, в които има насилие;

Да се подобрят способностите за обмяна и комуникация на участниците, които делят една и съща реалност, като се разпознават в това, което другите споделят, наблюдават и анализират общите им проблеми в ролята на родители;

Промяна в мисленето на родители, извършители на насилие над децата си, предвид разбирането, че родителите, упражняващи насилие, не умеят да контролират поведението си поради неумение да решават проблеми.

3. Метод

Групова работа - подходът се основава на разбирането, че говоренето, слушането, ученето в група засилва мотивацията, подобряват себепознанието и създават условия по-лесно да се предизвика отказ от насилието. Методиката се основава на разбирането за активното участие на клиента: „аз ръководя своето поведение”, говорене от свое име. Прилагат се активни методи на учене – теоретична сесия, групова дискусия, работа в малки групи, презентации, ролеви игри, казуси, упражнения.

4. Философия и принципи

Идеята на програмата е разбирането за промяна на насилственото поведение чрез подкрепа за осмислянето му и търсене на други варианти за справяне с трудности, т.е програмата стъпва на преживяванията на участниците и едновременно с това е насочена към социално учене.

Принципи, на които се основава програмата: зачитане на достойнството и уважение към способността на хората да осмислят, разбират, решават, избират, управляват, отговарят; неосъждане-във връзка с факта, че това е работа на друга институция; приемане на човека и неприемане на поведение; овластяване – промяната е в ръцете на родителя.

5. Описание - описание, теми, часове

През цялото време на провеждане на програмата тя разчита на груповата динамика, на влиянието на групата като специфично условие за личностна промяна. Водещите изпълняват роля на обучители и едновременно с това на фасилитатори на отношенията и взаимодействието в групата. Водещите влизат и в ролята на консултанти за разбиране на личния проблем и използване на групата да подкрепи отделния човек в търсенето на различни способности за решаването му.

Уменията, които формира програмата, подпомагат за овладяване на импулсивността и намаляват риска от загуба на контрол, за формиране на самоконтрол: обмисляне на планове за решаване на проблеми стъпка по стъпка, преценка на последствията преди взимане на решения.

Програмата съдейства за себепознаването, за връзките между мисли, чувства и поведение.

Програмата се провежда в рамките на 5 модула: „Социална мрежа”, „Как да се справя с проявите на насилие”, „Умения за мислене”, „Справяне с чувствата” и „Ефективна промяна”, в които са включени общо 24 сесии с продължителност всяка до 90 мин. В отделните сесии са включени различни упражнения. Модулите могат да се реализират независимо едни от друг, в зависимост от нуждите на участниците. Първите две срещи с родителите се провеждат индивидуално, имат за цел да се извърши индивидуална оценка и определяне на степента на готовност за включване в програмата. Препоръчително е съставът на групата да е от 6-10 участници. Съществен елемент е подписването на споразумение с участниците, като най-важната част от него е да не проявяват насилие по време на програмата.

Първият модул ”Социална мрежа” има за цел участниците да осъзнаят начина, по който общуват, както и идеята, че могат да влияят на своето поведение, за да постигат целите. Занятията могат да послужат и за рефлексия върху важните неща в процеса на общуване. Сред основните задачи на модула са участниците да могат да идентифицират дефицитите си в общуването, да усвоят основни техники при вербално и невербално общуване.

Вторият модул ”Как да се справя с проявите на насилие” има за цел да започне процес на първоначално разкриване и да разшири разбирането за домашно насилие. Сред задачите на модула са: да се усвоят умения за разпознаване на симптомите на домашно насилие, да придобият реалистична представа за последствията от упражняването насилие, да се научат да говорят за проявите на насилие и да се усвоят умения за справяне с проявите на насилие.

Третият модул ”Умения за мислене” има за цел да се създаде разбиране за връзка между мислене и чувства и действия. Задачите са да се опознаят ефектите от мисленето, действието и поведението, да разберат как мислите оказват влияние върху действията и да се научат как да променят вътрешния диалог, за да контролират действията си.

Четвъртият модул „Справяне с чувствата” има за цел да подпомогне участниците в осъзнаването и управлението на собствените му чувства, както и да оцени тяхното значение в живота им. Задачите са: участниците да могат да се изслушват и да приемат чувствата на другите, да подобрят уменията си да разпознават и изразяват чувства-езика на тялото, да се запознаят с някои техники за справяне с гнева, да се повишат уменията за самоконтрол, да приемат ценността на поведението, основано на взаимнозащитане на интересите.

Петият модул „Ефективна промяна” е с цел да се подкрепят родителите като се използва концепцията за достатъчно добро родителство и да им се представи идеята, че те са най-важния модел за поведение на техните деца; да се придобие познание за различните стилове родителство и това какво означава да бъдеш асертивен родител. Задачи на модула са да се усвоят умения за активно слушане, за правене на избор, за вземане на решение.

Пример от практиката

В Център за обществена подкрепа се сформира група от 8 участници-родители, които са извършили насилие спрямо децата си. Родителите са насочени от полицията и от ОЗД, предвид това, че програмата беше промотирана активно сред полицейските служители, съда и ОЗД. Средната възраст на участниците беше

около 35 години. В програмата се включиха две семейни двойки и 4 бащи. Продължителността беше в рамките на 1 месец, два пъти седмично, целодневно. Водещи на програмата бяха двама специалисти-социален работник и психолог. При прегледа на индивидуалните оценки на готовността да се включат в програмата в рамките на предварителни срещи се установи, че като цяло участниците са недоброволни, но с разбирането, че е необходимо да преминат програмата, възложено им от компетентен орган. Това наложи провеждането на мотивационни интервюта с кандидатите, които имаха положителен ефект.

По отношение на груповия процес е важно да се спомене, че като цяло се установи спокойна работна атмосфера, без напрежение и конфронтация, за което спомогна предварителната подготовка. С всеки участник беше сключено споразумение за ненасилие и добронамерено участие. В началото на всеки ден се връщаме към груповите правила, които приехме заедно в началото на програмата, сред които неосъждане на мнението на другия, толерантност, спазване на време за начало и приключване, за изказвания на участниците.

При провеждане на занятията за водещите имаше немалко трудности, предвид неграмотността на част от участниците. За справяне с това предизвикателство водещите включиха правилото за взаимопомощ в групата.

От темите и упражненията голям интерес предизвика модул 2 „Как да се справя с проявите на насилие” и какво е домашно насилие. Направи впечатление преобладаващо определяне на насилие с физическите му форми и отсъствие на примери за емоционално насилие. Това даде основание на водещите да включат допълнително преживелищни упражнения, които да помогнат на участниците да осмислят ситуации, в които става дума за психическо насилие.

Като цяло участниците се затрудняваха да изразяват, да назовават чувства и емоции, което беше очаквано. За да се реализира, процеса от голяма помощ бяха обучителните материали – предварително отпечатани работни листове, таблици, схеми, както и точни и ясни инструкции при поставянето на задачите от страна на водещите.

Друга трудност при реализирането на програмата беше запазването на мотивацията на участниците да преминат всички модули, да не отсъстват. Двама от участниците не успяха за завършат програмата, имаше и такива, които пропускаха отделни сесии. Тези трудности също бяха очаквани, предвид факта, че част от участниците са възрастни хора, които не са посещавали учебни часове от начална училищна възраст.

Имаше дни, в които един от участниците идваше видимо употребил алкохол и се налагаше с него да се провежда индивидуална среща и да не бъде включван в групата.

Посочените трудности ни даваха основание като водещи да работим по нашите нагласи да приемаме клиентите без да ги осъждаме, да имаме търпеливо и уважително отношение, което налагаше нуждата от супервизия.

Как разбрахме какви са резултатите от реализираната програма? При приключването на всеки един модул двамата водещи правеха разбор на процеса в групата, включително на съдържателно ниво. С напредване на времето установявахме, че хората се опознават взаимно и това им помага да споделят спокойно своите чувства, да говорят по-смело и искрено без да се притесняват, че дават верни или неверни отговори. Това им помагаше да осъзнават, че имат сходни преживявания като деца, че възприемат децата си като обекти на тяхната власт и сила без да си дават сметка, че имат други качества, които биха могли да ги правят силни и успешни като личности, да обменят идеи за алтернативни начини да се справят с проблеми без да проявяват насилие към близки.

Всичко това ни даде основание да отчетем, че програмата е имала своя значителен смисъл и принос за стартиране на личностна промяна при родители, упражнявали насилие върху децата си.

ПСИХО-СОЦИАЛНА РАБОТА С МЛАДЕЖИ, ОСВОБОДЕНИ ОТ ЗАТВОРА

1. Целева група

Състои се от младежи до 29 години, на които предстои или наскоро са освободени от затвора и са родители или бъдещи родители, които живеят в по-висок стрес, свързан с необходимостта да намерят мястото си в обществото, били са жертви на насилие от страна на собствените си родители и имат желание да не повтарят модела.

2. Цели

Целта е подкрепа на млади родители за емоционално разбиране и адекватен отговор на детските потребности, за развитие на сигурна привързаност с детето и удовлетворение от родителството. Конкретни цели: осмисляне на родителството през своето детство, през своите преживявания като дете, през осъзнаване на изпитването на амбивалентни чувства, т.е. на доверие и обич, но и на страх и ужас от родителите, разбиране на последствията от насилствени подходи при налагане на ограничения и санкции.

3. Методи

Индивидуална работа по случай, дейности по информиране, консултиране, придружаване, посредничество и др.

4. Философия и принципи

Програмата се обосновава с потребностите на младежите, които напускат затвора и от една страна са изправени пред житейската трудност да се включат в обществения живот по приемлив начин, а в личен аспект са изправени пред предизвикателството да бъдат успешни родители. Изследванията, посочени в предходните текстове показват, че младежите, напуснали затвора, които са родители или на които предстои да станат, имат нужда да развият по-добро себеуважение и увереност в способностите си да изграждат родителски авторитет, да поставят граници и да гарантират сигурност на детето си. Философията на

услугата е свързана и с вярването, че независимо от примера на своите родители, всеки бъдещ родител би могъл да промени към по-добро собственото си родителство, да отглежда детето си без насилие.

Основна идея на програмата е постигане на промяна в разбирането на родителството през работа с преживяванията и емоциите, които съпътстват детството и тяхното осмисляне, диференциране на любовта и лоялността към родителите. С други думи, младежите, освободени от затвора, имат възможност в една защитена среда, без да бъдат осъждани и критикувани, да си дадат сметка за влиянието на насилието и трудностите, които поражда в процеса на израстване, да възприемат алтернативни родителски подходи, които са различни от познатите им от личен опит, изключващи насилието.

5. Описание - описание, теми, часове

Младежите са доброволни ползватели на интегрирана услуга, която е част от мерките за рехабилитация и социално включване след освобождаването от затвора. Социалната подкрепа от специалистите в ЦОП е комплексна, като една съществена част от пакета дейности е свързана с родителските умения. Пакетът съдържа: а/ юридическо консултиране на младежите; б/социално придружаване и посредничество; в/психологическо консултиране и дейности с терапевтичен характер; г) дейности и услуги за развитие на уменията за родителстване.

Първоначално са срещите, ориентирани към спечелване на доверието, най-често първите две седмици от услугата. Включват се мотивиращи техники за привличането на младежа като доброволен ползвател на услугата, посещения там където е клиента, в затвора /ако все още не е на свобода/ или по местоживееене. Най-често доверителната връзка се изгражда чрез добронамерения подход от страна на социалния работник в процеса на придружаване до институции, посредничество при подаване на документи, застъпничество за включване в програми за придобиване на професионални умения или квалификации, намиране на жилище, работа, възприемането на помощта като лична полза.

След сключването на договор за предоставяне на интегрираната услуга за младежа в зависимост от индивидуалната оценка, в плана за услугата се договорят конкретните дейности по индивидуалната му програма. Индивидуалната програма е 6 месечна, структурирана в минимум 24 сесии, провеждани поне веднъж седмично. В рамките на пакета от дейности се провеждат и срещите за подкрепа на добро родителство, структурирани в поне 10 сесии. Конкретните теми за работа за добро родителство за всеки случай се избират в зависимост от заявката и оценката.

В началото се дава възможност за раморефлексия, подкрепа за изразяване и осмисляне на преживилищен опит от детството, връзката с родители или значими възрастни, справяне в трудни ситуации. Продължава се с подкрепа за формулиране на собственото разбиране на младежа за родителството, за мястото на детето в живота му и за личността на детето, планове за детето; отделя се място и на мисленето и чувствата по отношение на влиянието върху детето на насилствените родителски подходи; познание и разбиране за резиланс факторите за израстване на устойчиво дете „Аз имам, аз съм, аз мога“; затвърждаване на нагласите за недопускане на насилие спрямо детето и готовност да бъдат усвоени алтернативни подходи за възпитание без шамар.

Най-често след шестмесечен период и комплексна подкрепа за младежа, работата приключва с анализ на процеса и преглед на постигнатото по индикатори, заложи в индивидуалния план за услугата. В резултат от дейностите се очаква младежът да е относително спокоен и сигурен по отношение на социалната му реализация след освобождаването от затвора /жилище, образование, работа, доходи/, по отношение на личностното развитие да е подкрепен в посока емпатия, съпричастност и социално-приемливо общуване; да е овластен и по отношение на родителската роля, да говори по-уверено и конкретно за своите планове да отглежда детето, да прави разлика между различните възпитателни подходи и да има нагласа да опознае алтернативни начини за справяне с трудности в процеса на родителство. В този смисъл услугата би могла да продължи с включването на

младежи в групово програма за родители на малки деца „Без шамар”, също предотавяна от екипа на ЦОП.

В един краткосрочен аспект за ефекта от социалната услуга можем да съдим от обратната връзка от самия клиент и неговите близки по наблюденията ни след приключването на случая. Понякога за смисъла и за ефекта от услугата си даваме сметка, когато усетим промяна в начина, по който младежът говори за детето и за това какви са бъдещите му планове като родител и най-вече от наблюденията върху самото дете.

Случай от практиката

Случаят се отнася до младеж на 24 години, освободен от затвора преди 1 месец, където е бил 1 година за кражби. Младежът е пребивавал в затвора за кражби, побоища, стрелба, съучастия в грабежи и през изминали години има общо 6 години лишаване от свобода, има регистрирано бягство от затвора, няколко мерки пробации и в момента изтърпява мярка пробация. Като дете е живял в домове за деца, както и при баба и дядо, бил е нежелан от майката /тя е била на 15 г., когато го е родила и не го е гледала/. От детството си не помни нищо добро, възрастните са го пренебрегвали, унижавали, възпитавали с ритници и шамари. Завършил е 2-ри клас. От две години има партньорка, която сега е на 19 години, станал е баща преди 2 години.

В началото младежът имаше заявка да го подкрепим за изваждане на лични документи, намиране на квартира, записване в училище и намиране на работа. В едномесечен период всичко това се случи и ние спечелихме доверието му. В процеса на съвместните ни срещи той се разкриваше все по-уверено, като ние му помагахме да формулира важните за него неща и нуждите си от подкрепа. Така стигнахме до неговото желание и заявка да го „научим”, както той каза, да не повтаря грешките на неговите родители и роднини. Оказа се, че има предвид най-вече риска да не изостави детето си, да не абдикира от бащинската си роля, а да

отстои на намерението си да даде на сина си загриженост, обич, подкрепа и пример.

В хода на неговата програма проведохме много емоционални разговори, за болката и страха, за ужаса и надеждата, за любовта и омразата, за обидата и прошката. Опитвахме се той да разбере, да осмисли, че е имал и има ценни неща, важни хора в живота му, които не са го предавали и без да разбира са му помагали. Опитвахме се заедно да направим неговия житейски проект, важна част от който е синът му. Всичко това постави началото на една професионална връзка, предназначена да даде смисъл и опори на младия родител в един така труден житейски период.

Случаят се развиваше в продължение на 6 месеца и приключи след реализация на всички предвидени цели в посока социална интеграция и родителска подкрепа за осмислено и позитивно бащинство. Професионалната ни удовлетвореност от добре свършена работа се гради на информацията, че след близо две години след приключването на случая младежът няма нови криминални деяния, семейството получава семейни помощи за детето, то посещава детска градина и за него се грижат и двамата му родители.

ОБЕЩАВАЩИ ПРАКТИКИ ПО ПОЗИТИВНА ДИСЦИПЛИНА ОТ ИСПАНИЯ

CRECER EN FAMILIA (ДА ИЗРАСТЕШ В СЕМЕЙСТВО)

Психообразителна подкрепяща програма за подпомагане на развитието на детето

<http://www.jcyl.es/web/jcyl/ServiciosSociales/es/Plantilla100DetalleFeed/1246991411473/Publicacion/1284280580959/Redaccion>

Програмата се осъществява от група професионалисти, които чрез Управлението на социалните услуги на Junta de Castilla y León, със съдействието на Департамента по еволюционна психология и образование на Лагуна.

1. Целева група:

Тя е насочена към семейства със психосоциални рискове, които са потребители на основни социални услуги. Основно за родители с деца между 0 и 5 години.

2. Цел на програмата:

Представяне на програма и практическо ръководство за позитивно родителство. Общата цел на тази индивидуална домашна програма за подпомагане, фокусирана върху групите в общността, е да насърчава родителските умения, както и да подобрява възпитателната среда на семейството, като насърчава правилното развитие на децата от раждането до петгодишната им възраст.

Специфични цели:

- Насърчаване на създаването на сигурна привързаност.
- Подпомагане на родителите да идентифицират и да отговорят на нуждите на децата.
- Насърчаване на родителите да разпознават и да реагират положително на развитието на децата си.
- Преподаване на основни умения за грижа и безопасност на децата.
- Насочване на родителите към възпитателни навици в ежедневието.
- Подпомагане на родителите да разграничават и разбират умствените състояния на децата и да насърчават тяхната физическа и емоционална автономия.
- Подпомагане на родителите да идентифицират опитите за комуникация и взаимодействие между децата си.
- Насърчаване на родителите да говорят с децата си и да отговарят на техните терзания, изразени устно.
- Подчертаване на когнитивното и афективно богатство на играта и решаване на задачи в сътрудничество с родителите.
- Осигуряване на стратегии за регулиране на поведението на децата според нормите.
- Родителите да осъзнаят своите възприятия и приписвания на детското поведение и емоционалните състояния, които причиняват това.

- Осигуряване на алтернативни за възпитание.

3. Методи

Груповата програма за родители следва опитна методология, която е валидирана във възпитателни програми. Опитва се да популяризира и интерпретира различни жизнени ситуации. Родителите да сте наясно защо се извършват определени действия и да анализирате последствията от тях. За тази цел се използват различни техники, като симултантни диалози, насочени дискусии, работа в малки групи, казуси, ролеви игри, видео форум и т.н. В програмата за домашна подкрепа родителите се обучават в реални ситуации на наблюдение на поведението, рутини и стимулиращи последователности, родителите записват знанията и опита в личен тефтер.

4. Оценка:

Оценката се извършва чрез анализиране на промените в родителите. Отчетено е също въздействието на програмата върху услугата и върху обучителите или медиаторите, които са я извършили. Междинната оценка се прави шест месеца след прилагането ѝ с родителите. Програмата включва тетрадка за оценка.

5. Описание - описание, теми, часове

Модул 1. за развитието на афективната връзка. Състои се от четири сесии, които са представени по-долу:

Сесия 1. Как се установяват връзките на привързаността.

Сесия 2. Чувствителността на полагащият грижа към нуждите на детето

Сесия 3. Когато детето ни затруднява.

Сесия 4. Видовете привързаност и последиците от тях за децата.

От модул 2.

Сесия 1. Потребностите на децата.

Сесия 2. Моят син / дъщеря

Сесия 3. Часовникът на развитието

Модул 3.

Сесия 1. Ние наблюдаваме поведението на нашите деца.

Сесия 2. Създаваме стандарти и ограничения за поведението на детето.

Сесия 3. Обучаваме за съвместно съществуване.

Сесия 4. Няма едно единствено решение.

Модул 4.

Сесия 1. Моят син / дъщеря отива на училище.

Сесия 2. Значението на семейството в подкрепа на училището.

Сесия 3. Как да се насърчи връзката между родителите и учителите.

Сесия 4. Местата за срещи и сътрудничество с училището.

Модул 5.

Сесия 1. Откриване на мрежата.

Сесия 2. Важни подкрепи в живота ми.

Сесия 3. Търсите подкрепа за всеки проблем.

Сесия 4. Разширяване на мрежите: как да се използва социалната подкрепа.

2. QUERIENDO SE ENTIENDE LA FAMILIA (Семейството се разбира чрез обич).

Ръководство за интервенция за позитивно родителство за професионалисти.

http://www.observatoriodelainfancia.es/oia/esp/documentos_ficha.aspx?id=4099

Програмата е разработена от Спасете децата и Министерствата на здравеопазването, социалните услуги и равенството в Испания. Тя има национално покритие.

1. Целева група:

Програмата е насочена главно към професионалисти, за да се прилага от тях с родители и деца. Тя е съсредоточена както върху първичната профилактика върху общото население, така и върху тези сектори, които могат да имат известен риск. Съдържанието е адаптирано за деца между 6 и 16 години.

2. Цел на програмата:

Да предостави насоки за положителна дисциплина. Овластяване на семейството чрез експериментиране на форми на положителна връзка и участие в игрово-творчески дейности, които помагат на участниците да се разпознаят в ролята на син, дъщеря, майка, баща или преподавател.

3. Методи:

Програмата е основана на активното участие и съвместното обучение (взаимозависимост, взаимопомощ и т.н.).

Представена е атмосфера на динамично и многопосочно взаимодействие между участниците: фасилитаторите, партньорската група и ядрото на семейството, което позволява новата информация да бъде приспособена към предишните знания на участниците и да се екстраполира наученото за други ситуации в ежедневието му.

Двупосочен процес на обучение. Всеки участник може да бъде безусловно "учител" и "студент", който предлага обратна връзка на своите връстници и наблюдава техните собствени постижения по отношение на личните и семейните цели, генерирани по време на семинара.

Оценка: Програмата се състои от предварителна оценка на процеса и резултатите.

5. Описание - описание, теми, часове

Във всяка сесия на семинара се обявяват и практикуват техники за ефективна комуникация и ненасилствено разрешаване на конфликти, като диалог и преговори. Понятието "активно слушане" и "асертивност" поемат важна роля в развитието на семинара, не само като основни компоненти на ефективната комуникация, но и да работят върху изразяването на обич.

Драматизацията се използва за представяне на ежедневните ситуации, в които възникват конфликти.

Обучението на емоциите е друг основен аспект и присъства в сесиите.

Артистичният израз е общата нишка на сесиите. Игрите и планираните пластични дейности им позволяват да изследват тяхната креативност и гъвкавост.

Предлагат се четири диференцирани групи освен тези за бащите и майките (или преподавателите) и различни програми според възрастта на децата:

Малки (на 6-8 години).

Среден (на възраст 9-11 години).

Тийнейджъри (12-13 години).

Юноши (на възраст 14-16 години)

Препоръчва се децата да се групират според това дали са в основно или средно образование.

Препоръчва се групите да се състоят от минимум 5 участника и максимум от 10 души, в случай на момчета и момичета. Групата възрастни може да бъде с максимум 15 участника.

Семинарът се състои от 9 сесии и различни програми според възрастта:

1. Да се опознаем
2. Общуване
3. Обмен
4. Съгласие
5. Пътуваме заедно
6. Решаваме
7. Преодоляваме предизвикателствата
8. Ние участваме
9. Ние празнуваме

EDUCAR EN POSITIVO (Възпитавам позитивно).

<http://www.educarenpositivo.es/index.php?lang=es>

Това е програма на национално ниво, разработена от изследователска група (FADE) на Катедрата по еволюционна психология към Университета Ла Лагуна. Тя е част от резултатите от различни научноизследователски програми, финансирани от Министерството на науката и иновациите и Министерството на икономиката и конкурентоспособността на Испания. Тя е проектирана да се извършва чрез интернет.

1. Целева група:

Лицата, които са насочени към програмата, са родители с деца, които могат да имат лек риск (вторична превенция) или с различни проблеми (третична превенция).

2. Цел на програмата: Основната цел е да се избегнат както физическото наказание, така и злоупотребите като цяло. В същото време той предлага алтернативи на физическото наказание и насоки за положителна дисциплина.

3. Методи

Along with the main activities, there are parallel resources and activities, one of them is the forum of each session, in them parents can comment their opinions and reflections both with the trainers and supervisors of the program, as with other fathers and mothers. Being able to do so, maintain an exchange that will help them to know other experiences related to "educate in positive".

Програмата е разработена така, че да може да се проследява автономно в Интернет по всяко време и от всяко място с достъп до мрежата.

Препоръчаното минимално време е 15 минути за извършване на дейност, участие във форумите или преглед на така наречения "личен дневник".

Курсът на програмата включва реализирането на редица основни дейности, разпределени на няколко блока. Тези дейности предполагат дидактическата база на програмата, така че само като се завърши единият блок, може да се премине към следващия. Това означава, че следващите блокове не са достъпни, докато дейностите на блока, по който се работи в момента не бъдат завършени.

Наред с основните дейности има паралелни ресурси и дейности, като един от тях е форумът на всяка сесия, в който родителите могат да коментират своите мнения и разсъждения както с обучителите, така и с ръководителите на програмата, както и с други бащи и майки. Правейки това и поддържайки обмен, потребителите научават за други преживявания, свързани с "позитивното възпитание".

Това отново е експериментална учебна програма. Това означава, че паралелните дейности, които се предлагат към основните дейности, са еднакво важни, тъй като те помагат на потребителите да се запознаят с различен контекст и да приложат в обичайната си среда познанията, техниките и уменията, които са научили по време на програмата.

Оценка: Оценява се чрез информацията, която потребителите изпращат на администраторите на платформата. Оценяват се както придобитите знания, така и как родителите виждат степента си на асимиляция на понятията, по които са работили в сесиите.

4. Описание - описание, теми, часове

Курсът на програмата включва реализирането на редица основни дейности, разпределени на няколко блока.

Той има 5 модула като:

- ☐ Интернет е ресурс в семейството.
- ☐ Ние подобряваме семейните отношения.
- ☐ Разбиране и насочване на поведението на децата.
- ☐ Нашият син / дъщеря е различен, ние му помагаме да расте.
- ☐ Храна и здраве: предизвикателство за семейството.

- Други блокове като:

- ☐ Семейство и спорт Подобряване на училищната спортна практика и изграждане на култура, основана на съвместното съществуване.
- ☐ Възстановяване. Цикъл на възстановяването на семейства, предизвикателства, помрачени от светлини и сенки.
- ☐ Осиновяване. Друг начин да се направи семейство.

ОБЕЩАВАЩИ ПРАКТИКИ ОТ ГЕРМАНИЯ

НАЦИОНАЛНА КАМПАНИЯ "ПОВЕЧЕ УВАЖЕНИЕ КЪМ ДЕЦАТА" (МЕНН RESPEKT VOR KINDERN), 2000 ДО 2002

1. Целева група

Кампанията беше насочена към родители, служители, работещи в центрове за консултиране и подкрепа, учители и заинтересовани граждани. Местните проекти също така систематично насочват вниманието си към родителските групи на общинските и независимите институции и се насочват към конкретни целеви групи, като имигрантски семейства.

2. Цел

През ноември 2000 г. влезе в сила Закона за забраната на насилието във възпитанието ("Gesetz zur Ächtung der Gewalt in der Erziehung"), който създава поле за ненасилствено възпитание на деца като част от германския Граждански кодекс, за забрана на телесното наказание, психическо насилие и всякакви други унизителни образователни мерки. Основната цел на кампанията беше да се съобщи новото законодателство и да се покажат на родителите алтернативи на телесното наказание, което да им позволи да разрешават конфликти и да се справят с напрегнати ситуации, без да прибегват до насилие.

3. Философия и принципи

Законодателната промяна беше придружен от националната акция "По отношение на децата", която протече от септември 2000 г. до края на 2001 г. и отговорната институция е Федералното министерство по въпросите на семейството, възрастните хора, жените и младежта (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend).

4. Метод

Освен пресата, телевизията и радиото, кампанията беше съпътствана от много практически проекти, които бяха близо до гражданите и получиха голямо внимание.

5. Описание

Приблизително 500 събития - курсове, лекции и панелни дискусии - се проведеха в над 35 града и административни области в цялата страна. Освен това, уличните панаири и театрални представления поемат темата за новия образователен принцип и почти две трети от германските центрове за консултиране и подпомагане организират свои собствени информационни събития, семинари и плакатни кампании.

Кампанията е оценена: проф. Кай-Д. Бюсман от Университета в Хале-Витенберг провежда проучвания на германското федерално правителство, като събира информация от родители, деца и мултипликатори. Те показват, че след една година приблизително 30% от всички родители и почти толкова деца и юноши са знаели за новото законодателство.

Особено тези юноши, които са били изложени на по-голямо семейно насилие, сякаш са добре запознати с законодателната промяна. Друг положителен резултат от докладите от проучването е повишаването на осведомеността по въпроса за физическото насилие. По-малко от половината от всички родители са убедени, че лекото телесно наказание, включително и санкции, като шамари в лицето, е допустимо и едва ли има някой, който да каже, че удрянето и биенето на деца с предмети са законно разрешени. Описаните промени в отношението могат да бъдат приписани на закона за забрана на насилието в образованието: сравнение между онези родители и подрастващи, които са чували за правната реформа и тези, които не са показали, че и родителите, и юношите, които са знаели за това, по-силно осъзнаване на това, което е позволено и какво не.

Освен това 90% от служителите, работещи в центрове за консултиране и подкрепа, са знаели за кампанията и за законодателната промяна. Проучването сред тези мултипликатори също установи, че правото на ненасилствено възпитание е било по-често изрично насочено към целевите региони. Промоционалният материал беше оценен най-много.

РЪКОВОДСТВО ЗА ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЕ "ПОДОБРЯВАНЕ НА РОДИТЕЛСКИТЕ УМЕНИЯ В ГЕРМАНИЯ" (STÄRKUNG DER ERZIEHUNGSKOMPETENZ IN DEUTSCHLAND)

1. Целева група

Целевата група включва родители с деца до 14-годишна възраст, двойки, бъдещи майки и семейства с юноши, учители в училище и детски градини, персонал, работещ в центрове за семейно образование и учени.

2. Цел

Онлайн наръчникът има за цел да предостави информация, която улеснява гладката организация и развитие на семейния живот. Ръководството също така има за цел да повлияе положително върху плановете, които родителите имат за живота си и техните перспективи за ролите, които играят в семейството (особено когато се занимават с споделяне на задачи и констелации на властта), техните идеи за образованието и родителския им подход.

3. Философия и принципи

Ръководството за онлайн обучение "Подобряване на родителските умения в Германия" ("Stärkung der Erziehungskompetenz in Deutschland") представлява интересна форма за предоставяне на съдържание пред широко общество. Държавният институт по ранно детство (IFP) отговаря за онлайн ръководството.

4. Метод

Ръководството за онлайн обучение включва статии, както и онлайн форум за обсъждане между родителите.

5. Описание

Ръководството за онлайн обучение "Подобряване на родителските умения в Германия" ("Stärkung der Erziehungskompetenz in Deutschland") представлява интересна форма за

предоставяне на широко обществено съдържание. Държавният институт по ранно детство (IFP) отговаря за онлайн ръководството. Родителите и другите читатели все повече използват "семеен форум", за да обменят идеи и да обсъждат статиите: До февруари 2003 г. вече бяха направени 950 изказвания по различни теми. През третата фаза, от януари до ноември 2004 г., сайтът беше допълнително разширен, за да включи още 400 статии. Все повече посетители използват "семеен форум": До края на фазата на проекта 6 000 изявления бяха написани от родители и други читатели. Публикациите могат да бъдат намерени чрез търсене на ключови думи, а съдържанието е достъпно на осем езика.

За да популяризира онлайн наръчника, асоциациите за социални грижи и младежките служби за социални грижи изпратиха няколко хиляди плакати до детските заведения. Плакати, брошури и отметки бяха изпратени на всички членове на националната асоциация на педиатрите и на всички учебни заведения, центрове за семейно образование и младежки кабинети в Германия. Онлайн наръчникът е свързан с други уебсайтове, насочени към подобна целева група, както и към различни министерства, сдружения, власти, консултантски съоръжения, телевизионни станции и вестници. Тя бе популяризирана и на няколко пресконференции и публични събития. Според вътрешна оценка от Държавния институт за ранно детство, онлайн наръчникът служи като първа препратка към образователните въпроси с неговите лесно разбираеми статии, базирани на солидни знания. Оценката заключава, че онлайн наръчникът за обучение значително подобрява образователните умения на родителите.

“СЕМЕЕН АПАТРАМЕНТ” (FAMILIENWOHNUNG)

1. Целева група

- Деца на и над 6-годишна възраст, живеещи в жилищни блокове за социално слаби, които не са под строг контрол от страна на родителите си, нито участват в структурирани дейности
- Семействата на тези деца
- Съседи, доброволци, живеещи в жилищния блок

2. Цел

- Повишаване на сигурността и качеството на живот на децата и техните семейства в жилищния район
- Укрепване на доброволческите дейности
- Укрепване на съседските структури

3. Философия и принципи

Този иновативен малък проект цели да подпомогне децата в необлагодетелстван местен квартал, които не са добре контролирани от родителите си и не са обхванати от редовни дейности за деца и младежи. Проектът първоначално е предназначен да предотврати сексуалния тормоз на деца в района, но се оказва, че е в състояние да достигне до деца и семейства в неравностойно положение и да повиши чувствителността им към теми като телесното наказание. Районът беше свидетел на сексуален тормоз от извършители, които бяха отворили апартамента си за деца, като им предлагаха място да прекарат свободното си време след училище. След арестуването на извършителите, проектът е разработен като превантивна мярка от страна на държавните институции, както и на местната компания за жилищно строителство.

4. Метод

"Семейно жилище" е редовен апартамент на партерно ниво на жилищен блок. Социален работник, както и доброволци, живеещи в района, предлагат дейности за деца и родители.

5. Описание

"Семейно жилище" е проектиран като безопасно място за деца и родители, които не са могли да опознаят положителните форми и обичаи на общуването в семейството. Той е отворен ежедневно за деца, семейства и съседни, като предлага място за срещи и обмен на идеи. Социалният педагог предлага професионално консултиране по семейни теми и въпроси, свързани с живота. Доброволците предлагат дейности за деца и се превръщат в привърженици, подкрепящи тяхното образование. Децата и семействата научават

положителните форми на това, че са заедно като семейства, които биха могли да използват като модел за собствения си семеен живот.

МУЛТИ-СЕМЕЙНА ТЕРАПИЯ (МСТ)

1. Целева група

Целевата група са семейства, които имат сериозни проблеми с децата си, особено семейства без структури и семейства с множество проблеми, които срещат трудности при предлагането на подходящи условия за развитие на децата си.

2. Цел

Целта на МФТ е да доведе семействата в контакт помежду си по такъв начин, че да се консултират помежду си и да се подкрепят взаимно в задачата да поемат родителската отговорност за децата си. Опитът на поддържащото социално съжителство на няколко семейства, които са в сходни житейски ситуации и се борят със сходни ежедневни проблеми, е от централно значение.

3. Философия и принципи

Приблизително шест семейства редовно се събират като група и работят заедно по техните опасения. Всички семейства в групата споделят едни и същи проблеми. Този аспект е от решаващо значение, тъй като позволява на родителите да инициират обмен с други родители, които се намират в една и съща ситуация, да обсъждат и да разпознават проблемите си и да разработват решения заедно. Освен това, семействата се разглеждат като субекти, пренасочвайки фокуса от "проблемното дете". С МФТ семействата излизат от изоставената от срам изолация и изпитват чувство на солидарност, когато срещат други семейства със сходни проблеми.

4. Метод

МФТ комбинира възможностите на системната семейна терапия с ефектите от груповата терапия. Членовете на семейството се научават как да комуникират и да разбират собствената си гледна точка, както и позициите на другите. Групата може лесно да бъде разделена на детски и родителски групи, групи майки и бащи или

индивидуални семейни групи, ако се налага индивидуална семейна терапия в допълнение към груповата терапия. Като цяло семействата се очаква да присъстват на сесиите като цяло, въпреки че родителите също се срещат без деца. Освен това всяко семейство се придружава индивидуално и посещава у дома, ако е необходимо.

5. Описание

Многофамилната терапия може да бъде подходяща за справяне с разнообразни проблеми, като поведенчески въпроси, които се появяват в училище (в детска градина) или в случай на предстоящо настаняване извън семейството. Приблизително шест семейства формират една група, в която могат да се учат един от друг с помощта на двама терапевти, като им дават възможност да подобрят семейната си динамика. Групата остава активна, така че отделните семейства да могат да се присъединят или да напуснат по всяко време, както се изисква. Очаква се всяко семейство да участва за период от най-малко една година.

ОБЕЩАВАЩИ ПРАКТИКИ ОТ ПОРТУГАЛИЯ

PROGRAMA ANOS INCRÍVEIS – BÁSICO | (НЕВЕРОЯТНИ ГОДИНИ – ОСНОВНА ВЕРСИЯ)

1. Философия и метод

Първоначално разработена от Каролин Уебстър-Стратън, програмата се основава на различни психологически теории (социално учене, когнитивизъм) и концепции (самоефективност, отговорност), които се отразяват както в съдържанието на сесиите, така и в използваните динамични стратегии и методологии. Основната теоретична предпоставка е, че отрицателното подкрепяне развива и поддържа негативното поведение на детето и насилственото поведение на родителите и затова родителите трябва да променят собственото си поведение, за да увеличат социалните и емоционални умения на детето.

Разпространението на програмите за Невероятните години в Португалия бе осъществено от екип от Факултета по психология и образователни науки на Колибския

университет (FPCEUC), координиран от професор Maria Filomena Gaspar и Maria João Seabra-Santos.

2. Целева група:

Родители (или полагачи родителска грижа) на деца на възраст от 3 до 8 години (в Португалия се прилага версията преди 2008 г., през 2008 г. програмата е ревизирана и са създадени две нови версии на Основната програма: за предучилищна възраст - 3 до 5 години, и от 6 до 12 години, които все още не са преведени на португалски език).

3. Времетраене

В Португалия програмата се изпълнява по време на 12 седмични сесии, по 2 часа за универсално ниво или за превенция; в 14 сесии за клинично приложение или в семейства с други видове рискове. Авторът препоръчва за клиничните групи изпълнението да варира между 18 и 20 сесии на седмица.

4. Темы на сесиите

Целта на сесиите е да развият следните умения в родителите: игра, ориентирана към деца; обучение на деца и социални и емоционални умения; ефективно използване на конкретни похвали и награди; стимулиране на развитието и ученето на детето; ефективно установяване на лимити; положителни дисциплинарни стратегии за справяне с отрицателното поведение; насърчаване на решаването на проблемите от страна на детето.

PROJETO FAMÍLIA (ПРОЕКТ СЕМЕЙСТВО)

1. Философия

Създадена през 1996 г., програмата "Projecto Família" е пионер в Португалия в областта на интензивната интервенция сред семейства с деца в риск, разработена от организацията MDV - Movimento de Defesa da Vida.

Разработена от екип от експерти по психология, социални услуги, социология, сред основните цели е да се запази семейството и да се предотврати

институционализирането на малолетни и непълнолетни чрез интензивна, непосредствена и индивидуална подкрепа на тези най-нестабилни семейства.

2. Целева група:

Семейства с деца в риск.

3. Цели:

- подкрепа на децата в риск от институционализиране;
- да се намесва в семейства в криза, като им помага да променят поведението, което може да доведе до отделяне и институционализиране на децата;

4. Метод

Използваната методология на интервенция е намеса в най-крехките семейства и в собствените им домове. Тези семейства получават интензивна, незабавна и индивидуализирана подкрепа.

Тази програма се основава на американския модел, Families First - Homebuilders, изпълняван от Министерството на социалните услуги в Мичиган от 1974 г.

Този модел се характеризира с това, че е специфична програма за запазване на семейството в безопасност, гарантираща правото на всички деца да живеят със семейството си.

5. Описание

Методологията е разработена във фази:

- На заседание за вътрешно наблюдение екипът анализира проблемите и определя Семейен проектен работник, които отговарят на необходимите критерии за допустимост. След това професионалистите незабавно се свързват с организацията, която е посочила семейството на програмата и насрочват среща със семейството;

- Семейният проектен техник се намесва в мотивирането на семейството, за да извърши проучването на техните нужди. Силни и слаби страни, защитни фактори и стресови фактори се идентифицират и независимо дали са или не са изпълнени определени задачи на развитието, отразяват причините за несъответствие и липсата или недостатъчното обучение за умения.
- След това се очертават целите, които трябва да бъдат постигнати, които ще подпомогнат оставането на децата в дома им. Тези цели се извършват на етапи, очертани ежеседмично по време на заседанието за вътрешен надзор. Участието на професионалиста варира от само мотивация до промяна на нагласи и от обучения за умения до практическа и по-материална помощ. Идеята е професионалиста не да казва на семейството как да се справя, а да работи с него и да му помогне да само да се справя; семейството не отива само до услугите - когато е необходимо, професионалистът го придружава.
- След програмата за интензивна интервенция от 6 седмици последващата работа е разделена на 4 последователни сесии със семейството: след 1 месец, 3 месеца, 6 месеца и 1 година. Заедно, целите се преразглеждат, добавят се други, се забелязват трудностите и новите потребности.

БИБЛИОГРАФИЯ

Afifi TO, Brownridge DA, Cox BJ, Sareen J. (2006). Physical punishment, childhood abuse and psychiatric disorders. *Child Abuse and Neglect* , 1093-1103.

Ani, C. C., Grantham-McGregor, S. (1998). Family and personal characteristics of aggressive Nigerian boys: Differences from and similarities with Western findings. *Journal of Adolescent Health* , 311-317.

Arango D, Morton M, Gennari F, Kiplesund S, Contreras M, Ellsberg M. (2014). *Interventions to reduce or prevent violence against women and girls: a systematic review of reviews*. Washington, DC: World Bank Group.

Ausloos Guy. (1990). Individu-symptôme-famille. *THERAPIE FAMILIALE* , 273-279.

Baumrind D, Larzelere RE, Cowan PA. (2002). Ordinary physical punishment: is it harmful? Comment on Gershoff (2002). *Psychological Bulletin* , 602-611.

Bélangier-Sabourin, C. (2011). *La punition corporelle comme pratique éducative parentale: représentations sociales d'intervenants sociaux et implications pour la pratique.*

Bott, S. e. (2012). *Violence against women in Latin America and Caribbean: a Comparative Analysis of Population-Based Data from 12 Countries.* Washington, DC: Pan American Health Organization.

Bradley RH, Convyn RF, Burchinal M, McAdoo HP, Coll CG. (2001). The home environments of children in the United States part II: relations with behavioral development through age thirteen. *Child development* , 1868-86.

Bugental DB, Martorell GA, Barraza V. (2003). The hormonal costs of subtle forms of infant maltreatment. *Horm Behaviour* , 237-244.

Catherine A. Taylor, PhD, MSW, MPH, Jennifer A. Manganello, PhD, MPH, Shawna J. Lee, PhD, MSW, MPP, and Janet C. Rice. (2010). Maternal Use of Corporal Punishment for 3-year-old Children and Subsequent Risk for Child Aggressive Behavior. *Pediatrics* , 1057-1065.

Centaur, C. (2013).

Cherian V. (1994). Self-Reports of Corporal Punishment by Xhosa Children from Broken and Intact Families and Their Academic Achievement. *Psychological Reports* , 867-874.

Clément ME, Bouchard C, Jetté M, et al. (2000). *La violence familiale dans la vie des enfants du Québec* . Québec (QC): Institut de la statistique Québec.

Coyle, D. D., Roggman, L. A., & Newland, L. (2002). Stress, Maternal Depression, and Negative Mother-infant Interactions in Relation to Infant Attachment. *Infant Mental Health Journal* , 145-163.

Crandall M, Chiu B, Sheehan K. (2006). Injury in the First Year of Life: Risk Factors and Solutions for High-Risk Families. *Journal* , 7-10.

Crouch JL, Milner JS, Thomsen C. (2001). Childhood physical abuse, early social support, and risk for maltreatment: current social support as a mediator of risk for child physical abuse. *Child Abuse Neglect* , 93-107.

Cyrulnick, B. (2016). *The Ugly Ducklings*. Sofia.

Cyrulnik, Boris. (1999). *Un merveilleux malheur*. Paris: O. Jacob.

Day, D. E., & Roberts, M. W. (1983). An analysis of the physical punishment component of a parent training program. *Journal of Abnormal Child Psychology* , 11(1) , 141-152.

Dietz, T. (2000). Disciplining children: characteristics associated with the use of corporal punishment. *Child Abuse and Neglect* , 1529-1542.

- Dix, T., and Gershoff, E. T. (2000). Measuring child-parents relations. In *Handbook on family measurement techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Duclos, G. (2009). *L'estime de soi des parents*. Montreal: University of Montreal.
- Durrant, J. (2000). *A Generation Without Smacking: the impact of Sweden's ban on physical punishment*. Save the Children.
- Durrant, J., & Ensom, R. (2012). Physical punishment of children: Lessons from 20 years of research. *Canadian Medical Association Journal* , 1373-1377.
- Éthier, L., Lacharité, C., Couture, G. (1999). Sensibilité et spécificité de l'Indice de stress parental face à des situations de mauvais traitements d'enfants. / Sensitivity and specificity of the Parenting Stress Index in situations of child maltreatment. *Canadian Journal of Behavioural Science* , 217-220.
- Fairchild L, Erwin WM. (1977). Physical punishment by parent figures as a model of aggressive behavior in children. *J Genet Psychol* , 279-284.
- Felitti VJ, Anda RF, Nordenberg D, Williamson DF, Spitz AM, Edwards V, Koss MP, Marks JS. (1998 May;). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine* , 245-58.
- Forgatch MS, Patterson GR, Degarmo DS, Beldavs ZG. (2009). Testing the Oregon delinquency model with 9-year follow-up of the Oregon Divorce Study. *Development and Psychopathology* , 637-660.
- Gershoff ET, Grogan-Kaylor A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. *Journal of Family Psychology* , 453-469.
- Gershoff, E. (2008). *Report on physical punishment in the United States: what research tells us about its effects on children*. Columbus, Ohio.
- Gershoff, E. T. (2013). Spanking and child development: We know enough now to stop hitting our children. *Child Development Perspectives* , 133-137.
- Gershoff, E.T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A metaanalytic analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128(4) , 539-579.
- Gilles and Straus. (1988). *Intimate Violence*. New York: Simon and Schuster.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Grogan-Kaylor. (2004). A The effect of corporal punishment on antisocial behavior in children. *Soc Work Res* , 28153- 164.
- Grogan-Kaylor A. (2005). Corporal punishment and the growth trajectory of children's antisocial behavior. *Child Maltreatment* , 283-92.

Guay Jerome . (2009). *Les clientèles récalcitrantes Comment réussir l'alliance thérapeutique*. Montreal: Presses de l'Université de Montréal.

Gueguen, D. C. (2014). *Les punitions ont-elles un effet sur le cerveau*. Retrieved from <https://pepsmagazine.com/les-punitions-ont-elles-un-effet-sur-le-cerveau/>

Gunnoe, M. L., & Mariner, C. L. (1997). Toward a developmental-contextual model of the effects of parental spanking on children's aggression. *Pediatric Adolescent Medicine*, 768-775.

Hanson J L et al. (2010). Early stress is associated with alterations in the orbitofrontal cortex: A tensor-based morphometry investigation of brain structure and behavioral risk. *J Neurosci*, 7466–7472.

Javo C, Rønning JA, Heyerdahl S, et al. . (2004). Parenting correlates of child behaviour problems in a multiethnic community sample of preschool children in Northern Norway. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8-18.

Joan Durrant, PhD and Ron Ensom, MSW RSW. (2012). Physical punishment of children: lessons from 20 years of research. *CMAJ*, 1373-1377.

Krug E.G. et al. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.

Lansford, J. E. (2014). Corporal Punishment, Maternal Warmth, and Child Adjustment: A Longitudinal Study in Eight Countries. *Journal Clinical Child and Adolescence Psychology*, 670–685.

Larzelere, R and Kuhn. R. (2005). Comparing Child Outcomes of Physical Punishment and Alternative Disciplinary Tactics: A Meta-Analysis. *Clinical Child and Family Psychology*, 1-37.

Larzelere, R. (1996). A review of the outcomes of parental use of nonabusive or customary physical punishment. *Pediatrics*, 824-828.

Larzelere, R. (1986). Moderate spanking: Model or deterrent of children's aggression in family? *Journal on Family Violence*, 27-36.

Lemay, L. (2005). Conditions et conséquences des pratiques d'empowerment. Une étude interdisciplinaire et intersystémique des rapports de pouvoir Professionnels <-> Clients. *Conférence présentée dans le cadre du Premier congrès international des formateurs en travail social et des professionnels francophones de l'intervention sociale. Caen (France), 5 au 8 juillet 2005*. Université de Montréal.

Levinson, D. (1989). *Family violence in cross-cultural perspective*. Newbury Park, CA: Sage.

Levinson, D. (1981). Physical punishment of children and wife beating in cross-cultural perspective. *Child Abuse and Neglect*, 193-195.

- Lony Schiltz. (2004). Le blocage cognitif, émotionnel et motivationnel des élèves surdoués en situation d'échec scolaire grave. Résultats d'études cliniques et expérimentales sur la « résignation apprise. *La Revue française de Psychiatrie et de Psychologie médicale* , 39-44.
- MacKenzie M J et al. (2013). Spanking and Child Development Across the First Decade of Life. *Pediatrics* , 1118-1125.
- MacMillan HL, Boyle MH, Wong MY, Duku EK, Fleming JE, Walsh CA. (1999). Slapping and spanking in childhood and its association with lifetime prevalence of psychiatric disorders in a general population sample. *CMAJ* , 805-809.
- Madsen William. (2009). Collaborative Helping: A Practice Framework for Family-Centered Services. *Family Process* , 103-116.
- Marie-Eve Clément, Edith Boileau. (2010). Violence dans l'enfance, qualité des relations avec les parents et attitudes éducatives. *Intervention* , 104-113.
- McGowan PO, Sasaki A, D'Alessio AC, et al. (2009). Epigenetic regulation of the glucocorticoid receptor in human brain associates with childhood abuse. *Nat Neuroscience* , 342-348.
- McLeod J, Shanahan M. (1993). Poverty, Parenting, and Children's Mental Health. *American Sociological Review* , 351-366.
- Milner, J. S., Thomsen, C. J., Crouch, J. L., Rabenhorst, M. M., Martens, P. M., Dyslin, C. W., Merrill, L. L. . (2010). Do trauma symptoms mediate the relationship between childhood physical abuse and adult child abuse risk? *Child Abuse & Neglect* , 332-334.
- Mulvaney MK, Mebert CJ. (2007). Parental corporal punishment predicts behavior problems in early childhood. *Journal of Family Psychology* , 389-97.
- N. H. Azrin, D. F. Hake, and R. R. Hutchinson. (1965). Elicitation of aggression by a physical blow. *J Exp Anal Behav.* , 55-57.
- Österman, K. e. (2014). "Twenty-Eight Years After the Complete Ban on the Physical Punishment of Children in Finland" *Trends and Psychosocial Concomitants* , *Aggressive Behaviour*, 9999, 1-14.
- Page Genevieve, Jacques Moreau. (2007). Intervention et transmission intergénérationnelle. Services manquants, intervenants dépassés : l'intervention en protection de la jeunesse et la transmission intergénérationnelle de la maltraitance. *Service social* , 61-73.
- Pells, K., Ogando Portela, M.J. (2015). Corporal Punishment in Schools: Longitudinal Evidence from Ethiopia, India, Peru and Viet Nam. *Innocenti Discussion Paper No. 2015-02* . Florence, Italy: UNICEF Office of Research, .
- Pfeiffer, C. (2012). "Weniger Hiebe, mehr Liebe. Der Wandel familiärer Erziehung in Deutschland", *Centaur*, 11 (2), 14-17, cited in Pfeiffer, C. (2013), *Parallel Justice – Why Do We Need Stronger Support for the Victim in Society?* Berlin.

- Pincus, Jonathan H. (2001). *Base Instincts: What Makes Killers Kill?* New York: W. W. Norton & Company.
- Raus MA, Paschall MJ. (2000).
- Rodriguez CM. (2003). Parental Discipline and Abuse Potential Affects on Child Depression, Anxiety, and Attributions. *Journal of Marriage and Family* , 809-817.
- Sang Won Lee, Jeewook Choi, Jong-Sun Lee, Jae Hyun Yoo, Ko Woon Kim, Dongchan Kim, HyunWook Park, and Bumseok Jeong. (2017). Altered Function of Ventrolateral Prefrontal Cortex in Adolescents with Peer Verbal Abuse History. *Psychiatry investigation* , 441-451.
- Santini, P. M., & Williams, L. C. A. . (2011). Castigo corporal contra crianças: O que podemos fazer para mudar essa realidade? [Corporal punishment against children: What can we do to change this reality?] . *Comportamento em foco [Behavior at issue]* , 603-612.
- Schoebi, D. Plancherel B, Tchumakov, M. (2006). *La punition corporelle des enfants en Suisse et en Russie*.
- Simons, D and Wurtele, S. (2010). Relationships between parents' use of corporal punishment and their children's endorsement of spanking and hitting other children. *Child Neglect and Abuse* , 639-646.
- Slade EP, Wissow LS. (2004). Spanking in early childhood and later behavior problems: a prospective study of infants and young toddlers. *Pediatrics* , 1321-30.
- Smith, J. R., Brooks-Gunn, J., & Klebanov, P. K. (1997). Consequences of growing up poor. In & J.-G. In G. J. Duncan, *The consequences of living in poverty for young children's cognitive and verbal ability and early school achievement* (pp. 132-189). New York: Russell Sage.
- Strassberg Z, Dodge KA, Pettit GS, Bates JE. (1994). Spanking in the home and children's subsequent aggression toward kindergarten peers. *Development and Psychopathology* , 445–462.
- Strassberg Z, Dodge KA, Pettit GS, Bates JE. (1994). Spanking in the home and children's subsequent aggression toward kindergarten peers. *Development and Psychopathology* , 445–462.
- Straus M A et al. (2014). *The Primordial Violence: Spanking Children, Psychological Development, Violence, and Crime*. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Straus M, Paschall M. (2009). Corporal Punishment by Mothers and Development of Children's Cognitive Ability: A Longitudinal Study of Two Nationally Representative Age Cohorts. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* , 459-483.
- Straus MA, Sugarman DB, Giles-Sims J. (1997). Spanking by parents and subsequent antisocial behavior of children. . *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine* , 761–767.

- Straus, M. (1979). Measuring Intrafamily Conflict and Violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and Family* , 75-88.
- Strauss, M. A. (2000). Corporal punishment and primary prevention of physical abuse. *Child Abuse and Neglect* , 1109-1114.
- Taylor, A. (2005). Section 59: Crimes Act 1961: The Impact of Corporal Punishment on Children and Young People. *Te Awatea Review* , 14-16.
- Taylor, CA at all. (2009). Intimate partner violence, maternal stress, nativity, and risk for maternal maltreatment of young children. *Am J Public Health* , 175-183.
- Turner H , Finkelhor D. (1996). Corporal punishment as a stressor among youth. *Journal of Marriage and Family* , 155-166.
- Turner Ha, Muller PA. (2004). Long-Term Effects of Child Corporal Punishment on Depressive Symptoms in Young Adults. *Journal of Family Issues* , 761-782.
- Ulman A, Straus M A. (2003). Violence by Children against Mothers in Relation to Violence between Parents and Corporal Punishment by Parents. *Journal of comparative family studies* , 41-60.
- UNICEF. (2017). *A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents*. New York.
- Warwick, Liz. (2003). EARLY CHILDHOOD AND VIOLENCE PREVENTION. *BULLETIN OF THE CENTRE OF EXCELLENCE FOR EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT* .